

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ÇORUM'DA SİYASAL HAYAT
(1923-1945)

Alaattin SOYLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN

Çankırı – 2017

T.C.
ÇANKIRI KARATEK N ÜN VERS TES
SOSYAL B L MLER ENST TÜSÜ
TAR H ANAB L M DALI

ÇORUM'DA S YASAL HAYAT
(1923-1945)

Alaattin SOYLU

YÜKSEK L SANS TEZ

Danı man
Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN

Bu çalı ma [*Bilimsel Ara tırma Projeleri*] tarafından [*EF231215L37*] nolu
Yüksek Lisans tez projesi olarak desteklenmi tir.

Çankırı – 2017

Ç İNDEK İLER

İÇİNDEKİLER	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	v
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
TABLO LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1.	3
ÇORUM'DA SİYASAL PARTİ OLUŞUMU VE İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ ÜYELERİ	3
1.1. Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)	3
1.2. Çorum'da Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Örgütlenmesi	4
1.2.1.Enbiyazade İsmet Bey (Eker).....	5
1.2.2. Bozdoğan İsmail	7
1.2.3. Dr. Akif Tevfik Bey	7
1.2.4. Damat Şükrü (Şükrü Damatoğlu)	8
1.2.5. Kamil Yöney.....	8
1.2.6. Kavukçuzade Latif Ağa.....	9
1.2.7. Madanoğlu Hacı Salim Ağa.....	9
1.2.8. Mahir Tümer	10
1.2.9. Müezzinoğlu Hacı Ahmet Bey	10
1.2.10. Osman Köstekçi.....	11
1.2.11.Süleyman Köstekçi	12
1.2.12. Tütüncüzade Mehmet Efendi.....	13
1.2.13. Tütüncüzade Şükrü Efendi	13
1.2.14. Velipaşazade Şevket.....	15
1.3. CHF'nin Çorum'daki Mal Varlığı	16
1.4.Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF)	19
1.4.1. TPCF'nin Çorumdaki Örgütlenmesi	20
1.5. Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF).....	21
1.5.1.Çorum'da SCF Örgütlenmesi	23

BÖLÜM 2: SEÇİMLER	24
2.1. ki Dereceli Seçim Sistemi	25
2.2. Genel Seçimlerde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi	27
2.3. Milletvekili Genel Seçimleri	29
2.3.1. 1923 Seçimleri.....	30
2.3.2. 1927 Seçimleri.....	33
2.3.3. 1931 Seçimleri.....	34
2.3.4. 1935 Seçimleri.....	37
2.3.5. 1939 Seçimleri.....	40
2.3.6. 1943 Seçimleri.....	44
2.4. Yerel Seçimler (Mahalli daireler)	46
2.4.1. Yerel Seçimlerde Adayların Belirlenmesi	47
2.4.2. Tek Parti Döneminde Görev Yapan Çorum Belediye Başkanları.....	48
2.4.3. Tek Parti Döneminde Görev Yapan Çorum Valileri	52
BÖLÜM 3: TEK PARTİ DÖNEMİ ÇORUM MİLLETVEKİLLERİ.....	53
3.1. Birinci Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmi leri (1919-1923)	53
3.1.1. Dursun Bey (Yalvaç)	54
3.1.2. Ferit Bey (Törümküney)	59
3.1.3. İsmet Bey (Eker)	62
3.1.4. Haşim Bey (Mehmet Haşim Apaydın)	65
3.1.5. Fuat Bey(Tek)	67
3.1.6. Sıddık Bey	69
3.2. İkinci Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmi leri (1923-1927)	71
3.2.1. Mehmet Münir Çağıl	71
3.2.2. İsmail Kemal Alpsar	74
3.2.3. Mustafa Cantekin.....	79
3.2.4. Ahmet Ziya Tonguç.....	81
3.2.5. Ferit Bey (Törümküney)	82
3.2.6. İsmet Bey (Eker)	84
3.3. Üçüncü Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmi leri (1927-1931)	88
3.3.1. İsmail Kemal Alpsar	88
3.3.2. Ahmet Ziya Tonguç.....	89
3.3.3. Mustafa Cantekin.....	90
3.3.4. Mehmet Münir Çağıl	91

3.3.5. İsmet Bey(Eker)	91
3.4. Dördüncü Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1931-1935).....	94
3.4.1. Nabi Rıza Yıldırım	94
3.4.2. Bekir Kayalı.....	95
3.4.3.Mehmet Münir Çağıl	95
3.4.4.İsmail Kemal Alpsar.....	96
3.4.5. İsmet Eker	98
3.4.6. Mustafa Cantekin.....	102
3.5. Beşinci Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1935-1939).....	104
3.5.1. Ali Rıza Özenç.....	104
3.5.2. Eyüp Sabri Akyol (Akgöl)	105
3.5.3. Mehmet Münir Çağıl	106
3.5.4. İsmail Kemal Alpsar	107
3.5.5. Mustafa Cantekin.....	107
3.5.6. Nabi Rıza Yıldırımtekin	108
3.5.7. İsmet Eker	108
3.6. Altıncı Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1939-1943).....	112
3.6.1. Şakir Baran	112
3.6.2. MustafaNuri Kayaalp.....	114
3.6.3.Süleyman Köstekçiöğlü	115
3.6.4.Eyüp Sabri Akgöl.....	116
3.6.5.Mehmet Münir Çağıl.....	116
3.6.6.İsmail Kemal Alpsar.....	117
3.6.7. Mustafa Cantekin.....	117
3.6.8. İsmet Eker	117
BÖLÜM 4: CHF/CHP KONGRELERİ VE KONGRE SONUCUNDA KABUL EDİLEN DİLEKLER	125
4.1. CHF/CHP Döneminde Yapılan Kongreler	125
4.2. CHF/CHP Döneminde Çorum Vilayetinde Yapılan Çalışmalar	128
4.3.Chf/Chp KongrelerindeKabul Edilen Dilekler	131
4.3.1.Çorum Vilayeti Merkez kazası Dilekleri.....	132
4.3.2. Mecitözü Kazası ile İlgili Dilekler	132
4.3.3. Sungurlu Kazası ile İlgili Dilekler.....	133
4.3.4. Alaca Kazası ile İlgili Dilekler.....	133
4.4.5. Merkez Kazası ile İlgili Dilekler	133

4.5.6. Osmancık Kazası ile İlgili Dilekler	134
BÖLÜM 5	135
ÇORUM'DA CHF/CHP VİLAYET TEŞKİLATININ TEFTİŞİ	135
5.1. Teftişlerini Yürütme Planı	137
5.2. Erzurum Milletvekili Müfettiş Salim Altuğ'un Teftişleri	140
5.2.1. Salim Altuğ'un 1940 Teftişi	140
5.2.2. Salim Altuğ'un 1941 Teftişi	143
5.2.3. Salim Altuğ'un 1942 Yılı Teftişleri	146
BÖLÜM 6	151
SONUÇ	151
KAYNAKÇA	157
EKLER	182
ÖZGEÇMİŞ	191

B L MSEL ET K B LD R M

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*Çorum'da Siyasal Hayat (1923-1945)*] adlı çalışmamın öneri a amasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel eti e ve akademik kurallara özenle uydu umu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde etti imi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda do rudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu beyan ederim.

20/10/2017

mza

Alaattin SOYLU

ÇANKIRI KARATEK N ÜN VERS TES
SOSYAL B L MLER ENST TÜSÜ MÜDÜRLÜ ÜNE

[Alaattin SOYLU] tarafından hazırlanan *[Çorum'da Siyasal Hayat (1923-1945)]* başlıklı bu çalış ma, *[20.10.2017]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirli i]* baş arılı bulunarak jürimiz tarafından *[Tarih]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmi tir.

TEZ JÜR S ÜYELER (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danı man : Doç.Dr. Yüksel ÖZGEN mza:

Üye : Doç.Dr.Ahmet ÖZCAN mza:

Üye : Yard.Doç.Dr. Erdal ÇET NTA mza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 20/10/ 2017 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmi tir.

Doç.Dr. Yüksel ÖZGEN
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

Çorum'da Siyasal Hayat isimli çalı ma ile, 1923-1945 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin Çorum'daki yapılanması incelenmiştir. Çorum halkının Milli Mücadele yıllarında vatan savunması sırasında gösterdiği kahramanlıklar, partinin burada kolayca te kilatlanmasına imkan sa lamı tır. CHP, Çorum'da kurdu u parti te kilatı ile kendi dü ünmesine yakın ki ileri siyasi ya ama sokmasıyla burada etkinli ini daha da artırmı tır.

Parti tarafından düzenlenen kongrelerde dile getirilen dileklerin gerçekleştirilmesi için yapılan çalı malar, partinin varlı mını güçlendirmi tir. Halkevlerinin Çorum'da yapılanması ve icra etti i faaliyetler ile parti konumunu daha da güçlendirmi tir. Halkevlerinde düzenlenen konferanslar, toplantılar ve milli mücadele dönemine ait gösterilen sinema filmleri sayesinde halkın partiye dikkati çekilmiştir. Düzenlenen konferanslarda Parti politikaları hakkında bilgiler verilerek, partinin ilkeleri ve prensipleri halka benimsetilmeye çalı ılmış tır. CHP'nin tek parti döneminde ülke genelindeki yönetim ekli ele alındı ında, çıkardı ı Nizamname ve Parti programları ile ülke siyasetine yön vermeye çalı mı tır. Bu ba lamda iller bölgelere ayrılarak yapılan çalı malar, Parti genel merkezi tarafından belirlenen bölge müfetti leri aracılı ı ile sıkı bir ekilde denetlenmiştir.

Tek parti yönetiminin Çorum'da 1923-1945 yıllarında nasıl te kilatlandı ı, bölümler halinde ele alınmıştır. Çorumda gerçekleştirilen siyasal ya amı konu alan bu çalı ma 6 bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde, Çorum'daki siyasi partilerin te kilatlanmasından; 2. Bölümde, 1923-1945 arası Çorumda yapılan genel ve yerel seçimler ile seçim sürecindeki parti propagandalarından ve bunların basına yansımalarından; 3. Bölümde, tek parti döneminde Çorum'da milletvekilli i yapmış ki ilerin özgeçmişlerinden ve Türkiye Büyük Millet Meclisi çalı malarından; 4. Bölümde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ocak, Nahiye, İlçe ve İl Kongreleri ile bu kongrelerde dile getirilen isteklerden; 5. Bölümde ise Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezi tarafından görevlendirilen parti tefti heyetinin Çorum'daki CHP te kilatını tefti etmesi ve CHP'nin yaptı ı icraatları ile ilgili tefti lerinden bahsedilmektedir.

6.Bölümde ise yapılan çalı manın sonuçları özetlenerek anlatılmaya çalı ılmı tır. Bu çalı ma; Ba bakanlık Cumhuriyet Ar iv Belgeleri, TBMM Zabıt Cerideleri, Çorum'a ait yerel gazetelerden Çorum Gazetesi, ile o dönemin siyasi ya amını ve günlük olayları yansıtan Çorumlu Dergisi, çe itli tez, kitap ve makaleler ile ansiklopedi bilgilerinden faydalanılarak olu turulmu tur.

Çorumdaki siyasal ya amı inceledi imizde, burada bulunan yerel gazete ve dergilerde TPCF ile SCF kurulu una ait bir bilgiye ula ılamamı tır. CHP'nin Çorum'daki kongreleri ile kongre dileklerinin tamamına yakını ar iv kayıtları ile CHP Parti tefti leri ile ilgili bilgilere ar iv belgelerinden ula ılmı tır.

Bu çalı mamın her a amasında bana yardımcı olan de erli Hocalarım Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN ve Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN'a çok te ekkür ederim.

20/10 /2017

Alaatin SOYLU

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Ba lı ı : Çorum'da Siyasal Hayat(1923-1945)
Tezin Yazarı : Alaattin SOYLU
Danı man : Doç.Dr.Yüksel ÖZGEN
Anabilim Dalı: Tarih
Bilim Dalı : Cumhuriyet Tarihi
Kabul Tarihi : 20/10/2017
Sayfa Sayısı : 12(ön kısım)+192(tez)+7(ekler)
<p>Bu çalı manın amacı, belirli bir dönem tek parti iktidarının tüm yurttta oldu u gibi Anadolu'nun bir vilayeti olan Çorum üzerinde nasıl bir etki bıraktı mın incelenmesi olmu tur. Bu ba lamda 1923-1945 yılları arasında tek partinin genel merkezinde ya anan siyasi geli melerden ba layarak Çorum ilindeki yansımaları ele alınmı tır. Çalı mada a ırlıklı olarak ar iv belgeleri, gazete nüshaları kullanılmaya çalı ılmı tır.</p> <p>Tezde genel olarak tek parti iktidarının Türkiye genelindeki otoritesi ile yereldeki otoriter anlayı a olan etkisi ara tırılmaya çalı ılmı tır. Bu ba lamda partinin önce mal varlı ı ve maddi kaynakları ortaya konularak yerelde nasıl örgütlendi i, Yaptı ı seçimler, çıkardı ı milletvekilleri, halkın dilek ve isteklerin de yer aldı ı ayrıca parti politikalarının da belirlendi i kongreler yapılmı tır. Burada dikkat çeken bir di er husus ta parti genel merkezi tarafından görevlendirilen Bölge müfetti lerinin görev alanında yaptı ı tetkikler ve tefti lerdir. Çorum ilinde yapılan tetkik ve tefti ler ar iv belgeleri ı ı nda ayrıntıları ile ele alınmı tır.</p>
Anahtar Kelimeler: CHP, Tek Parti, Kongre, Tefti , Örgütlenme, Seçimler, Milletvekilleri

Cankırı Karatekin University Institute of Social Sciences Post Graduate Thesis Abstract

Thesis Title	:Political Life in Çorum(1923-1945)
Author of Thesis	:Alaattin SOYLU
Consultant	:Doç. Dr.Yüksel ÖZGEN
Department of	:History
Discipline	:History of the Republic
Date of Acceptance	:20/10/2017
Number of Pages	:12(first part)+192(thesis)+7(annexes)
<p>The purpose of this study was to analyse the effects of the single party government era on the Anatolian province of Çorum, as it did on the rest of the country. In this sense, the political developments that took place at the HQ of the single party during the 1923-1945period have been taken as the starting point and their reflections on the province of Çorum have been evaluated. The study materials have been primarily archive documents, newspaper documents.</p> <p>The main research point of the thesis was the nationwide authority of the single party government and its effect on local authoritarian approach. In this sense, the first step was to reveal the assets and financial resources of the party. Following this, next to be revealed were the methods of local organizations, elections, the MPs of the party, and the party conventions, where the wishes and expectations of the nation have been heard and where the party policies have been defined. Another issue to be noted here were the observations and inspections held by the regional inspectors commissioned by the party HQ. The observations and inspections held at Çorum have been addressed in detail under the light shed by archive documents.</p>	
Key Words: CHP, Single Party, Convention, Inspection , Getting Organized, Elections, MPs	

KISALTMALAR

t.y.	Tarih yok
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
s.	Sayfa
Sa.	Sayı
ss.	Sayfa sayısı
TC.	Türkiye Cumhuriyeti
HF.	Hilafet fırkası
SBFD.	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
OTAM	Osmanlı Tarih Ara tırmaları Dergisi
TC	ttihat ve Terakki Cemiyeti

TABLO L STES

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.	30
Tablo 2	32
Tablo 3	34
Tablo 4	37
Tablo 5	40
Tablo 6	43
Tablo 7	45
Tablo 8	127
Tablo 9	128

G R

Günümüzün en önemli sosyal olaylarından biri de gelişmekte olan ülkelerdeki toplumların siyasallaşma sürecidir. Siyasallaşma süreci sadece politika anlamına gelmemelidir. Gerçek anlamda siyasallaşma; bir toplumun hem kişisel hem toplumsal bütün manevi ve maddi kuvvetlerini bilinçli bir hale getirerek yeni kuruluşlar ortaya koymak ve milli devletin dayanağı olan yeni bir siyasi anlayışı meydana getirmektir. Bu anlayışın ortaya çıkmasında toplum kültürünü bir arada tutan dinin etkisini görmek mümkündür. Kaldı ki bu değerleri hiçe sayan bir liderin bir zaman sonra başarısızlığı kaçınılmazdır. Asıl olan ve yapılması gereken şey ise, yaygın kültürün bir parçası olan dinin toplumdaki etkilerini milli süreç içinde eritmektir. Bu dönemde çokça tartışılan laikliğin bir anlamı da budur. Siyasallaşma, bir yandan dinamik hareketli bir insan ve toplum meydana getirirken, diğeryandan milli birlik, milli hayata katılma gibi modernleşmenin temel unsurlarını da beraberinde getirmiştir.¹

Türkiye’de 1923 yılında yeni rejimin kurulmasıyla tek partili bir siyasi sürece girilmiştir. 1921 Anayasa’sında yapılan değişikliklerle devletin yönetim şekli ve rejimi “Türkiye Cumhuriyeti Devleti” olarak belirlenmiş, ayrıca Mustafa Kemal Atatürk, kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Mustafa Kemal, ilk olarak Seçim çalışmalarına başkan olarak Meclis’te Seçim kararı alınmasını sağlamıştır. Bu bağlamda 08 Nisan 1923’te Anadolu ve Rumeli Müdafai-Hukuk Cemiyeti(ARMHC) Reisi olarak bir beyanname yayınlamıştır. 9 Ummeden oluşan bu beyanname ARMHC’nin Halk Fırkasına(HF) intikal edeceğini belirtmiştir. Mustafa Kemal, 1923 yılında yapılması planlanan seçimler öncesinde ARMHC’yi Fırkaya çevirmek istemi ve seçimlere Fırka çatısı altında gireceğini Anadolu halkına anlatılmaya çalışmıştır.²

¹ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası Yay., İstanbul,1967,s.1-42

² Arıkan, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara1982, C. 2. s. 96-98.

09 Eylül 1923 tarihinde Anadolu Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Halk (ARMHC) Halk Fırkasına(HF) dönü türülerek 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilmi tir. Cumhuriyetin ilanından sonra Fırkanın ba ına smet nönü getirilmi tir. smet nönü,20 Kasım 1923'te, ARMHC merkezlerine gönderdi i yazılar ile artık Cemiyetin Fırkaya dönü tü ü bilgisini vermi tir.

20 Nisan 1924'temecliste yapılan görü melerin ardından1921 Anayasası'nın de i en artlara ve yeni Türkiye Cumhuriyetinin ihtiyaçlarına cevap vermedi i dü üncesiyle yeni bir Anayasa kabul edilmi tir. Mecliste yapılan görü meler sonucunda kabul edilen 1924 Anayasası ile, 1876 Kanuni Esasi ile 1921 Anayasa'sının (Te kilatı Esasiye) maddeleri tamamen yürürlükten kaldırılmı tır.³

1923 yılından 1945 yılına kadar Türkiye'de tek partinin hüküm sürdü ü bir iktidar dönemi ya anımı tır. Bu dönem içerisinde Avrupa'da kurulan devletlerin demokrasi anlayı ı ve yönetim modelleri alınmaya çalı ılmı bu ba lamda, 1924 ve 1930 yıllarında çok Partili siyasal ya ama geçme denemeleri olmu tur. Türkiye'de siyasalla ma süreci, 1923 yılından önce ba lamı olmasına ra men 1945 yılına kadar tek bir partinin güdümünde devam etmi tir. Bu dönem aralı nda bazı partiler kurulsada bu partiler kısa sürede varlı nı koruyamamı lardır.

1923-1945 yılları arasında yerelde siyasi olaylara baktı ımızda tek parti iktidarının Çorum'da özellikle Milli Mücadele öncesi ve sonrasında aktif bir ekilde yer aldı ı görülmektedir. Çorum'da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile Serbest Cumhuriyet Fırkasının Parti Te kilatı kurulmu olmasına ra men bu Partiler varlı nı devam ettirememi lerdir.

³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Öteki yayıncılık, Ankara 2010, s. 296-297.

BÖLÜM 1.

ÇORUM'DA S YASAL PART OLU UMU VE TT HAT VE TERAKK CEM YET ÜYELER

1.1. Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)

Fırkanın Çorum'da örgütlenmesinin temelleri esasında ttihat ve Terakki Cemiyetine kadar dayanmaktadır (TC). Bu Cemiyet, kapatıldıktan sonra ittihatçı gelenek varlı nını Çorum'un geleneksel kurumu olan hanedan odalarında sürdürmü tür.(EK-1) Hıfzı Veldet Velidedeo lu bu odalar hakkında öyle bahsetmi tir:

.....“Halkın devam etti i kahvehanelere gidemeyen ‘yüksek tabaka’ yatsı namazından sonra odasını açan a anın evinin selamlık kısmında bir araya gelir, hem sohbet ederler, hem de a a hanedanlı nın ya da ikramcılı nını gösterme olana ı bulurdu.”⁴

Daha sonra ttihatçıların önde gelen isimleri, bugünkü Veli pa a Kona ı (Ek-1) olarak bilinen yerde toplantılar düzenleyip bir araya gelmi lerdir.⁵ Çorum'da ilk müdafaayı Hukuk Cemiyeti'nin Sivas Kongresi sonrasında kuruldu u dü ünülmektedir. Çorum Müdafaayı Hukuk Cemiyetinin liderli ini Veli pa a o lu evket Bey yapmı tır.⁶

Çorumda ilk Kuvay-i Milliye direni inin örgütlenmeye ba laması 1919 yılı ortalarında olmu tur. Bu örgütlenmede aktif rol oynayan ki i ise Hürriyet ve tilaf Fırkası mensubu Samih Fethi Bey'dir. Bu ki inin 1919 yılında Çorum'da Mutasarrıf olması ve Mustafa Kemal'in Kurtulu sava nını ba latmak için Samsuna çıkması en önemli nedenler arasındadır. Anadolu'nun tilaf devletleri tarafından i gal edilmesi üzerine i gallere kar ı büyük bir direni gösterilerek çe itli bölgelerde ortaya çıkan direni ler örgütlü hale gelerek cemiyetler kurulmu tur. Bu

⁴Tu ba Gülen, *ki Dünya Sava ı Arasında (1918-1939) Çorum'da z Birakanlar*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları,Çorum,2015,s.133.

⁵ İhan Tekeli *Mütareke Ve Kurtulu Sava nda Çorum*, Çorum Tarihi 5. Hitit Festivali Komitesi,Çorum Belediyesi Kültür Yayını, Bölüm 4,Çorum 2015 s.172.

⁶*Çorum il Yıllı ı*,1967, s.97.

cemiyetler Sivas Kongresinde alınan kararla *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* adı altında bir araya gelmi tir.⁷

CHF, Mustafa Kemal tarafından 09 Eylül 1923'te Halk Fırkası adıyla kurulmu bir fırkadır. 20 Kasım 1923 tarihinde *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*, Halk Fırkası bünyesine kazandırılarak Fırkanın güçlenmesi sa lanmı tir. CHF, siyasal ya amında ülke genelindeki tüm Vilayetlerde düzenlemi oldu u parti kongreleri ve çıkardı ı parti nizamnameleri ile partinin konumunu güçlendirmi tir. Ülke içinde te kilatlanarak Anadolu'nun büyük bir bölümünde faaliyetlerini devam ettirmi tir.⁸ CHF'nin örgütlendi i yerlerden biri de Çorum Vilayeti olmu tur.

1.2. Çorum'da Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Örgütlenmesi

Milli mücadele yıllarında en çok ehit veren ilk üç il içerisinde, Çorum ikinci sırada yer alır. Bu yıllarda Çorum'un ileri gelenleri tarafından Milli Mücadelenin nasıl ve hangi ko ullarda yapılaca ı konularında bir dizi toplantılar yapılmı tir. Yapılan toplantıların içeri i, devlet tarafından gelen telkin ve tavsiyeler eklindedir. Bu arada Kuvay-i Milliye safında yer alan bazı pa alar Çorum'a gelerek burada halkı bilgilendirmi tir. Halkın olumlu heyecanı, Sivas Kongresine gönderilen iki temsilci ile ortaya çıkmı tir. Sivas'ta bulunan Heyeti Temsiliye'ye ba lılık ve kabul edilen Kongre kararları ardından Çorum'da milli faaliyetler hızlanarak Kasım 1919 yılında Çorum'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmu tur.⁹

Milli Mücadele döneminde Çorum sürgün yeri olarak ta kullanılmı tir. Sava yıllarında bazı ngiliz ve talyan vatanda lar, yakalanıp Çorum'a sürgüne gönderilmi tir. Ankara Valisi olan Muhiddin Pa a'nın o lu olan Refi Cevad Ulunay ile Refik Halit Karay'ın buraya sürgün edilmesi bunu do rular niteliktedir. Bu durum, Çorum halkını rahatsız etmi tir. Bölgede ttihat ve Terakki'ye olan kin ve dü manlık giderek artmı , böylece bölge halkı Milli

⁷ Bayram Sakallı, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, z yayıncılık, Ankara, 1993, s.140.

⁸ Sakallı, *a.g.e.*, s.158-267.

⁹Refik Halit Karay, *Minelbab lelmihrab*, nkılap Yayınları, stanbul, 1992, s. 82.

Mücadele'ye geç katılmak durumunda kalmı tır. O yıllarda Çorum Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin yöneticili ini Veli pa a o lu evket Bey yapmı tır.¹⁰ Anadolu'da milli mücadele ruhunu sa lamak amacıyla Çorum'da faaliyet gösteren ve bilgilerine ula ılabilen cemiyet üyeleri¹¹ba lıca u isimlerden olu maktaydı:

- 1- Enbiyazade smet Bey
- 2- Bozdo an smail
- 3- Dr. Akif Tefvik Bey
- 4- Damat ükrü
- 5- Kamil Yöney
- 6- Kavukcuzade Latif A a
- 7- Madano lu Hacı Salim A a
- 8- Mahir Tümer
- 9- Müezzino lu Hacı Ahmet Bey
- 10- Osman Köstekçi
- 11- Süleyman Köstekçi
- 12- Tütüncüzade Mehmet Efendi
- 13- Tütüncüzade ükrü Efendi
- 14- Velipa azade evket

1.2.1.Enbiyazade smet Bey (Eker)

Meclis'e mesle i çiftçi olarak gelen milletvekillerinden biridir.¹² Çorum'a yakın bir köy olan bugünkü Bayat lçesinde çiftçilik yaptı nı ve mesle ini çok sevdi ini beyan etmi tır.¹³ Müftü Enbiyazade Mehmet Nazif Efendi'nin o ludur. smet Bey, 1877 yılında Çorum'da do mu , ö renimini Çorum medreselerinde ve idadisinde yapmı tır. Babasının Müderris olması sebebiyle mantık ve edebiyat derslerinin yanı sıra kelam, fıkıh, hadis gibi dini dersleri de tahsil etmi tır.

¹⁰Sevim Uluç, *Çorum Tarihi*, İhan Tekeli, *Mütareke ve Kurtulu Sava nda Çorum*, 5. Hitit Festival Komitesi, 4. Bölüm, s.178.(Bazı kaynaklarda Cemiyetin Ba kanı smet Bey olarak geçmektedir.)

¹¹Ayfer Ertan, *Milli Mücadele Döneminde Çorum ve Çevresi*, Marmara Üniversitesi Atatürk Ara tırmaları Enstitüsü (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi) stanbul,2008, s.55.(165 s.)

¹²BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.6

¹³BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.5

smet Bey, Meclise girmeden evvel devletin önemli kademelerinde bir çok görevi ifa etmiştir. 1899 yılında Çorum Livası Defter-i Hakan-i Kalemî, 1901 yılında Tapu Katipli i, 1903 yılında Tapu ikinci katipli i, 1908 yılında Defter-i Kalemî Ba katibi, 1912 yılında Liva Evkaf Memuru, ve en son Ankara 1 Genel Meclisi Daimi Encümen üyesi iken 1914 yılında Meclise girmesiyle Mebusluk hayatı başlamıştır, ¹⁴1950 yılına kadar Çorum Milletvekilli i görevini yürütmüştür. 1950 yılından sonra da politikadan uzaklaşmıştır. ¹⁵

Gençliğinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılarak cemiyetin Çorum Mutemetli i görevini yerine getirmiştir. İlk Meclis'e girmesi 1914 yılında Mebus seçilmesi ile başlamıştır. CHP Genel Sekreterliğine gönderildiği 16.12.1937 tarihli dilekçesinde Çorum Mebusluğundan başka bir işle meşgul olmadığını belirtmiştir. ¹⁶ Çorum Mutasarrıflığı görevinde bulunurken bir ara tutuklanarak Ankara'ya gönderilmesine rağmen Çorum'dan Milletvekili olarak seçilmesi, o dönemde İttihatçıların devlet yönetiminde ne kadar etkin olduğunu bir göstergesidir. ¹⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri:

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran TBMM üyeleri arasında yer alır. Kendisi II. Mevcutiyet döneminde Osmanlı Mebusan Meclisinin III. ve IV. dönemlerinde aktif görev almıştır. Cumhuriyet öncesi meclislerde görev yapması sebebiyle elde ettiği bilgi birikimini görev aldığı Cumhuriyet dönemi TBMM çalışmalarında ortaya koymuştur. smet Bey, eski rejim ile yeni rejim arasındaki adeta bir geçiş noktası olmuştur. Parlamento'da uzun yıllar milletvekilli i yapmıştır. smet Bey, Meclis çalışmalarında Milli Mücadele döneminde yaşanan zorlukların, sıkıntılıların farkında olarak Meclis çalışmalarına titizlikle devam etmiştir. Özellikle meclis çalışmalarında mali konularda sık sık görüşlerini dile getirmiştir. ¹⁸Bu çalışmalara örnek olarak, Nizamname-i Dahili Encümeni'nin Meclis'e verdiği teklifin 1.

¹⁴Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM I. Dönem 1919-1923*, III. Cilt, TBMM Yayınları, Ankara, 1995, s.259.

¹⁵Çoker, *a.g.e.*, s.260.

¹⁶BCA.490.01.00.234.924.5.1937/17.4

¹⁷Sevim Uluç, *Çorum Tarihi*, İhan Tekeli (Haz.), *Mütareke ve Kurtuluş Savaşında Çorum*, Bölüm 4, (s.168), 5. Hitit Festival Komitesi, Ankara, 1983.s.

¹⁸Mahmut Ener, *Çorum Mebusu smet Bey'in Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s. 303-305.

maddesine önerge vererek itiraz etmi tir. tirazında; “Gerek yeniden seçilen, gerek seçim devresi içinde Kasım ayı ba nda toplanan Büyük Millet Meclisi merasimi mahsusa ile açılır.” ifadesinin kaldırılması için mecliste verdi i önerge yapılan oylama ile kabul edilmi tir.¹⁹

Cumhuriyetin ilan edildi i ve Gazi Mustafa Kemal Pa a'nın Cumhurba kanlı na seçildi i birle imlerde görev almı ve bu birle imlere ba kanlık etmi tir. smet Bey, Ba kanlık görevini, her yıl seçilmek suretiyle uzun süre devam ettirmi tir.²⁰

1.2.2. Bozdo an smail

Milli Mücadele döneminde Çorum vilayetine olumlu çalı maları olan bir isimdir. Bir süre Ö retmenlik mesle ini icra etmi tir. Ö retmenlik mesle inden sonra belediye hizmetlerinde bulunarak burada Muhasebe Memurlu u yapmı tir. Evli ve 6 çocu u bulunmaktadır. Çocuklarından Di Doktoru olan Ferdane Bozdo an , Çorum Halkevi Reisli i yapmı tir.²¹

1.2.3. Dr. Akif Tevfik Bey

Birinci dünya sava ı sonrasında Mondros Mütarekesi döneminde Çorum'a gelmi tir. Kendisi askeri doktor olup, ark cepesinde görev almı tir. Çorum'da ilk özel muayeneyi açan doktor olarak bilinmektedir. Çorum halkı tarafından çok sevilmesinden dolayı Belediye Ba kanlı ı görevine getirilmi tir. Bir süre burada Belediye Ba kanı olarak görev yapmı tir. Sonra tekrar mesle ine geri dönerek Hekimlik görevini Çorum dı nda sürdürmü tür. Emekli olduktan sonra Çorum'a geri dönerek özel muayenesini açarak Çorum halkına hizmet vermeye devam etmi tir. Çorum'da kaldı ı dönem boyunca Hilal-i Ahmer Cemiyeti Ba kanlı ı görevini üstlenmi olan Akif bey, daha sonra stanbul'a ta ınmı tir.²²

¹⁹TBMMZC, C.20, Devre I, çtima Senesi III, S.150,155,157.

²⁰Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM II. Dönem 1923-1927, III. Cilt, TBMM Yayınları, Ankara, 1995, s. 218.

²¹Gülen,*a.g.e.*,s.134.

²²Gülen,*a.g.e.*,s.114.

1.2.4. Damat ükrü (ükrü Damato lu)

1895 tarihinde Çorum'da dünyaya gelmi tir. Babasının adı Enver, Annesinin adı Kebehan'dır. İlkö renimini Çorum'da, lise tahsilini ise stanbul'da tamamlayarak Arapça ve Farsça ö renmi tir.

Birinci Cihan Harbi'nde görev alarak Halep ve Ba dat cephelerinde sava a katılmı tir. TBMM tarafından 16 Ekim 1923 tarihinde yapılan birinci toplantı senesinin 35. toplantısının birinci açılı nda cephelerde göstermi oldu u ba arılarından dolayı kırmızı eritli stiklal Madalyası verilmi tir. 1924 yılında Çorum Nüfus daresi'nde görev yapmı tir. 1926 yılında skilip lçesi'nde Ta Mektep'te Ö retmen olarak göreve ba lamı tir. 1936 yılında üçüncü çocu unun ölümü üzerine Çorum Merkez'e tayin talebinde bulunarak, Çorum Ortaokulu'nda Resim ve Beden e itimi dersleri ö retmenli i görevine ba lamı tir. 1936 yılında çıkan Soyadı Kanunu sonrası “*Damato lu*” soyadını almı tir. 1950 yılında Türkiye'nin en kıdemli 3 Beden e itimi ö retmeninden biri olarak Milli E itim Bakanlığı ı tarafından bir kupa ile ödüllendirilmi tir. 1952 tarihinde Çorum Erkek Sanat Enstitüsü'ne atanmı ve 1956 yılında emekli olmu tur. 3 çocuk sahibi olan ükrü Bey, 1957 yılında stanbul'da vefat etmi tir. Çorum Belediyesi'nin aldı ı kararla Çorum'da sekiz soka a “*Damat ükrü*” adı verilmi tir.²³

1.2.5. Kamil Yöney

Mahmut Kamil Efendi, 13 Mart 1874 yılında Çorum Çöplü Mahallesinde do mu tur. Babası Re it Efendi, Annesi ise Karagözo ullarından Ay e Hatun'dur. Esasen Mahmut Kamil Efendi'nin soyu, 16. Yüzyılda Rumeli Filibe'den gelmi ve Çorum'a yerle mi olan Müftüzade Kara Ali Efendi'ye dayanır. Sıbyan Mektebi, btida-i ve Rü tiye Mekteplerini Çorum'da bitirmi tir. Daha sonra hukuk, felsefe, mantık, kelim ve di er slam ilimlerinde derinlemesine e itim alarak, aldı ı e itimi de hayatına yansıtmı tir.

Kamil Efendi, 1892 yılında Çorum Mal Kalemine, 1898 yılında Çorum a nam memurlu una tayin edilmi tir.1899 yılında Sandık Eminli i ile 1903 yılında Çorum Tahsil Memurlu una tayini gerçekte mi tir. Daha sonra Çorum

²³Gülen,*a.g.e.*,s.159,160.

Çöplü Mahallesinde bulunan Çöplü Camiine imam hatip olarak tayin edilmiştir. 1935 yılında Çorum Mahkemeleri Hazine Avukatlığı görevine getirilen Kamil Efendi, 1949 yılında hayatını kaybetmiştir. Çorum Hürriyet ve İtilaf Fırkasının başkanı olan Kamil Efendi, Mustafa Kemal Pa'nın Milli Mücadelede başarıları sonrasında bu fırka ile ilişkisini kesmiştir. Kamil Efendi, Cumhuriyetin savunucusu oldu ve Cumhuriyet'in ilkelerine bağlı kaldı ve her fırsatta dile getirmiştir.²⁴

1.2.6. Kavukçuzade Latif Ağa

1870 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Babasının adı Hacı Ahmet Ağa'dır. Kavukçu ailesinin Karadeniz'in kuzeyinden veya Kafkasya yöresinden gelerek Anadolu'nun ilk yerleşim yeri olarak bilinen yerlerden Çorum-Merzifon yolundaki Tanrıvermiş Köyü'nü seçtikleri tahmin edilmektedir. Aile Çorum'da bulunan Yavruturna mahallesinde yer alan konaklarda ikamet etmiştir. Latif Ağa, "Hanedan Odaları" olarak bilinen ve toplantı yapılan yerlerde yaptığı etkili konuşmalar ile Çorum halkı için birleştirici ve bütüncü bir rol oynamıştır.

Ailenin Koyungözü adında bir çiftlik bulunmaktadır. Bu çiftlik Çorum Ortaköy Tola Mehmet Köyü yolu üzerinde yer almaktadır. Ailenin diğer topraklarının bir kısmı da Ahmet Ağa Köyü'nde yer almaktadır. Latif Beyin oğlu ile Tütüncüzade Hüseyin Bey'in kızının evlenmesi ile Kavukçu ailesiyle Tütüncü ailesi arasında ortaklık başlamıştır, ve o dönemde ekonomik anlamda en önemli sektör olan gıda sektörünü geliştirerek Hatap un Fabrikasını açmışlardır. Latif Ağa, 24 Haziran 1949 yılında vefat etmiştir.²⁵

1.2.7. Madanoğlu Hacı Salim Ağa

Çorum Vilayetinde İtilaf ve Terakki Fırkasının sözcüğü geçen en kuvvetli üyesi Madanoğlu Hacı Salim Ağa olmuştur. Madanoğullarının kökeni Horasan'a

²⁴Gülen, a.g.e., s.172,173.

²⁵Gülen, a.g.e., s.134,135.

kadar dayanmaktadır. O uzların kayı boyunun Madano lu a iretindedir. Çorum'a gelmeden önceki yerle im yerleri ise Hamamlıçay Köyü'dür.

Madano lu Hacı Salim A a, II. Mahmut dönemi Çorum Müftüsü olan Madano lu Hacı Hilmi'nin torunu olarak bilinmektedir. Aile, Çöplü Mahallesi'nde yer alan Madan sokakta bulunan 10 dönüm bahçe içine 2 dönüm olarak in a edilen büyük konakta ikamet etmi lerdir. ttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir çok toplantısı bu konaktaki hanedan odalarındaki yapılan sohbetlerde gerçekte tirilmi tir.

Ticaret ve ziraatla me gul olan Madano lu Hacı Salim A a'nın Sarma a Çiftli i bulunmakta olup bu çiftlik; Kayı, Hortumca, E erci, eyh Mustafa köyleri ile Çorum Merkez lçesinin etrafında yer almaktadır.²⁶

1.2.8. Mahir Tümer

1898 yılında dünyaya gelmi tir. Babası Mustafa O uz Bey, Annesi Emine Hanım'dır. Mahir Bey, e itim kökenlidir. Kendisi Merkez lkö retim Müdürlü ü'nden emekli olmu tur. Herkes tarafında sevilen ve sayılan bir ki ili e sahiptir. Hocası Hacı Fazlı efendidir. Lakabı "Çerkez"dir. Mahir Bey, Milli Mücadele döneminde Çorum'da çıkan isyanın ve Milli Mücadele aleyhine çalı an Doktor Atıf Bey ile Abbas Bey'in organize etti i faaliyetlere kar ı mücadelesi ile ön palana çıkmı bir isimdir.

Yardımcı Subay olması sebebiyle kendisine stiklal Madalyası verilmi tir. Cumhuriyet ile birlikte gelen yeniliklerin e itim hayatında uygulanması için büyük çaba göstermi ve e itime büyük katkıları olmu tur. Mahir Bey, 1976 yılında vefat etmi tir.²⁷

1.2.9. Müezzino lu Hacı Ahmet Bey

Çorum'da Milli Mücadeleye destek veren bir ki idir. Pazar Meydanı'nda bulunan büyük bir Manifatura dükkanı ile Çorum Merkeze ba lı bir çok köyde

²⁶Gülen,*a.g.e.*,s.136.

²⁷Gülen,*a.g.e.*,s.164.

arazisi bulunmaktadır. Milli mücadele yıllarında 16-17 Haziran 1919 tarihinde Çorum'a gelerek Müezzino ulları'nın evinde misafir kalmı tır. u anda bu ev Konak ekinde olup, Azap Ahmet Mahallesiinde bulunmaktadır. Bu konak incelendi inde yapıldı ı devir itibariyle oldukça modern bir mimariye sahip oldu u görülmektedir.(Ek-2)

Misafirlik sırasında Müezzino lu Kona ı'nda önemli toplantılar yapılmı tır. Hatta Ali Fuat Pa a Çorumlu Hürriyet ve tilafçılarla konu arak Milli Mücadelenin gereklili ini burada anlatmı tır. Burada yapılan toplantılarda alınan kararlar do rultusunda Milli Mücadele'nin önemi anlatılarak Çorum halkı üzerinde büyük bir bilincin meydana gelmesi sa lanmı tır.²⁸

1.2.10. Osman Köstekçi

1887 do umlu olup, Babası Çorum Nüfus Memurlarından Mustafa Efendi, Annesi Çorum Düvenci köyünden Ahu Hanım'dır. Süleyman Köstekçi ile karde torunu olmaktadır. Çorumda kaldıkları zaman içerisinde Karakeçili Mahallesiinde ya amı lardır. Milli mücadele döneminde iç ayaklanmaların oldu u dönemde Çorum Vilayetinin savunulması sırasında büyük emekleri olmu tur. Osman Köstekçi'nin Milli Mücadele'ye verdi i destek ve sergiledi i onurlu davranı ı o tarihlerde yerel gazetelerde u ekinde yer almı tır:

.....“Osman Köstekçi; Milli Mücadele döneminde Anadolu isyanlarının bastırılmasında kalçasından yaralanmı tır. Mermi ölünceye kadar çıkartılmamı ve aksaklı ı kalmı tır. Osman Köstekçi Refet (Bele) Pa a'nın muhafızıydı. Vatana hizmetten dolayı 300 lira maa ba lanması söz konusu oldu unda, “Ben askerlik yapmadım, vatanımı savundum.” diyerek maa ı reddeden tek ki i olmu tur. “Refet Bele mebus oldu unda da Sıddık Çorbacio lu'na ve Mahir Bey'den Osman Köstekçi hakkında bilgi almı , yardımcı olmak istemi tir. Ancak Osman Köstekçi Karayolları Müdürlü ünde yol yapımlarında muhafızlık yaparak geçimini sa lamı tır.”

²⁸Gülen,a.g.e.,s.136.

Osman Köstekçi, Osmancık ilçesi Koyun Baba Köprüsü'nün yenileme çalı malarında görev almı tır. Çocukları çok seven, bunun için cebinde sürekli eker ta ıyan ve çevresinde “baba” lakabıyla bilinen cömert bir insandır. Osman Köstekçi, 1970 yılında vefat etmi tir.²⁹

1.2.11.Süleyman Köstekçi

1889 tarihinde Çorum'da dünyaya gelmi tir. Mahmuto ulları ailesindedir. Medrese ve Mülkiye mezunudur. Babası Zarif Bey, Annesi erife Hanım'dır. Kendisi ve ailesi Çorum'un Karakeçili mahallesinde ikamet etmi lerdir. Çorum ttihat ve Terakki Cemiyeti, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti dare Heyeti'nin azaları içinde yer almı tır. Çorum Tahrirat Kalemi yetkilili i, Meclis dare Ba katipli i, Encümen-i Daimi Ba katipli i, Evkaf Müdürlü ü ile Kızılay Cemiyeti Çorum ubesinde görev yapmı tır.³⁰

Süleyman Köstekçi'nin smet nönü ile li kilerinin iyi oldu u Çorum ilinde bilinen bir gerçektir. Milletvekilli i sırasında smet nönü'yü Çorum'a davet etmi tir.13 Mayıs 1925 tarihli Çorum gazetesinde yer alan bir haberde yakın bir tarihte CHF 'nin ba ında bulunan Ba vekil smet Pa anın Çorum'a gelece i haberi ehir halkı üzerinde derin bir heyecan uyandırmı tır. smet Pa a bir hafta sonra ehre te rif etmi , Çorum yöre halkı Pa a'nın ehre geli inden büyük memnuniyet duyarak ola anüstü bir kar ılama yaparak sevgilerini göstermi tir. smet Pa a'nın ehri ziyaret etmesi ve burada co kuyla kar ılanması Fırkanın Çorum'da kolayca te kilatlanmasını ve örgütlenmesinde etkili olmu tur.³¹

Düzenli ve titiz bir ki ili i ile tanınan Süleyman Bey, Kara Müftü olarak bilinen Tevfik Bey'in torunu olan Hatun Hanım ile evlenerek bu evlilikten dört çocu u olmu tur. Çocuklarından Naciye Hanım, Sungurlu ilçesinde İkokul Ö retmenli i yaparken, di er çocu u Mazlum ise 26 ya ında veremden vefat etmi tir. Süleyman Köstekçi, o lu Mazlumun vefatı üzerine, o lunun hayatta iken

²⁹Gülen,*a.g.e.*,s.138.

³⁰Gülen,*a.g.e.*,s.138.

³¹Abdulkadir Ozulu, *Çorum Gazetesi Çevirileri 1921-1926*, Cilt 2, Çorum Belediyesi Yayınları, Çorum, 2008, s.2180,2190-2193.

yazdı 1 iirleri “Zakkum Çiçekleri” isimli kitapta toplamı tır. Süleyman Bey, 18 Eylül 1969 da Ankara’da vefat etmi tır.³²

1.2.12. Tütüncüzade Mehmet Efendi

1867 Çorum do umludur. Babası Tütüncüzade Hacı Süleyman Efendi’dir. E i, Abdurrahmanzade Nuri Efendi’nin kızı olan Münire Hanım’dır. ki erkek iki kız olmak üzere; Ahmet, Mustafa, Emine, Ay e isimli çocukları dünyaya gelmi tır. Mehmet Efendi, Rü tiye ve dadi e itimi ile medrese tahsili almı tır. Karde i ükrü Efendi ile birlikte ortak çalı mı lar ve o dönemde birinci sınıf tüccar olmayı ba armı lardır.

Mehmet Efendi, hayatının büyük bir bölümünü stanbul’da geçirmi tır. stanbul’da ticari faaliyetlerini Mahmudiye Hanı ve Kazancıyan Hanında gerçekle tirmi , sipari edilen malları Çorum’a göndermi tır. Mehmet Efendi, Çorum Belediye Azalı ı ile Ticaret Odası Reisli i yapmı tır.1909-1910 tarihleri arasında Ankara’da Çorum sanca ı seçilmi üyesi olarak l Genel Meclisi dare Azalı nda bulunmu tur. Görevleri sırasında iki köye çe me ve su kanalları dö eterek birçok hayratın yapımına öncülük etmi tır. Çevresinde iyiliksever birisi olarak anılmı tır.³³

1.2.13. Tütüncüzade ükrü Efendi

1870 yılında do mu tur. Fevziye ve Asiye isimli iki çocu u dünyaya gelmi tır. ükrü Bey, Çorum’da Manifaturacılık yapmı tır. ükrü Efendi, sakin, sevecen bir mizaçta olup, günlük ya amda gayet ık giyinen, koyu lacivert takım kıyafetleri ve kolalı gömlekleri ile anılmaktadır. Kravatsız ve Fötr apkasız soka a çıkmadı ı anlatılmaktadır.³⁴

Çorum’da ticarete ön plana çıkan ükrü Efendi, Milli Mücadele yıllarında Orduya ciddi ekilde parasal katkı sa lamı tır. Bu durum 3 Temmuz 1919 tarihli Çorum gazetesinde u ekilde yer almaktadır:

³²Gülen,*a.g.e.*,s.139.

³³Gülen,*a.g.e.*,s.139.

³⁴Gülen,*a.g.e.*,s.141.

“Tüccar ve e raftan Tütüncüzade ükrü efendi samsun Tekalif-i Milliye Komisyonuna verdi i üç kta mazbata muhteviyatı olan 93.352 buçuk ve Çorum Tekalif-i Milliye ve Vesaiti Nakliye Komisyonlarına verdi i 4 kta mazbata muhteviyatı 32.495 kuru ki cem’an 125.847 buçuk kuru matlubunu bil-rıza hazineye terk ve teberru etmek suretiyle ibraz-ı asar hamiyet eylemi tir.”³⁵

ükrü Efendi, ticareti seven bir insandır. Torunu Abdullah Kavukçu dedesinin ticaret ile ilgili u anısını nakletmi tir:

“Ak am ata biner, gece boyu Amasya’ya giderdim. Orada branaso lu’ndan ihtiyacımız olan çe itli malları alır, balya yapar, Çorum’a dönerdim. Bir gün Alaca’daki ve Sungurlu’daki alacaklarımızı tahsil etmek için babam beni gönderdi. Paraları tahsil ettim. Sungurlu’dan Yah ihan’a giden bir yaylı vardı. Yolcu arıyordu. Bu yaylı’ya bindim. Yah ihan’dan Ankara’ya gitmek kolay oldu. Ankara’ya vardı imda stanbul’ tren kalkmak üzere idi. Bir bilet aldım, bindim. Tren hareket edince içimde bir burukluk hissettim. Çünkü babam stanbul’a gitmemi istemiyordu. Ben ona kar ı mı gelmi tim? Babama asilik etmi tim. Bu maceranın sonu felaket mi olacaktı? Ama ok yaydan fırlamı tı bir kere bu i in dönü ü yoktu. Neyse ak am’a kadar Eski ehir’e vardık. O gece orada kaldık. Ertesi gün odunlar, kütükler geldi lokomotifin oca ı tekrar yakıldı, ertesi ak am stanbul’a vardık. Sabahleyin piyasaya çıktım. Bir de ne göreyim buradaki fiyatlar branaso lu’ndan aldı ımız fiyatların onda biri...”

ükrü Efendi,bu olaydan sonra mal almak için sık sık stanbul’a gitmi , bir ara Müezzino ulları ile birlikte ma aza açmı tır. Daha sonra stanbul’daki ticari deneyimlerini Çorum’a ta ımı tır. Çorum ili Alaca ilçesi Hatap bölgesindeki büyük un de irmeni, 1926 yılında ükrü Efendinin te ebbüsü ile fabrikaya çevrilmi , 1929 yılından sonra da Kavukcuzadeler ile birlikte ortaklık kurularak üretime ba lamı tır. Hatap un fabrikasının in ası ve montajı Ermeniler tarafından gerçekleştirilmi tir. Bu fabrika her yıl üretim kapasitesini artırmı ve 1951 yılına gelindi inde elde edilen ürün çıktısı 18 tona ula mı tır.³⁶

³⁵Çorum Gazetesi 3 Temmuz 1919 s.1

³⁶Gülen,a.g.e.,s.140,141.

1.2.14. Velipa azade evket

1876 do umlu olan evket Bey, Çorum Nüfusuna kayıtlıdır. Babasının adı Esat, Annesinin ki ise Zekiye'dir. E inin adı ise Fevziye Hanım'dır. evket Bey'in tek çocu u olmu tur. Adı ise Ömer Rü tü Velipa ao ullarıdır. evket Bey'in büyük dedesi Çorum Hassa Silahdarı Hacı Hüseyin A a'dır. Velipa ao ulları evket, ticaret ve tarım ile u ra mı tır. Tarım alanlarının bulundu u yerler ise ço unlukla Ovasaray Çolu civarında bulunan Üyük, U rak, Öve li, ve Be dili köylerinde bulunmaktadır. Çorum ilinde modern tarımın öncüsü olmu tur. Velipa azade evket; Milli Mücadele Dönemi'nde ttihatçıların Çorumdaki temsilcisi olarak anılmı tır. Fırkanın kapanması sonucunda ttihatçı gelenek varlı nı Çorum'un geleneksel kurumu olan Hanedan Odaları'nda devam ettirmi tir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin birle tirilmesiyle olu turulan Cemiyetin bir ubesi Çorum'da evket Bey yönetiminde kurulmu tur.³⁷

evket Bey, Çorum'un önde gelen hayırseverleri arasındadır. Kırım Harbi'nde muhacirlere yapılan gıda yardımı için 50 lira vermi tir.³⁸ Zafer abidesi için Teberru olarak umumi yekun 64.737 kuru toplanmı , bunun 5000 kuru miktarını evket Bey vermi tir.³⁹

evket Bey, 20 Eylül 1930-30 Nisan 1933 yılları arasında Çorum Belediye Ba kanlı ı yapmı tır. Belediye Ba kanlı na ba lama tarihi 7 Kanunuevvel 1930 tarihli ve 1675 sayılı yazı ile kendisine bildirilmı tir.⁴⁰ Ticaret ve Tarım i lerini bırakarak sadece memleketine hizmet amacıyla Belediye ba kanı olan evket Bey, Belediye Azaları'nın istifa etmeleri sonucunda görevini bırakmı tır.⁴¹

Ba langıçta bölgesel nitelikte kurulan ve bu do rultuda hareket eden cemiyet üyeleri, daha sonra milli kimlik kazanarak Türk kurtulu mücadelesi etrafında örgütlenmi lerdir.⁴² Milli mücadele fikrinin do masında en önemli faktör aslında din adamlarıydı. Milletın ba ımsızlık fikrinin ate lenmesinde

³⁷ Gülen, a.g.e., s.122,123.

³⁸ Çorum Gazetesi, 15 Mayıs 1922, s.3.

³⁹ Çorum Gazetesi, 26 ubat 1923, s.2.

⁴⁰ T.C. Resmî Gazetesi, 17 Kanunuevvel 1930, s.113.

⁴¹ Mahmut Selim Gürsel, Çorum 1997, Kaynak eserler Dizisi-4, Çorum, 1997, s.343.

⁴² Mahmut ener, Çorum Mebusu smet Bey'in Birinci Türkiye Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.28-29.(316 s.)

önemli görev almı lardır. Bunlar; Çorum Müftüsü Ali, Müderris Kazım, ve skilip Müftüsü smail Hakkı Efendidir. Cemiyet Üyeleri, milli mücadele ruhunun canlandırılması faaliyetlerinde bazı yöneticilerin dı ında genel olarak ba arılı olmu lardır. Milli mücadele yıllarında Çorum'un geçi noktasında yer alması bir çok e kıyalık ve hırsızlık olaylarının ya andı ı yer olmu , ancak bölge halkının sükuneti ve sa duyusu sayesinde olaylar büyümeden a ılmı tır. Çorum Müdafa-i Hukuk Cemiyeti, Milli Mücadele'nin kazanılmasında önemli bir rol üstlenmi tir. Cemiyet, siyasi bir olu um haline dönü me yolunda (CHF) buradaki faaliyetlerini ba arıyla gerçekle tirerek devlet adamlarının dikkatini çekmeyi ba armı tır.⁴³

1.3. CHF'nin Çorum'daki Mal Varlı ı

CHF'nin Çorumda daha önce kendisine ait müstakil bir binası yoktu. Fırka çalı malarını Türk Oca ının da bulundu u Maarif Vekaletine ba lı Kütüphane binasında yerine getirmekteydi. CHF, Türk Oca ı ve Kütüphane üçlüsü çalı malarını bir arada yürütüyordu. Kütüphane ye ait olan bu binanın sadece iki küçük odası Kütüphane hizmetleri için ayrılmı tı. Maarif Vekaleti Kütüphaneler Dairesi Fırkaya; Kütüphanedeki bazı odaların Fırka heyetinin kullanmasıyla birlikte burada bulunan çe itli ciltlerden olu an bazı kitapların muhafazasının güç duruma dü ece inden bahisle Fırkaya 26.05.1931 tarihli resmi bir yazı gönderilmi tir. Yazıda, buranın Fırka tarafından bo altılması istenmi ve Türk Oca ına ait ba ka bir binaya ta ınması gerekli oldu u bildirilmi tir.⁴⁴

CHF, il idare kurulu da Türk Oca ına ait ba ka bir binaya ta ınma fikrinin görü ülmesini ve bir karara varılmasını istemi tir.⁴⁵ Çorum dare Kurulu20.08.1931 tarihli ve 26 sayılı aldı ı karar⁴⁶ ile müstakil bir binanın olmasının elzem oldu u, ancak bunun u an gerçekle tirilemeyece i bilgisini vermi tir.(EK-3)

dare heyeti kararıyla yerinde incelenen binanın çalı malarını burada yürütebilece i sonucuna varılmı tır. Zira karara göre, zaten bu bina bütün

⁴³Ertan, a.g.e., s.20-25.

⁴⁴Ba bakanlık Cumhuriyet Ar ivi,[BCA] 490.01.1690.872.1. /154

⁴⁵BCA. 490.01.1690.872.1./153

⁴⁶BCA. 490.01.1690.872.1./150,150.

mü temilatı ile Fırkanın tapulu olarak uhdesindedir. Binada dört oda bir salon bulunmakta olup⁴⁷ mekan sıkıntısının mevcut olmadığı bu sebeple binanın terk edilmesi veya boşaltılması mümkün değildir. Bina Krokisi'nde Fırkanın faaliyetlerinin yürütüldüğü alanları görmek mümkündür.⁴⁸(EK-4)

Fırka çalışanlarının bir süre bu binada yürütümü tür. Parti çalışanlarının daha rahat yürütmek için yer genişletmek istemi tir. Evkaf Umum Müdürlüğü uhdesinde olan binanın alt katının parti namına satın alınması gündeme gelmiştir. Evkaf Müdürlüğü ile yapılan yazışmalar neticesinde alt katta bulunan dükkanlardan ikisinin kira getirdiği ve Müdürlüğün başkaca bir yerinin olmadığı gerekçesiyle Evkaf Umum Müdürlüğü tarafından uygun görülmemiştir.⁴⁹ Parti sadece vilayet merkezinde değil ilçe ve kazalarda da teşkilatlanmaya gitmiştir. O dönemde kazalarda bulunan parti mal varlıkları şunlardır:

Mecitözü Kazası:

Kaza'da fırkaya ait bir bina bulunmaktadır. Binanın Fırkanın uhdesinde kullanıma hazır hale getirildiği resmi kayıtlarla tescil edilmiştir. Binanın üst katında dört oda bir salon bulunmakta olup, salonun boyu 9 metre 80 santim eni ise 3 metre 80 santimden ibarettir. Binada bodrum katı bulunmakta olup, kullanıma elverişli değildir. Dükkanı ve mağazası, spor kulübü ve Halkevi binası bulunmamaktadır.⁵⁰

Alaca Kazası:

Alaca Kazasının bir binası vardır. Maarif Vekaletinden 300 lira bedel karşılığında alınmış ve Fırka adına kayıtlıdır. Bu bina 3 yıl evvel mektep binasının satılarak elde edilen paranın bir kısmı ile yardım alınmasına rağmen binanın

⁴⁷EK-yer krokisi

⁴⁸BCA. 490.01.1690.872.1./150,151.

⁴⁹BCA. 490.01.1690.872.1./130-137.

⁵⁰BCA. 490.01.1690.872.1./146.

bakım ve onarımının yeterli oranda yapılmadığı için dükkanı ve malazası yoktur. Kazada Spor Kulübü ve Halk Evi binası bulunmamaktadır.⁵¹

Osmancık Kazası:

Kazada fırka binası mevcuttur. Bu bina Türk ocaından devir alınmamış fırkanın kendi mülküdür. Odaları ve salonu kullanıma müsaittir. Ayrıca kazada 4 dükkan bulunmaktadır. Dükkanlar kullanılmaktadır. Halkevi ve spor kulübü bulunmamaktadır.⁵²

Sungurlu Kazası:

Kazada fırkaya ait bina mevcuttur. Binanın bakıma ve tamire ihtiyacı vardır. Ayrıca bina, kenar bir mahallede yer almaktadır. Fırka binasına elverişlidir. Bu nedenlerle, 14/12/1932 tarihli tapu senedi ile bir arsa alınmıştır. Türk ocaklarından devredilen bina yoktur. Kazada spor kulübü bulunmamaktadır.⁵³

CHF, Çorumda Parti tekilatını kurmak amacıyla bir dizi çalışmaları yapmıştır. Bu amaçla 11.08.1934 tarihli ve 159/44 sayılı il idare kurulu kararı ile parti binası için yer tahsisini belirlemiştir. Anılan karar ile Ergami Çakır yolu istikameti seçilmiş buranın bedel karılı olarak satılarak yapılarak temin edilmesine karar verilmiştir.⁵⁴

CHP il yönetim Kurulunun CHP Genel Sekreterliğine bildirdiği 10.06.1936 tarihli yazıda parti örgütünün devlete olan borçlarının, yıl içerisinde ödenmekte olduğu belirtilerek ödenmemiş borcunun olmadığını açıklanmıştır.⁵⁵

⁵¹BCA. 490.01.1690.872.1./145.

⁵²BCA. 490.01.1690.872.1./144.

⁵³BCA. 490.01.1690.872.1./141-142-143.

⁵⁴BCA. 490.01.0.0.2078. ; Çorum İ Tekilat Karar Defteri için bkz. EK-2.(16.08.1934 tarihli ve 198 sayılı karar)

⁵⁵BCA. 490.01.1544. 280.3/1.

1.4. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF)

ktidarı elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Fırkasına karşı bir muhalefet olarak 17 Kasım 1924 tarihinde Ankara’da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) isimli yeni bir parti kurulmuştur. Yeni Parti Meclisin ikinci döneminde CHF’den ayrılan milletvekillerinden oluşmuştur: TPCF’nin idare Heyeti Başkanı Kazım Karabekir Paşa, ikinci Başkanlar Dr. Adnan Adıvar ve Hüseyin Rauf Orbay (İstanbul), Umumi Kâtip Ali Fuat Paşasıdır. Merkez heyeti üyeleri ise Rütübe Paşa (Erzurum), Smail Canbolat Bey (İstanbul), Sabit Bey (Erzincan), Ökürü Bey (Zmit), Muhtar Bey (Trabzon), Halis Turgut Bey (Sivas), Necati Bey (Bursa), Faik Bey (Ordu)⁵⁶

Parti programında ilkeler belirlenerek halkın hakimiyetine yer verilmiş, ve sistemin liberal olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Parti, genel olarak hürriyetlere taraftardır. Dinsel inanç ve düşüncelere saygılıdır. İdari yönden yerinden yönetimin gerçekleştirilmesine çalışılacaktır. Cumhurbaşkanının seçiminden sonra milletvekilleri ile ilgisi kesilecektir. Bu ilkeleri gerçekleştirmek için TPCF, kuruluş amacındaki ilkelere bağlı olarak bir Nizamname yayımlamıştır. Nizamnamenin ilk maddesi şöyledir: *“Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, hakimiyetin milletin kendisinde olduğu Cumhuriyet yönetimini güçlendirmek ve kanunların adaletli bir şekilde uygulanmasını temin ederek istikrar ve emniyeti sağlamak ve arttırmak, çabada milli medeniyet düzeyine ulaşmak için gerekli çalışmaları gerçekleştirmek amacıyla Cemiyetler Kanunu’na uygun olarak teşkil edilmiştir.”*⁵⁷

Mustafa Kemal Paşa demokratik düzenin kurulmasını istediğinden yeni partinin kuruluşundan memnun olmuştur. Yeni parti için: *“Bırakınız karımıza çıksınlar, memleketi lerini münakaşa edelim ve bizim meclisimizde de iki parti olmalı, hükümeti denetleme sistemi kurulmalı ve medeni ülkelerin parlamentolarına benzemeliyiz”* diyordu. Fırka mecliste oldukça gergin bir hava içinde ortaya çıkmış, müzakerelere katılarak hükümetten çeşitli sorunlar hakkında bilgi istemiştir. Meclisteki bu tartışmalar özellikle bütçe görüşmeleri sırasında doruğa ulaşmıştır. Ancak Doğu Anadolu’da patlak veren Şeyh Said isyanı, istiklal

⁵⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasal Partiler*, 1859-1952, İstanbul, 1952, s.605-607.

⁵⁷ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması, 1923-1931*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s.386-388.

Mahkemelerinin geni yetkilerle kurulmasına ve Takriri Sükun Kanunun çıkmasına sebep olmu tur. stiklal Mahkemeleri, TPCF mensuplarının irticai faaliyetleri hakkında hükümeti ikaz etmi lerdir. Önce Diyarbakır stiklal Mahkemesi kendi yetki alanında bulunan TPCF ubelerinin kapatılmasına karar vermi , daha sonra Hükümet, Takriri Sükun Kanunu'na dayanarak ülkenin her yerinde irticayı tahrik etti i gerekçesi ile 03 Haziran 1925 tarihinde TPCF'nın kapatılmasını kararla tırmı tır.⁵⁸

Parti'nin herhangi bir gücü ve yayın organının olmamasına ra men özellikle stanbul'da hatırı sayılır bir destek bulmu tu. Ancak bunu ta ra te kilatı için söylemek mümkün de ildir. Fırka'nın siyasi ya amı süresince yapılan bir genel seçim olmamı tır.

1.4.1. TPCF'nin Çorumdaki Örgütlenmesi

TPCF kurulmasından itibaren hızlı bir ekilde örgütlenmeye ba lamı tır. Ankara, stanbul, zmir ba ta olmak üzere Do u illerinde de örgütlenerek faaliyetlerini gerçekle tirmi tir. Çorum'da ise TPCF örgütlenmesine rastlanılmamı tır.⁵⁹ Ancak Çorumda yayımlanan yerel gazetelerde TPCF, Türkiye genelindeki faaliyetleri ve te kilatlarıyla önemli bilgilere rastlamaktayız.

TPCF'nın kurulmasıyla birlikte muhalefete kar ı sert bir tavır takınan smet nönü, sa lık durumunu bahanesiyle ba vekillikten istifa ederek asıl amacının CHF'den istifa eden milletvekillerinin önüne geçmek idi. Bu durum 12 Kasım 1924 tarihli Çorum Gazetesinde öyle anlatılır: “*Umumi istizah neticesinde ademi itimat rey i verenlerden 11 mebus Halk Fırkasından istifa etmi lerdir. Rauf, Adnan, Canbolat (stanbul), Rü tü Pa a, Ziyaettin Halit (Erzurum)Feridun Fikri (Dersim), Faik (Ordu), Halis Turgur (Sivas) beyleridir. Bugünkü fırka içtimanda istifalar okunmu ve Recep Bey (Kütahya) nun teklifi üzerine fırkanın badema “Cumhuriyet Halk Fırkası” namı alınması kabul edilmi tir. Fırkaya dahil aza*

⁵⁸Erik Jan Zürcher, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası(1924-1925)*,(Çev:Gül Ça alı Güven), leti im Yay. stanbul, 2010, s.95-98.

⁵⁹Gönül Güne , “Çanakkale’de Demokrat Parti Döneminde Seçimler”, *Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Dergisi*, , C.1, sayı 1, 2013, s.68.

arasında tahaddüs edecek hususu ihtilafları hal etmek üzere bir divan heyeti te kili takarrur etmi tir. stizahların fırkada cereyan etmesine istizahın Meclis'e isali ve sualin istizaha kalbi fırka kararıyla vuku bulmasına dair nizamnameye bazı mevadtezeyyül olunmu tur. Fırka grubu heyeti idaresinin intihabı senede bir tecdit olunacak ve intihap te risanide yapılacaktır.”⁶⁰

TPCF, nin ömrü 6 aydan daha bir kısa sürmü tür. Tek parti döneminde yönetime kar ı muhalefet yapmak amacıyla ortaya çıkmı tır. Toplumunda yer alan farklı dü üncedeki insanların muhalefetini yapmak için olu turulmu sa da özellikle zmir suikastı ve di er geli meler partinin kapatılmasına engel olamamı tır.

1.5. Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)

Cumhuriyet döneminde kurulan ve çok partili siyasal ya ama geçi yolunda ikinci deneme olan siyasi parti olmu tur. Serbest Cumhuriyet Fırkası, 12 A ustos 1930 tarihinde Mustafa Kemal'in önerisi ve onayı ile Paris Büyükelçisi Ali Fethi Bey tarafından kurulmu tur. Bu dönemde Mustafa Kemal'in Fethi Okyar'a söyledi i u sözler SCF'nin kurulması gereklili ini ortaya koymu tur:” *Bugünkü manzaramız a a ı yukarı bir dictature manzarasıdır. Vakıta bir meclis vardır, fakat dahil ve hariçte bize dictature nazarıyla bakıyorlar.(...) Halbuki ben Cumhuriyeti ahsi menfaatim için yapmadım: Hepimiz faniyiz. Ben öldükten sonra arkamda kalacak müessese bir istibdat müessesesidir.(...) mesele memlekette cumhuriyetin ahısların hayatına ba lı kalmayarak kökle mesidir.*⁶¹

Fethi Okyar, bir bildiri yayınlanarak bildiride partinin kurulu amaçlarını ve smet Pa a'nın iddialarına yer vermi tir.⁶² Dahiliye Vekaleti tarafından yayınlanarak vilayetlere gönderilen genelgede Fırkanın esas itibariyle Cumhuriyetçilik ve Laiklik kavramlarını ön planda tutmak kaydıyla istedikleri yerlerde ube açabileceklerini bildirilmi tir. Ayrıca genelgede Cumhuriyetçi olmasına ra men irtica unsurlarına dikkat edilmesi gereklili i üzerinde

⁶⁰Abdulkadir Ozulu, *Çorum Gazetesi Çevirileri 1921-1926*, Cilt 2, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2008, s.1872.

⁶¹Evren Altınka , “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Demokrasi Deneyimi TPCF ve SCF”, *Akademik Bakı Dergisi*, Cilt: Sayı:29, 2012, s.9-10.

⁶²*Milliyet Gazetesi*, 08 Eylül 1930, s. 1.

durulmu tur. Yeni kurulan Parti'nin kurulu amacı, Türkiye'deki tek parti yönetiminin dünya devletleri gözünde diktatörlük rejimi olarak algılanmasının önüne geçmek idi. Bu amaçla parti programı hazırlanırken, partinin cumhuriyetçi, milliyetçi ve laiklik ilkesine bağlı olduğu özellikle vurgulanmıştır. Fethi Bey tarafından Parti programı olarak hazırlanan 11 maddelik metin, Mustafa Kemal'e sunulmuştur. Parti Programı, birkaç düzeltmenin ardından kabul edilmiştir. Parti Programında, yabancı sermayenin ülkeye girmesinin özendirilmesi istenerek ekonomik yaşamda devlet müdahalesine karşı çıkılmıştır.⁶³

Programda en önemli maddeler, partinin kendisini milliyetçi, laik ve cumhuriyetçi olarak tanımlaması yer almaktadır. Dünyada yaşanan ekonomik bunalımın etkisi sebebiyle iktisadi ve mali konuları içeren maddeler ile krizden bunalan halkın taleplerinin liberal bir görüşü etrafında olması gerektiği anlatılmıştır. Anayasa'nın öngördüğü özgürlüklere yer verilmiş, ki dokunulmazlıkları, çalışma, düşünce, basın ve toplantı özgürlükleri ön planda tutulmuştur. Ekonomik alanda liberalizm savunulurken, bir yandan da halka uygulanan ağır vergiler eleştirilmiştir. Yolsuzlukların üstüne gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yabancı sermayenin ülkemize girmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.⁶⁴ Tek dereceli seçim sistemi ve kadınlara siyasal yaşamda haklar verilmesi gibi talepler bulunmaktadır.⁶⁵

SCF, kurulduktan kısa bir süre sonra CHF yönetiminin hedefi haline gelmiştir. Nitekim CHF, 22.08.1930 tarihli yazıyla SCF'nin seçim çalışmaları için yapmış olduğu propagandalardan rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Bu propagandalarda vergilerin kaldırılması, Arap Harflerinin geri gelmesi, fesin giyilmesi ve tekke ve zaviyelerin açılması gibi konular CHF'yi oldukça rahatsız etmiştir.⁶⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın hükümetinin artan rahatsızlığı sonucu iki parti arasında mecliste ciddi tartışmalar yaşanmıştır. İki parti arasında yaşanan tartışmaların ardından⁶⁷ Mustafa Kemal, bir açıklama yaparak iki partiye de eşit mesafede olduğunu bildirmiştir.

⁶³ BCA.490.1.0.0.435.1804.2/4

⁶⁴ BCA.490.1.0.0.435.1804.2/4

⁶⁵ Cem Emrence, *99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yay., İstanbul, 2006, s. 78-83.

⁶⁶ BCA.490.01.1.4.14.

⁶⁷ BCA.490.01.1.4.12.

SCF Başkanı Fethi Okyar'da bir bildiri yayımlayarak, CHF'nin birçok yanlış politikasına karşı çıkarak muhalefet yapmak istediğini açıklamıştır. SCF kurucuları arasında Mustafa Kemal'e yakın isimlerden oluşmaktaydı. Bu isimlerin en belirgin özelliği Mustafa Kemal'e bağlı olmalarının yanında CHF'ye de karşı olmalarıydı.⁶⁸

SCF, yerel seçimlere girerek 1930 yılı Belediye seçimlerine katılmıştır. 502 seçim beldesinden 31'ini kazanmıştır. Ancak Mustafa Kemal'in desteğiyle kurulmuş olan bir partinin giderek yükselmesi CHF içinde bir tedirginlik yaratmıştır. CHF genel başkanı İsmet Paşa'nın zaman zaman sert söylemlerine⁶⁹ maruz kalan SCF, yaşanan olaylar sonucu Mustafa Kemal ile karşı karşıya gelmemek için 16 Kasım 1930 tarihinde kendi kendini feshetme kararı almıştır.⁷⁰

1.5.1.Çorum'da SCF Örgütlenmesi

Yerel seçimimizde, Çorum Vilayetinde ise bu partinin temsilcisi Doktor Mustafa Bey ile İsmail Kemal Bey olmuştur. Ülke genelinde kısa süreli bir parti olduğu için Çorum ilinde parti teşkilatlanmasını tamamlayamamıştır.⁷¹

⁶⁸ Hakkı Uyar, *Türkiye'de Tek parti Döneminde İktidar ve Muhalefet(1923-1950)* Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1998,s.83-86.

⁶⁹ BCA.490.01.1.4.14.

⁷⁰ Altınka , *a.g. m.*, s.10-14.

⁷¹ BCA. 490.01.435.1804.2.

BÖLÜM 2: SEÇİMLER

Türkiye Cumhuriyetinde seçimlerin tarihine bakmak için hiç kuşkusuz Cumhuriyet öncesi döneme bakmamız gerekmektedir. İlk seçimler, Tanzimat'ın ilanından sonra (1840) yılında sancaklarda kurulan meclislerde gerçekleştirilmiştir. (1876) I. Meclis'in ilanından (1908) II. Meclis'in ilanına kadar 1877 yılında iki kez genel seçim yapılarak Osmanlı halkı ilk defa seçimlerle tanışmıştır. (1908) II. Meclis'in ilanından (1923) Cumhuriyet dönemine kadar dört kez genel seçim yapılmıştır.⁷²

CHP, Türk siyasi yaşamında çok uzun ömre sahip olan bir siyasi parti'dir. Kurulduğunda partinin bir programı yoktu. 1923 yılında yapılan ilk tüzük ile; ulusal egemenliğin halk tarafından yine halk eliyle kullanılmasına öncülük etmek, Türkiye'yi çağdaş bir devlet durumuna yükseltmek ve yasaların tüm güçlerin üzerinde olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Kurulan partinin inkılap partisi olduğu vurgulanarak, partiye üye olacak kişilerin hiçbir ayrıcalığa sahip olunmadan parti programında her kesimden kişilerin kabul edileceği bilgisi yer almıştır.⁷³

Mustafa Kemal Paşa, 08 Nisan 1923 tarihinde "Dokuz Umde" adı verilen bir seçim bildirgesi yayımlayarak Halk Fırkasının ilk programını oluşturmuştur. Bu beyannamenin başlangıç kısmında yer alan Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Grubu'nun Halk Fırkasına dönüşüne iniş dile getirmesi, seçim sonrasında kurulması düşünülen Halk Fırkası konusunu halkın onayına sunmuştur. Dokuz Umdeyi benimseyenlerin oylarını talep etmiştir. Bu yüzden 1923 seçimleri Mustafa Kemal Paşa tarafından önem arz etmektedir. Nitekim Müdafai Hukuk Cemiyetlerine gönderdiği yazılarla adaylarının desteklenmesini istemiştir.⁷⁴

Yürütülen seçim çalışmalarının neticesinde seçimi, Müdafai Hukuk Grubu üyeleri açık ara kazanmıştır. Seçimlerin kazanılması ile meclis çalışmalarını hızlandırarak Halk Fırkasının kurulması kolay hale gelmiştir. Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Grubu Meclis Grubu, 09 Eylül 1923 tarihinde onaylanmıştır.

⁷²Ekrem Uykucu, *Cumhuriyet Halk Partisi*, 1919'dan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ansiklopedisi, YYY. 1994. s.125.

⁷³Uykucu, *a.g.e.*, s.126.

⁷⁴Uykucu, *a.g.e.*, s.126.

Halk Fırkası, 23 Ekim 1923 tarihinde resmi nitelik kazanmış, 10 Kasım 1924 tarihinde ise Partinin başına “Cumhuriyet” eklenerek “Cumhuriyet Halk Fırkası” ismini almıştır. 1935 yılında yapılan Dördüncü büyük kongre ile “Cumhuriyet Halk Partisi” adını almıştır. 1923 Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1946 yılına kadar sürecek tek partili seçim dönemi başlamıştır. Tek partili seçim döneminde yapılan tüm seçimlerin en belirgin özelliği, 1877 yılında çıkartılan iki dereceli seçim sisteminin uygulanması olmasıdır.⁷⁵

2.1. İki Dereceli Seçim Sistemi

İki dereceli seçim sisteminde seçimler iki aşamalı olarak yapılmaktaydı. Her iki aşamada çoğunluk sistemi uygulanıyordu. Bu sisteme göre seçmenler (müntehib-i evvel) doğrudan milletvekillerini de il, (müntehib-i sani) olarak tanımlanan ikinci seçmenleri seçmekteydiler. Milletvekilleri de aynı zamanda bu ikinci seçilen seçmenler tarafından seçilmekteydi.⁷⁶

Köylü seçmenler, ikinci seçmen seçimleri için bucak merkezlerine geliyordu. Seçimler, seçmen sayısına bağlı olarak bir günden fazla bile sürebiliyordu. Bucak merkezlerinden alınan birinci seçmenlerin seçimleri, ikinci seçmenleri oluşturuyordu. Seçilen bu kişiler, ilçe veya kaza merkezinde toplanarak mebus seçimi için oy kullanmaktaydı. Alınan bu sonuçlar, illerde birleştirilerek mebus seçilen kişiler belirleniyordu.⁷⁷

1923-1946 yılları arasında yapılan tüm genel seçimlerde iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. Bu seçim sistemi her dönemde parlamentoda tartışma konusu olmuştur. Özellikle muhalefet milletvekilleri tarafından sürekli gündeme getirilerek halkın iradesinin bu sistemle meclise yansımada kalması sürdürülmüştür. Tek dereceli seçim sistemi CHP kongrelerinde gündeme gelmesi olmasına rağmen bu yöndeki talepler kabul edilmemiştir. Seçim sistemi ile ilgili hususlar zaman zaman parti programlarına da girmiştir. CHP'nin 1931, 1935 ve 1943

⁷⁵Bülent Özgül, *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2002, Isparta, s.94-97.

⁷⁶Erol Tuncer, *Osmanlıdan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Tesav Yayınları, Ankara, 2003, s.107.

⁷⁷Tuncer, a.g.e., s.108.

tarihli parti programlarında öyle dile getirilmiştir.⁷⁸ Örneğin, 1931 tarihli parti programının seçimlerle ilgili birinci kısmı öyle idi: “...Bir dereceli intihabı tatbik etmek yüksek emellerimizdendir. Ancak vatandaş, intihap edeceği adayları seçebilecek vasıflar, artlar ve vasıtalarla mücehhez kılmak lazımdır. Bunun temini hususundaki mesainin matlup neticeyi vereceği güne kadar vatandaş, yakından tanıdığı ve emniyet ettiği insanları intihap etmekle serbest bırakmayı demokrasinin hakiki icaplarına uygun buluruz...”⁷⁹

1935 tarihli parti programında iki dereceli seçim sistemi demokrasinin bir kazanımı olarak görülmüştür. Bir önceki parti programında yer alan “Bir dereceli intihabı tatbik etmek yüksek emellerimizdendir” ibaresi kaldırılarak iki dereceli seçim sisteminin demokrasiye daha uygun olduğu sözlerle vurgulanmıştır.

.....“Sayılab seçim kanunu yenilenecektir. Yurdumuzun genel artlarına göre, vatandaş yakından tanımakta olduğu ve inandığı adayları ikinci seçmen olarak ayırmakta özgür bırakmayı ve sayılab seçimini bu yönden yapmayı demokrasi gereğine en uygun buluruz.”⁸⁰

1943 tarihli parti programında, “Yurdumuzun umumi artlarına göre vatandaşın yakından tanıdığı ve emniyet ettiği kimselere rey vermesini temin eden iki dereceli seçimi ameli icaplara uygun buluruz.” şeklinde açıklanarak son iki parti programlarında mevcut seçim sistemi savunulmuştur.⁸¹

Milletvekillerinin doğrudan değil, birinci seçmenlerin seçtiği ikinci seçmenler tarafından seçilmesi, CHP milletvekillerinin seçilmesinin bir garanti altına alınması anlamına geliyordu. Çünkü seçilecek milletvekilleri ikinci seçmenler tarafından seçiliyor, ikinci seçmenlerin sayıca az olması sebebiyle bu seçmenlerin takibi ve tercihlerini yönlendirmek CHP tarafından daha kolay oluyordu. Vatandaşların başka bir partiden aday olma hakkı olmasına rağmen CHP dışında bir partinin olmaması nedeniyle CHP milletvekili listesine girme hakkı yoktu. Çünkü liste ile seçimlere katılma hakkı sadece CHP tarafından gerçekleştirilmekteydi.

⁷⁸Tuncer, a.g.e., s.109.

⁷⁹ 1931 CHF Parti Programı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931,s.7.

⁸⁰ 1935 CHP Parti Programı, Ulus Basımevi, Ankara,1935,s.4-7.

⁸¹ 1943 CHP Parti Programı, Zerbamat Basımevi, Ankara,1943,s.4-5.

ki dereceli sistemde seçilecek olan ikinci seçmenlerin sayısı seçim kanunlarıyla belirlenmiştir. 1876 tarihli Talimat-ı Muvakkat ile belirlenen 1908 tarihli ntihab-ı Mebusan Kanunu ile geni bir ekilde uygulamaya konulan iki dereceli seçim sistemi 1946 seçimlerine kadar uygulanmıştır. Çıkarılan kanunlarla yapılan düzenlemelerin konusu genelde seçmen sayısına ya da nüfus sayısına göre ikinci seçmenlerin nasıl seçileceğini belirlemektir. 1946 seçimleri öncesi çıkarılan 05 Haziran 1945 tarihli ve 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile de ikinci seçmen uygulamasına son verilerek iki dereceli seçim sistemi kaldırılmış ve tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. 1945 yılına kadar bazı maddelerinde de i ikli e gidilerek uygulanan seçim kanunları unlardır:

24 Ekim 1876 tarihli Talimat-ı Muvakkate

1877 tarihli ntihab-ı Mebusan Kanunu

1908 tarihli ntihab-ı Mebusan Kanunu

03 Nisan 1923 tarihli ve 320 Sayılı Kanun

22 Aralık 1934 tarihli ve 2631 Sayılı Kanun

14 Aralık 1942 tarihli ve 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu'dur.⁸²

2.2. Genel Seçimlerde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi

Tek parti yönetimin giderek ülke yönetiminde a ırlık kazanması ile aday belirleme kriterleri de de i mi tir. lerleyen yıllarda özellikle Atatürk ve nönü dönemlerinde aday belirleme kriterlerine bakıld ında toplumun elit kesiminde yer alan ki ilerinin varlı ı dikkat çekmektedir. Bu ki iler genellikle ülkenin tanınmı ki ileri olup, popülaritesi yüksek olan ki ilerdir. Özellikle Milli Mücadele dönemi ve sonrasında önemli hizmetleri olan ki iler öne çıkartılmıştır. Böyle ki ilerinin toplumdaki saygınlı ından istifa edilerek tek parti yönetiminin me ruiyeti peki tirilmek istenmiştir. Ayrıca belirlenen adaylarda kadroya ba lılı ın yanında güvenilir olmak gibi bazı hususlar da dikkate alınmıştır. Milletvekili adaylarının belirlenmesi i lemleri, CHP'nin tüzü ündeki de i ikli e

⁸²Tuncer, *a.g.e.*, s.110.

ba lı olarak de i mi tir. 1923 yılı seçimleri için yapılan uygulamada milletvekili adaylarının tespiti Fırka divanına aitken, 1927 yılı seçimlerinde de i iklik yapılarak bu yetki Genel Ba kanlık Kurulu'na verilmi tir. Dolayısıyla aday belirlemede Genel Ba kan'ın a ırlı ı vardır.1931 seçimlerinde aday belirleme kriterleri de i erek ülkenin her meslek grubundan aday belirleme yoluna gidilmi tir. Farklı yörelerden farklı meslek grupları tercih edilmi tir. 1935 seçimlerinde ise adaylık ba vurusunda bulunmak isteyenlerin iki foto rafla ve yazılı olarak Fırka Merkezine ya da CHP Genel Ba kanlı ına ba vurmaları istenmi tir. Bay ve bayan adaylardan telgraf çekmek suretiyle yapılan müracaatların uygun olmadığı, seçilmek isteyenlerin usulüne göre müracaat yapmasının yeterli oldu u belirtilmi tir. Bu seçimlerde ilk defa azınlıklardan milletvekili de seçilmi tir.⁸³

1939 seçimleri Atatürk'ün ölümü sonrasında yapılan ilk seçimdir. Bu seçimlerde smet nönü Cumhurba kanı ve CHP genel ba kanı sıfatını ta ımı tir. Ba ımsız aday uygulamasına devam edilmi tir. CHP genel ba kanı tarafından 28 ilin ikinci seçmenleri ile bir araya gelinmi ve onların görü leri do rultusunda uygun görülen adaylar milletvekili seçilebilmi tir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde CHP milletvekilleri içinden yine CHP tarafından belirlenen ve 21 ki iden olu an “Müstakil Grup” uygulamasına geçilmi tir.⁸⁴

1943 seçimleri,14 Aralık 1942 tarihli ve 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu hükümlerine göre yapılmı tir. CHP genel ba kanının ikinci seçmenlerle yaptı ı görü melerden sonra milletvekili aday sayısı milletvekili sayısından fazla olarak ilan edilmi tir. Bu seçim iki dereceli seçim sisteminin uygulandı ı son seçim olmu tur.⁸⁵ 1923-1945 yılları arasında CHF, 1923,1927,1931,1935,1939,1943 genel seçimlere ve 1930 yerel seçimleri ile

⁸³ İhsan Güne , *Türk Parlamento Tarihi, TBMM Dönemi(1935-1939)*, C.1, TBMM Basımevi, Ankara2004,s.14-16.

⁸⁴ smet Binark, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM VI. Dönemi(1939-1943)*, C.1, TBMM Basımevi, Ankara 2004, s.38-39.

⁸⁵Binark,a.g.e., s.40.

öncesinde ve sonrasında yapılan Belediye Meclisi seçimlerine katılımı tır.⁸⁶ Bu dönemde TPCF ve SCF genel seçimlere varmadan kapanmı veya kapatılmı tır.⁸⁷

2.3. Milletvekili Genel Seçimleri

Cumhuriyet dönemi seçim çalı malarını inceledi imizde 1923 seçimlerinden 1946 seçimlerine kadar tek partili bir seçim döneminden bahsedebiliriz. Her seçimde farklı uygulamaların yanında 1924 Anayasası gere i seçimler 4 yılda bir yapılmı tır. 4 yılda bir seçim yapılması kuralı yapılan 1923,1927,1931,1935,1939,1943 seçimlerinde uygulanmı tır.

1923-1945 yılları arasında CHP'nin katıldı ı tüm seçimlerde iki dereceli seçim sistemi uygulanmı tır. Çorum'da bu dönemde çe itli tarihlerde yapılan genel seçimlerde ba arı sa layarak meclise giren milletvekilleri tablo halinde a a ıda gösterilmı tır.

⁸⁶Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, stanbul 1991, s.113-115.

⁸⁷Çetin Yetkin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi*, Altın Kitaplar Yayınevi, stanbul1983, s.91.

Tablo 1: Çorum'un Tek Parti Döneminde Çıkardığı Milletvekili Sayıları⁸⁸

SEÇİM DÖNEMİ	SEÇİM TARİHİ	MİLLETVEKİL SAYILARI
1. DÖNEM	Haziran-Temmuz 1923	5
2. DÖNEM	2 Eylül 1927	5
3. DÖNEM	25 Nisan 1931	6
4. DÖNEM	8 Şubat 1935	7
5. DÖNEM	26 Mart 1939	8
6. DÖNEM	28 Şubat 1943	8

2.3.1. 1923 Seçimleri

1923 seçim süreci, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi zamanında kabul edilen yeni seçim yasası ile başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ve devletin sınırlarının genişlemesi nedeniyle yeni bir seçim kanunu çıkartılmıştır. Eski kanunda her 50.000' erkek nüfusa bir milletvekili çıkartılması oranı yeni kanunla 20.000'e düşürülmüştür. 25 olan seçmen yaşı 18'e çekilerek ayrıca vergi verme şartı kaldırılmıştır. 1877 tarihli Mebusun Kanunu'nda yer alan iki dereceli seçim sistemi korunmuştur.⁸⁹

1923 seçimleri yapılmış ve seçimlere katılan sadece Halk Fırkası olmuştur. ARMHC,⁹⁰ 9 maddelik bir umde yayımlayarak seçimlerde halkın teveccüh göstermesi durumunda Halk Fırkasına dönüştürüleceğini bildirmiştir. Vatandaşın verdiği oyları ile cemiyetin programı kabul edilmiş sayılarak Cemiyet, önce

⁸⁸Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Ankara, 2012,s.7.

⁸⁹Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM,I.Dönem 1919-1923,C.1*,TBMM Basımevi, Ankara 1994,s.3-5.

⁹⁰Özgül,*a.g.e.*,s.102.

Bkz. ARMHC, seçim propagandası mahiyetinde 9 maddelik bir umde yayımlayarak, vatandaşları oy vermeye davet etmiştir. Vatandaşlardan bu programı onayladıkları takdirde ARMHC'nin Halk Fırkasına dönüştürüleceğini kabul etmiş olacakları anlamına geldiğini bildirmiştir.

Halk Fırkasına(HF), sonra da 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'ye dönü mü tür.⁹¹

1923 seçimlerinde her il bir seçim çevresi olarak sayıldı. 72 ilde yapılan seçimler neticesinde Türkiye genelinde 287 milletvekili seçildi. Bu sisteme göre bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğu alan siyasi parti, o seçim çevresindeki tüm milletvekillerini kazanmış oluyordu. Kırdereceli mutlak çoğunluk esasına dayanan seçimleri, ARMHC kazanmıştı. 11 A ustos 1923 tarihinde seçilen yeni üyeler ile toplanan Meclis, Lozan Barış Antlaşmasının onaylanması, Cumhuriyetin ilan edilmesi Halifeli in kaldırılması ve 1924 Anayasasının kabul edilmesi gibi çok önemli kararlara imza attı ve 26 Haziran 1927 tarihine kadar çalışmalarını devam ettirmişti. Seçimler ile ilgili 1924 Anayasa'ında kabul edilen maddeler şunlar idi:⁹²

- a) TBMM, millet tarafından seçilmiş milletvekillerinden oluşmaktadır. (md. 9)
- b) 18 yaşını doldurmuş her Türk erkeği seçme hakkına sahiptir. (md. 10)
- c) 30 yaşını dolduran her Türk erkeği milletvekili seçilebilir. (md. 11)

Milletvekili seçilebilme koşulları şunlar: (md. 12)

- a) Yabancı devlet hizmetinde bulunmamak,
- b) Sahtekarlık, dolandırıcılık emniyeti suistimal, hileli iflas gibi suçlardan mahkum olmamak,
- c) Kısıtlı olmamak,
- d) Yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak,
- e) Medeni haklardan mahrum olmamak,
- f) Türkçe okuyup yazma bilmek

⁹¹Tuncer, a.g.e., s. 144-147.

⁹²Mümtaz Soysal, *Siyasal Düünceler ve Rejimler Ders Notları*, Ankara 1977, s. 126-128.

g) Milletvekili seçimi 4 yılda bir yapılır, süresi dolan üyeler yeniden seçilebilirler.(md. 13)

Bu dönemde Çorum seçim bölgesinden ise parlamentoya 6 milletvekili girmi tir. Bu milletvekillerinin isimleri⁹³ ve aldıkları oy sayıları a a ıda tablo halinde gösterilmi tir:

Tablo2: 1923 Seçimleri sonucu Parlamentaoya giren Milletvekili isimleri ve aldıkları oy sayıları

ADED	ADI SOYADI	OY SAYISI
1	Hüseyin Ferit Bey (TÖRÜMKÜNEY)	534 ⁹⁴
2	smail Kemal Bey(ALPSAR)	542 ⁹⁵
3	Dr. Mustafa Bey(Mustafa Elvan CANTEK N)	542 ⁹⁶
4	Münir Bey(Mehmet Münür ÇA IL)	534 ⁹⁷
5	Ziya Bey(Ahmet Ziya TONGUÇ)	412 ⁹⁸
6	smet Bey(Abdullah smet EKER)'dir.	564 ⁹⁹

II. Dönem Çorum Milletvekilleri, 1923-1927 yılları arasında buldukları seçim çevresinin sorunlarını Meclis'te dile getirerek 4 yıl görev yapmı lardır.¹⁰⁰

⁹³TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt, 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayinevi, Ankara, s.89,90.

⁹⁴Resmi Ceride, (1923), Sayı:100

⁹⁵Resmi Ceride, (1923), Sayı:480

⁹⁶Resmi Ceride, (1923), Sayı: y.

⁹⁷Resmi Ceride, (1923), Sayı: y.

⁹⁸Resmi Ceride, (1923), Sayı:482

⁹⁹Resmi Ceride, 1923), Sayı: y.

¹⁰⁰ Bkz. Milletvekillerin özgeçmişleri ve meclis yasama faaliyetleri 3. Bölüm'de Milletvekilleri başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.3.2. 1927 Seçimleri

1927 yılında yapılan seçimlere sadece CHP katılımı tır. Seçimler 03 Nisan 1923 tarihli ve 320 sayılı seçim kanunu hükümlerine göre gerçekleştirilmiştir. Bazı seçim bölgelerinde adaylar bağımsız olarak seçilmiş olmalarına rağmen seçimleri CHP'den aday gösterilen kişiler kazanmışlardır. CHP, yaptığı 23.06.1927 tarihli tüzük değişikliği ile milletvekili belirleme yetkisini parti genel başkanına (Umumi Riyaset Divanına) bırakmıştır.¹⁰¹

Mustafa Kemal Atatürk, ikinci seçmenlerin netleşmesinden sonra partisinin adaylarını 29 Ağustos 1927 tarihinde ilan etmiştir. 30 Temmuz 05 Ağustos 1927 tarihleri arasında birinci seçmenlerin seçimi olduğu ikinci seçmenlerin seçimleri yapılmıştır. İkinci seçmenlerce 2-6 Eylül tarihleri arasında da milletvekili seçimleri yapılmıştır. 63 seçim bölgesinde yapılan seçimlerin ardından 316 milletvekili parlamentoya girmiştir.¹⁰²

1927 seçimlerine Türkiye genelinde %23 gibi bir oranla düşük bir katılım gerçekleştirilmiştir. Seçimler sonrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını 26 Mart 1931 tarihine kadar devam ettirmiştir. Mebus adaylarının belirlenmesi amacıyla 1927 seçimleri öncesi CHP'nin ikinci seçmenler üzerindeki tercihleri yönlendirme noktasında yayımlanan Fırka Nizamnamesi'nde şu ifadeler yer almaktaydı:¹⁰³

.....“*Halkımızın büyük rehberimiz Vekili Gazimizin başında bulunduğu muhterem Halk Fırkası'nın namzetlerine (adaylarına) rey (oy) vermek suretiyle gösterdikleri tehalük (istek) hareket-i vatanperverane cidden ayan-ı ükrandır. Hadematı-ı mesbukadan (hizmetlerinden) dolayı heyet-i muhteremiyeye ve bütün halkımıza arz-ı ükran eyleriz. Cumhuriyet Halk Fırkası Müntehib-i Sani Namzedleri*”.

¹⁰¹ Esat Öz, *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım(1923-1945)*, Gündoğdu Yay. Ankara 1992, s. 98-100.

¹⁰² Cemal Avcı, *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri(1927-1931)*, ATAM Yay. Ankara 2000, s. 25-37.

¹⁰³ *Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi*, Ankara 1927, s.12.

III. Dönem TBMM'ye Çorum seçim bölgesinden 530 ikinci seçmen tarafından oy kullanıldı ve bu oylarla 5 milletvekilleri seçilmiştir. Seçilen Milletvekili isimleri ve aldıkları oy sayıları aşağıda tabloya çıkarılmıştır.

Tablo 3: Milletvekili isimleri ve aldıkları oy sayıları

ADED	ADI SOYADI	OY SAYISI
1	Mustafa Kemal Bey(ALPSAR)	487 ¹⁰⁴
2	Dr. Mustafa Bey(Mustafa Elvan CANTEKİN)	487 ¹⁰⁵
3	Münir Bey(Mehmet Münir ÇAĞIL)	487 ¹⁰⁶
4	Ziya Bey(Ahmet Ziya TONGUÇ)	487 ¹⁰⁷
5	Mustafa Bey(Abdullah Mustafa EKER)'dir.	487 ¹⁰⁸

08 Ağustos 1927 tarihinde ikinci seçmen erkekler tarafından oy kullanılmıştır. Oylama sonucunda Çorum Merkezde 111, Sıkipli'de 101, Sungurlu'da 79, Osmancık'ta 66, Alaca'da 57 ve Mecitözü kazasında 73 oy kullanılarak seçim bölgelerinde kullanılan bu oylar toplanarak milletvekillerinin oy sayıları belirlenmiştir.

2.3.3. 1931 Seçimleri

1930 yılında serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile mecliste çok partili bir siyasi anlayışın gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Menemen olayı ve sonrasındaki siyasi gelişmeler mecliste parti yerine bağımsız milletvekillerinin olması yolunu açmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Serbest Cumhuriyet Fırkasını kapatmasının ardından uzun süreli bir yurt gezisine çıkmıştır. Bu geziler sonrası

¹⁰⁴Resmi Ceride, (1927), Sayı:480.

¹⁰⁵Resmi Ceride, (1927), Sayı:292.

¹⁰⁶Resmi Ceride, (1927), Sayı:481.

¹⁰⁷Resmi Ceride, (1927), Sayı:482.

¹⁰⁸Resmi Ceride, (1927), Sayı:103.

Çankaya kö künde kendisinin ba kanlık etti i Meclis Ba kanı ve Genel Kurmay Ba kanı ile yapılan toplantı sonucunda seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır. Atatürk Genel ba kan sıfatıyla 03.03.1931 tarihinde Meclis Grup ba kanlığı na gönderdiği yazıda: “...Fırkamın millet ve memleket için en hayırlı ve isabetli programın kendi programı oldu una ve milletin kendisi ile beraber bulundu una tam kanaati vardır. Fırkamız, milletin kendisine olan emniyet ve itimatını en üpheli ve tereddütlü nazarlar kar ısında her zaman ispat edecek vaziyettedir. Bir defa bunun için, bundan ba ka önümüzdeki yıllarda tatbikini muvafık gördü ü tedbirlerde, milletin i tirak ve mutabakatı derecesini anlamak için, umumi reis bulundu um C.H. Fırkasına mensup mebusların intihaplarını yenilemelerini muvafık müteala ediyorum” diyerek seçimlerin yenilenmesini istemiştir. Bu dönemi incelediğimizde bir ki i hem Cumhurba kanlığı ile Parti Ba kanlığı görevini yürütebiliyordu.¹⁰⁹

CHP'nin 1931 tarihli parti programına baktığımızda ise; “Amme Hukuku” ba lıklı metinde unlar belirtilmiştir: “Bir Dereceli seçim sistemini uygulamak yüksek emellerimizdendir. Ancak vatanda ı, seçece i ki ileri tanyaca ı artları olu turmak gereklidir” maddesinin yer alması hala yürürlükte olan iki dereceli seçim sisteminin yerine daha adil ve demokratik bir seçim sisteminin istendi i anlamaktadır.¹¹⁰

Parti Programında, Kadınlara da seçme ve seçilme özgürlü ü verilmesi yönünde u düzenlemeler yapılmıştır: “Kadınlara belediye seçimlerinde oldu u gibi mebus seçimlerinde de seçme ve seçilme hakkı tanınması için müsait ortam hazırlanmalıdır”¹¹¹ maddesi ile kadınların da aktif siyasette yer alması isteniyordu. Mustafa Kemal Atatürk, 1931 seçimlerine giderken seçimlerde CHP'nin gidi atını ve yükselen muhalefet sesini dinlemek istemiştir. CHP, 22 ilde 30 milletvekili için aday göstermeyerek buralardaki adayların ba ımsız

¹⁰⁹Fahri Çoker, *Türk Parlamento tarihi, TBMM IV. Dönem (1931-1935)*, C.1, TBMM Basımevi, Ankara 1996, s.2-4.

¹¹⁰1931 CHF Parti Programı, s.7.

¹¹¹1931 CHF Parti Programı, s.8.

seçilmelerine imkan vermi tir. Seçilecek adayların laik, milliyetçi ve cumhuriyetçi olması kaydı ile ba ımsız olmalarının sıkıntı olu turmayaca ı vurgulanmı tir.¹¹²

CHP, bu seçimlere tek ba ına katılarak 63 olan seçim çevresinde 287 aday göstermi tir. Ba ımsızlara ise 30 adaylık öngörölmü tür. Adayların seçildi i bölgenin özelli ine göre i çi veya çiftçi kökenli olmasına dikkat edilmi tir.¹¹³ 07-10/04.1931 tarihleri arasında ikinci seçmenlerin seçimleri yapılmı tir. CHP yaptı ı tüzük de i ikli i ile Genel ba kanlık Divanınca belirlenen milletvekili adaylarını ilan etmi tir. Seçimler 25 Nisan 1931 tarihinde yapılarak CHP'nin ilan etti i 287 aday seçilmi tir. Ba ımsız adaylardan ancak 20'si seçilebilmi tir. 20 milletvekilinden 10'u bir süre sonra CHP'ye geçmi , kalan 2 milletvekili de eski mebusluk görevinden zamanında ayrılmadıkları gerekçesiyle CHP'ye geçmeleri uygun görölmemi tir. TBMM IV. Döneminde 04.05.1931 tarihinden 23 Aralık 1934 tarihine kadar 3 yıl 9 ay görev yapmı tir.¹¹⁴

Çorum seçim bölgesinden parlamentoya 6 milletvekili seçilerek gönderilmi tir. Halk tarafından seçilen 580 ki ilik müntehib-i sani adaylarından, seçimlere i tirak ederek oy kullanan müntehib-i sani sayısı 558 olmu tur. 22 müntehib-i sani, seçimlere i tirak etmeyerek oy kullanmamı tir. müntehib-i sani seçimlerini CHP'nin gösterdi i adayların tümü kazanmı tir. Seçim bölgesi isimleri, seçilen milletvekili isimleri ve milletvekillerinin aldı ı oy miktarları a a ıda tablo halinde sunulmu tur.

¹¹² hsan Güne , “Atatürk Döneminde Kamuoyunun Olu umu: Seçimler (1920-1938)”, *Atatürk 4. Uluslar arası Kongresi, Bildiriler*, 25-29 Ekim 1999, Türkistan-Kazakistan, C.II, Ankara ATAM Yay., s.792-794.

¹¹³ Hakkı Uyar, “Türkiye’de Tek Parti Döneminde CHP’nin Toplumsal Kökenleri: kinci Seçmenler Örne i(1935)”, *Bilgi ve Bellek*, yıl 1, sayı 2, 1. Dönem,s.1-3.

¹¹⁴ Çoker, *a.g.e.*, s.22-25,43.

Tablo 4:Milletvekili isimleri ve aldıkları oy sayıları¹¹⁵

Namzet simleri	Kazanılan Reylerin Miktarı						Reylerin Toplamı	Müntehibi Sanilerin Adedi
	Çorum Merkez	skilip Kazası	Sungurlu Kazası	Osmancık Kazası	Alaca Kazası	Mecitözü Kazası		
Dr. Mustafa Bey	131	102	109	71	73	72	558	580
smail Kemal Bey	131	102	109	71	73	72	558	580
smet Bey	131	102	109	71	73	72	558	580
Münir Bey	131	102	109	71	73	72	558	580
Nabi Bey	131	102	109	71	73	72	558	580
Bekir Bey	131	102	109	71	73	72	558	580

Seçim bölgelerinden seçilen Çorum Milletvekilleri, seçildi i bölgenin sorunlarını IV. Dönem Parlamento'da dile getirerek görevlerini ba arıyla yürütmü lerdir.

2.3.4. 1935 Seçimleri

1935 Seçimleri kadınların seçme ve seçilme hakkını elde ederek bu haklarını kullandıkları bir seçim olmu tur. 1931 seçimlerinde uygulamaya konulan ba ımsız adayların milletvekili seçilmesi uygulaması devam etmi , 1935 seçimlerinde ilk defa azınlıkların da milletvekili olabildi i bir döneme girilmi tir. Bu dönemde de ki dereceli seçim sistemi devam ettirilerek aksine CHP'nin 1935

¹¹⁵Resmi Ceride, (25.04.1931),Çorum Müteferrikası, Dosya No.18.

tarıhli parti programında bu seçim sisteminin demokrasi gereklerine en uygun bir sistem oldu u vurgulanmı tır.¹¹⁶

1935 seçimleri öncesi çıkartılan 22 Aralık 1934 tarihli ve 2631 Sayılı Kanun ile kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı verilmi tir. Daha önce 20.000 erkek seçmen tarafından bir milletvekili seçilirken yeni düzenleme ile bu sayı 40.000 kadın ve erkek seçmen tarafından seçilece i hükmü getirilmi tir. Kadınlar ile ilgili yapılan düzenlemeler ile amaçlanan kadınların Fırkaya kayıtlarının yapılması suretiyle Muntehib-i Sani olmalarının önü açılmı tır. Muntehib-i Sani listesi ise fırka tarafından belirlenmekteydi. Yapılan düzenleme ile Vilayetlerin nüfus sayısı 55.000 rakamına kadar olanlar 1, 55.001-95.000'e kadar olanlar 2, 95.001-135.000'e kadar olanlar 3 milletvekili olarak belirlenmi tir. Nüfusu bu rakamlardan daha fazla olan vilayetler için ise bu sayı oranıyla artırılmı tır. 1924 Anayasasında de i iklik yapılmı , 18 olan seçmen ya ı 22'ye çıkartılmı tır. Muntehib-i Sani'lerin seçilme rakamlarında da de i iklik yapılmı tır. Muntehib-i Evvel (Halk) tarafından seçilen Muntehib-i Sanilerin belirlenmesinde 400 rakam sınırı getirilmi tir. Buna göre, 401-600 arası 1, 601-1000 arası 2, 1001-1400 arası 3, olacak ekilde bu oran artırılarak Muntehib-i Sani'lerin seçilmesi sa lanmı tır.¹¹⁷

08.02.1935 tarihinde Milletvekili Genel Seçimleri yapılmı tır. 1935 yılı Seçimlerine 57 seçim çevresinden TBMM'ye 399 Milletvekili girmi tir Mustafa Kemal Atatürk, seçimlerden 6 gün önce CHP adaylarını ilan etmi tir. Seçimlerde ba ımsız aday olarak girenlerin sayısı bir önceki seçimde 30 iken bu seçimde 16'ya dü ürülmü tür. CHP'nin aday gösterdi i yerlerden ba ımsız aday gösterilmemi tir. Meclis, 01.03.1935 ile 27.01.1939 tarihleri arasında çalı arak Cumhuriyet tarihinin en uzun süreli dönemi olmu tur. Seçimler sonucunda ilk defa ba ımsızlara ayrılan kontenjanlardan 4 azınlık milletvekili seçilmi tir. Bunların isimleri ve seçildikleri seçim bölgeleri ise öyledir:

¹¹⁶1935 CHP Parti Programı, s.6.

¹¹⁷CHF Nizamnamesi ve Programı, Ankara, TBMM Matbaası, 1931.

Bkz.:

- 1-Dr. Taptas (Ankara)
- 2-Keresteciyan (Afyon)
- 3- stemat Zihni (Eski ehir)
- 4-Dr. Abravaya (Ni de)

Bu milletvekilleri, Ni de haricinde di er seçim bölgelerinde yer alan Müntehib-i Sani'lerin oyunun tamamını alarak meclise girmi lerdir. Bu seçimlerde 18 kadın milletvekili adayı gösterilerek bunların tamamı seçilmi tir.¹¹⁸

1935 Seçimlerine Çorum ilinden ba ımsız aday ve kadın Milletvekili katılmamı tir. Çorum seçim bölgesinden parlamentoya 7 milletvekili seçilerek gönderilmi tir. Halk tarafından seçilen 733 ki ilik Müntehib-i Sani adaylarından, seçimlere i tirak ederek oy kullanan Müntehib-i Sani sayısı 690 olmu tur. 43 Müntehib-i Sani, seçimlere i tirak etmeyerek oy kullanmamı tir. Müntehib-i Sani seçimlerini CHP'nin gösterdi i adayların tümü kazanmı tir. Seçim bölgesi isimleri, seçilen milletvekili isimleri ve milletvekillerinin aldı ı oy miktarları a a ıda tablo halinde gösterilmi tir.

¹¹⁸ İhsan Güne , *Türk Parlamento Tarihi, TBMM Dönemi, (1935-1939)*, C.1, TBMM Basımevi, Ankara 2004. S.14-16.

Tablo 5: Milletvekili isimleri ve aldıkları oy sayıları¹¹⁹

Namzet isimleri	Kazanılan Reylerin Miktarı						Reylerin Toplamı	Müntezebi Sanilerin Adedi
	Çorum Merkez	skilip Kazası	Sungurlu Kazası	Osmancık Kazası	Alaca Kazası	Mecitözü Kazası		
Eyüp Sabri AKGÖL(AKYOL)	154	151	131	85	80	89	690	733
smail Kemal ALPSAR	154	151	131	85	80	89	690	733
Mustafa CANTEK N	154	151	131	85	80	89	690	733
Münir ÇA IL	154	151	131	85	80	89	690	733
smet EKER	154	151	131	85	80	89	690	733
Ali Rıza ÖZENÇ	154	151	131	85	80	89	690	733
Nabi Rıza YILDIRIM	154	151	131	85	80	89	690	733

Seçim bölgelerinden seçilen Çorum Milletvekilleri, seçildi i bölgenin sorunlarını V. Dönem Parlamento’da dile getirerek görevlerini ba arıyla yürütmü lerdir.

2.3.5. 1939 Seçimleri

1939 seçimleri Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünden sonra¹²⁰ yapılan ilk genel seçimdir. Bu seçimin di er seçimlerden farklı iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, Türkiye Büyük Millet Meclisinde CHP’li milletvekilleri içinden seçilen

¹¹⁹ *Resmi Ceride*, (16.02.1935), Seçim Mazbatası, Çorum Müteferrikası, Sicil No:96

¹²⁰ *Çorum Gazetesi*, (16.11.1938), s.3.

“Müstakil Grup”¹²¹ uygulamasına geçmi tir. Di er bir farklılık ise seçimler öncesi smet nönü, Cumhuriyet Ba kanı seçilerek¹²² ola anüstü kongre ile “Partinin De i mez Ba kanı” unvanını almı tir.¹²³ Bu sıfatla 28 seçim bölgesini ziyaret etmi bu vilayetlerde Müntehib-i Sani’lerle görüşerek Milletvekili adayları hakkında bilgi toplamı tir. Daha sonra CHP Parti Divanı’nı toplayarak partisinin Milletvekili adaylarını belirlemi tir. Yine ba ımsız aday uygulamasına bu seçimde de devam edilmi tir.¹²⁴

1939 Seçimleri öncesi seçmen listeleri CHP tarafından basında ilan edilerek Müntehib-i Sani Seçimleri 15-21 Mart tarihleri arasında yapılmı tir. Seçimler 62 ilde gerçekleştirilmi tir. Seçimler sonucunda 40.979 Müntehib-i Sani seçilmi tir. CHP, 25 Mart 1939 tarihinde belirledi i milletvekili adaylarını basında ilan etmi tir.¹²⁵ lan edilen Milletvekili aday listesinde Çorum seçim bölgesinden a a ıda isimleri yazılı 8 milletvekili adayı gösterilmi tir.¹²⁶

26 Mart 1939 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimleri sonucunda CHP 420 milletvekili, Ba ımsızlar 4 milletvekili kazanmı tir. Ba ımsız olarak kazanan adaylardan Berç TÜRKER (Afyon) haricinde di erleri, önceki mecliste yer alan ki ilerden olu mu tur. Hatay’da ntihabat seçimleri 15 Nisan da ba lamı Haziran sonunda bitirilmi tir.¹²⁷ 1939 yılında Hatay’ın Türkiye’ye katılması

¹²¹ *CHP Nizamnamesi*, 1939, s.124-131.

Müstakil Grup: CHP’nin 1939 yılında 5. Ola an genel Kurultayında kabul etti i nizamname gere i hükümet ile partinin faaliyetlerini denetlemek amacıyla 21 üyeden müte ekkil mebus toplulu udur. Kurultayda kabul edilen Nizamname gere i; Grup ba kanı Partinin de i mez genel ba kanı smet nönü’dür. Grup, parti ve meclis çalı malarında ba ımsız hareket edecek, partinin grup toplantılarına katılacaktı. Katıldı ı grup toplantılarında görüş bildiremeyecek ve oy kullanamayacaktı. Hükümete gensoru verebilecek ve güven oylaması yapılmasını isteyebileceklerdi. Bu görevlerinden dolayı da CHP hükümetlerine katılmayabileceklerdi. CHP grubunun aldı ı kararlara uyma zorunlulukları yoktu. Sadece kendi grup toplantılarında aldıkları kararlara göre hareket etme hakları vardı. Müstakil Grup uygulaması hiç ku kusuz meclisin iç denetim mekanizmasının çalı tırılması ve hükümetin çalı malarının denetimli bir ekilde yürütülmesi amacıyla olu turulmu tu. Ancak meclis çalı malarına baktı ımızda hükümetin uygulamaları konusunda çekimser oy bile kullanamamı tir. 1943 yılında CHP’nin VI. Kurultayı’nda alınan karar gere i grubun üye sayısı 35’e çıkartılmı tir. Müstakil Grup; 10 Mayıs 1946 yılında düzenlenen ola anüstü kurultay kararı sonucu çok partili süreçte i levini yitirdi i gerekçesiyle kaldırılmı tir.

¹²² *Çorum Gazetesi*, (16.11.1938),s.3.

¹²³ *Çorum Gazetesi*, (28. Birinci Kanun1938),s.1.

¹²⁴ smet Binark, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM VI. Dönem, (03 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*,C.1,TBMM Basımevi, Ankara, 2004, s.39.

¹²⁵ *Yeni Sabah*, (25 Mart 1939), s.1.

¹²⁶ *Yeni Sabah*, (25 Mart 1939), s.3.

¹²⁷ *Çorum Gazetesi*, (23 Mart 1938),s.1.

üzerine Hatay ilini temsilen 5 milletvekili daha parlamentoya girmi tir. Böylece toplam Milletvekili sayısı 429'a yükselmi tir.

Çorum seçim bölgesinden parlamentoya 8 milletvekili seçilerek gönderilmi tir. Halk tarafından seçilen 773 ki ilik Müntehib-i Sani adaylarından, seçimlere i tirak ederek oy kullanan Müntehib-i Sani sayısı 741 olmu tur. 32 Müntehib-i Sani, seçimlere i tirak etmeyerek oy kullanmamı tır. Müntehib-i Sani seçimlerini CHP'nin gösterdi i adayların tümü kazanmı tır. Seçim bölgesinden seçilen Milletvekili isimleri ve Milletvekillerinin aldı ı oy miktarları a a ıda tablo halinde sunulmu tur.

Tablo 6:Çorum'dan seçilen Milletvekili isimleri ve aldıkları oy sayıları¹²⁸

Namzet simleri	Kazanılan Reylerin Miktarı						Reylerin Toplamı	Adedi
	Çorum Merkez	skilip Kazası	Sungurlu Kazası	Osmancık Kazası	Alaca Kazası	Mecitözü Kazası		
Eyüp Sabri AKGÖL ¹²⁹	160	158	139	91	93	100	741	773
smail Kemal ALPSAR ¹³⁰	160	158	139	91	93	100	741	773
Dr.Mustafa CANTEK N ¹³¹	160	158	139	91	93	100	741	773
Münir ÇA IL ¹³²	160	158	139	91	93	100	741	773
smet EKER ¹³³	160	158	139	91	93	100	741	773
akir BARAN ¹³⁴	160	158	139	91	93	100	741	773
Süleyman KÖSTEKÇ ¹³⁵	160	158	139	91	93	100	741	773
Nuri KAYAALP ¹³⁶	160	158	139	91	93	100	741	773

TBMM, VI. döneminde 03 Nisan 1939-15 Ocak 1943 tarihleri arasında yasama faaliyetlerini yürütmü tür.

¹²⁸ *Resmi Ceride*, (27.03.1939), Seçim Mazbatası,.

¹²⁹ *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,98.

¹³⁰ *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,99.

¹³¹ *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,95.

¹³² *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,101.

¹³³ *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,100.

¹³⁴ *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sayı No:1046.

¹³⁵ *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sayı No:1045.

¹³⁶ *Resmi Ceride*,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sayı No:yok

2.3.6. 1943 Seçimleri

1943 yılı seçimleri, 14 Aralık 1942 tarihinde çıkartılan 4320 sayılı seçim Kanununa göre yapılmıştır. Yeni seçim kanununun çıkmasıyla birlikte 1908 de çıkartılan seçim kanunu ortadan kaldırılmıştır ancak bazı hükümleri aynen korunmuştur. ki dereceli basit ço unluk sistemini içine alan kanun sadece bu seçimlerde uygulanmıştır.¹³⁷

23 ubat 1943 tarihinde Cumhurbaşkanlığı met nönü yayınladı ı bir beyanname ile partisinin milletvekili adaylarını ilan etmiştir. Bu beyanname ile ikinci seçmenlere bir çok tercih hakkı sunulmuştur. 38 ilin çıkaracağı milletvekili sayısı 334 olmasına karşın 412 aday ilan edilerek ikinci seçmenlerin tercihi genişletilmiştir. Yani mevcut Milletvekili sayısından daha fazla aday gösterilmiştir. Ancak adaylar de i mez genel başkan tarafından ilan edilmiştir.¹³⁸ Bu dönemin di er önemli bir geli me ise 1939 yılında hükümeti denetlemek amacıyla kurulan ve 21 mebusan olu an Müstakil Grup üye sayısı, CHP'nin yaptığı 16. Kurultayında alınan karar ile 35'e çıkartılmıştır.¹³⁹

28 ubat 1943 tarihinde 63 seçim bölgesinde yapılan genel seçimler sonucunda TBMM'ye 455 milletvekili gönderilmiştir. Seçimlere sadece Cumhuriyet Halk Partisi katılmıştır.

1943 seçimleri sonucunda Çorum seçim bölgesinden Parlamente'ye 8 Milletvekili seçilerek gönderilmiştir. Halk tarafından seçilen 795 ki ilik Müntehib-i Sani adaylarından, seçimlere i tirak ederek oy kullanan Müntehib-i Sani sayısı 755 olmuştur. 40 Müntehib-i Sani, seçimlere i tirak etmeyerek oy kullanmamıştır. Müntehib-i Sani seçimlerini CHP'nin gösterdiği adayların tümü kazanmıştır. Seçim bölgesinden seçilen milletvekili isimleri ve Milletvekillerinin aldığı oy miktarları a a ıda tablo halinde sunulmuştur.

¹³⁷4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu Md.32,39. (4320 Sayılı Seçim Kanunu'nun 32 ve 39. maddelerine bakıldığında zaman basit ço unluk sistemin kabul edildi i anlaşılmaktadır.)

¹³⁸Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Zerbamat Basımevi, Ankara,1943,s.6-8.

¹³⁹CHP Nizamnamesi,1943, s.23.

Tablo 7: Çorum'dan Seçilen Milletvekili isimleri ve Aldıkları Oy Sayıları¹⁴⁰

Namzet isimleri	Kazanılan Reylerin Miktarı							Adedi
	Çorum Merkez	skilip Kazası	Sungurlu Kazası	Osmancık Kazası	Alaca Kazası	Mecitözü Kazası	Reylerin Toplamı	
Eyüp Sabri AKGÖL ¹⁴¹	145	177	149	89	93	102	755	795
Hasan AKDO AN ¹⁴²	145	177	149	89	93	102	755	795
Mustafa Elvan CANTEK N ¹⁴³	145	177	149	89	93	102	755	795
Mehmet Münir ÇA IL ¹⁴⁴	145	177	149	89	93	102	755	795
Abdullah smet EKER ¹⁴⁵	145	177	149	89	93	102	755	795
Edip ALPSAR ¹⁴⁶	-	160	-	-	-	-	753	659
Nuri KAYAALP ¹⁴⁷	145	177	149	89	93	102	755	795
M.Cemal KAZANCIO LU ¹⁴⁸	145	177	149	89	93	102	755	795

Yapılan genel seçimler sonucunda olu an Meclis, çalı malarını 1946 yılına kadar sürdürmü tür. 1947 yılında yapılması gereken genel seçimler, Meclis tarafından alınan erken seçim kararı sonucu 1946 yılında yapılmı tır.

¹⁴⁰ *Resmi Ceride*, (15.03.1943), tarihli Seçim Mazbatası.,

¹⁴¹ *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,189.

¹⁴² *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,188.

¹⁴³ *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,192.

¹⁴⁴ *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,193.

¹⁴⁵ *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,194.

¹⁴⁶ *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Sayı,1322. (Kamutayın 25. 06.1945 tarihli 78. Birle iminde onanan mazbatada yer alan bilgiler esas alınmı tır.)

¹⁴⁷ *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,195

¹⁴⁸ *Resmi Ceride*, Hal tercümesi, Sayı,1201.

2.4. Yerel Seçimler (Mahalli idareler)

Türkiye henüz yeni sava tan çıkmı yaralarını sarmaya çalı ıyordu. Bu manada yerel yönetimlere oldukça büyük görevler dü üyordu. Sava ile ortaya çıkan Ülkenin sorunlarını yerelde gerçekle tirmek büyük ölçüde önemliydi. Nüfusu artırma politikaları, sa lık sorunları, halkın günlük temel hizmetlerinin kar ılanması gibi birçok sorunları ortadan kaldırmak için 3 Nisan 1930 tarihinde 1580 sayılı Belediyeler Yasası¹⁴⁹ çıkarıldı. Yasa'nın temel amacı yerel yönetimlerin i lerini da ınıklıktan kurtarmak ve bu i lerin tek elden toplanarak halka daha nitelikli hizmet edilmesini sa lamaktı.¹⁵⁰

Belediyecilik adına yapılan yasal düzenlemeler o dönem iktidarın bir uzantısı görünümünde idi.¹⁵¹ Yerel yönetimler tek parti döneminde merkezi hükümetin adeta emrine girmi gibiydi. Parti ba kanı ile belediye ba kanı birle tirilmi ve bazen de Mülki dare Amirleri Parti il ba kanı ve Yerel Yönetici gibi davranarak görev yönünden rol üstlenmi lerdiler.¹⁵²

CHP iktidarı, yerel yönetimlerin içinde bulundu u maddi imkansızlık ve yetersizlik sebebiyle yerelde yapılması gereken kamu hizmetlerini ve daha bir çok hizmeti kendisi üstlenmi tir.¹⁵³

Çorum'da yapılan yerel seçim çalı maları, seçim propagandaları, yerel seçim sonuçları Çorum Gazetesi ile Fikret Gazetesinde bazı nüshalarına yer almasına kar ın ayrıntılı bilgilere ula ılamamı tır. Siyasi haberlerin Çoruma Vilayetine yansması günlük Gazetelerin yanında, 1922 yılında çıkan ve sadece 3 sayısına ula ılabilen Hale Mecmuası, 1 Ocak 1935 tarihinde kurulan 40 sayfalık ilk ve tek dergi Okula Dergisi, 1937 yılında çıkan ve 1 sayısı bulunan Halk Sözü Dergisi, 1938-1946 yılları arasında çıkan ve 61 sayısı bulunan Çorumlu Dergisi de dönemin önemli kaynakları arasındadır.¹⁵⁴ Türkiye'de 1923 -1945 yılları

¹⁴⁹Resmi Gazete, (14 Nisan 1930), sayı 147,s. 8821-8840;Düstur, Tertip 3, Cilt 11, s.80.

¹⁵⁰Hakkı Uyar, "Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe", *Aydınlanma 1923*, yıl 8, sayı 51, 2004, s.4.

¹⁵¹Uyar, a.g.e.,s.5.

¹⁵²Süleyman Yaman Koçak-Ali Ek i, "Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye'de Yerel Yönetimler", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2010, sayı 21,s.300.

¹⁵³Kemal Görmez, "Demokratikle me Açısından Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim li kileri", *Gazi Üniversitesi BF Dergisi*, sayı 2004/4, s.83.

¹⁵⁴Abdulkadir Ozulu, *Çorum Basın Tarihi Notları*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 2012, s.46-130.

arasında 1930,1934,1938 ve 1942 yıllarında yerel seçim yapılmasına rağmen Çorum ilinde yapılan yerel seçimler ile ilgili yeterli kaynağa ulaşılamamıştır.

2.4.1. Yerel Seçimlerde Adayların Belirlenmesi

Yerel seçimlerde adayların belirlenmesine ilişkin 1923 tarihli Nizamname’de “Vilayet dare Heyeti, vilayet uralarına intihap olunacak azaların namzetliğini Kaza dare Heyeti ile muhabere ederek suret-i nihaiyede kararlar tırır.” (Madde 55)¹⁵⁵ denmiştir. 1931 tarihinde CHF, Nizamnamede de ikli e giderek parti adaylarının seçilmesinde farklı bir düzenleme getirmiştir. “öyleki:” Umumi Reislik Divanı kararı olmadıkça intihaplarda namzet gösterilmez, intihaplar serbest yapılır. Bu takdirde fırka mensupları hususi teebbüslerle namzet gösterilebileceği gibi Fırka dare Heyetleri de intihaptan Maksut olan (amaçlanan) iyi neticeyi temin edecek surette Fırka mensuplarının kazanması için 75. Maddenin f¹⁵⁶ fıkrası mucibince hareketle intihabı idare edebilirler.” (Madde 125)¹⁵⁷

1933 yılında seçimlerde aday gösterilmeyen parti üyelerinin ve yurttaşların görüşlerini dinlemek amacıyla CHF intihap Yoklama Talimatnamesi yayınlanmıştır. Umumi dare Heyeti tarafından hazırlanan talimatnameye göre bütün seçimlerin serbest yapılması esasını benimsenmiştir. Yine talimatname ile aday gösterme hakkı Umumi Reislik Divanı’na bırakılmıştır, ve seçimlerde parti adaylarını kazandırmakla yükümlü olan idare heyetlerine yoklama yetiği verilmiştir. Ayrıca Seçimlerde iyi netice almak maksadıyla fırka mensuplarını kazandırmak için çalıma yöntemleri üzerinde de durulmaktaydı.¹⁵⁸

“Belediye azaları seçiminde, mahallin en yukarı fırka idare heyeti reisi kendi heyetinin azasıyla beraber (Vilayet merkezinde kaza idare heyeti varsa bu heyetin reis ve azası da bulunduğunda) belediye sınırı içindeki nahiye ve ocak heyetleri reis ve azalarını bir araya toplar. Asıl ve yedek azaları seçilecek fırka namzetleri

¹⁵⁵Tunçay, a.g.e. s.380.

¹⁵⁶CHF’nin 1931 tarihli Nizamnamesi ve Programının 75. Maddesinin f fıkrası u ekildedir:” *Bir intihap i inde Fırkaca namzet gösterilmeden evvel yoklama yapılması lazım gelen hallerde o intihapta rey sahibi olan fırka azalarını toplamak ve meyillerini anlamak*” Tunçay, a.g.e., s.464.

¹⁵⁷Tunçay, a.g.e., s.472.

¹⁵⁸Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1998, s.265-266.

için çarılan arkadaşlardan yazılı yoklama usullerine göre rey alır. Bu toplanmalarda ekseriyet (ço unluk) kazanan arkadaşların adları, reis in imzası altında seçicilere, mevcut olan her vasıta ile ilan olunur.”(Madde 11)¹⁵⁹

Söz konusu Talimatnamenin yoklama yöntemleri kendini 1934 yılı Belediye Seçimleri öncesinde gösterdi. Uygulamaya bir yenilik daha eklenerek, 1934 yılı Belediye Seçimleri sırasında Belediye Meclisi Üye sayısının iki katı kadar aday ilan edildi. Böylece seçmenler içlerinden istedikleri adayı seçebilecekti. En çok oy alan adaylardan Meclis üye sayısı kadar olanlar asil, diğer yarısı yedek üye olarak belirleniyordu.¹⁶⁰

CHP Genel sekreterliği tarafından 1942 yılı Belediye seçimleri hemen öncesinde umumi meclis seçimleri ve parti kongreleri ile ilgili olarak bir genelge yayımlandı. Bu genelge ile köy, kasaba ve ehirlerde belediye üyesi adaylarını tespit etmek için seçim yoklamasının yapılması istenerek, bu yoklamanın usul ve yöntemleri belirlendi.¹⁶¹

2.4.2. Tek Parti Döneminde Görev Yapan Çorum Belediye Başkanları

Tek parti döneminde görev yapan ve imdilik bilgilerine ulaşılabilen Belediye Başkanları şunlardır:

- 1-(1923) Benderli Nuri Efendi
- 2-(1926-1927) Hasan Ölçek
- 3-(1927-1929) Suheyp Rumi Karafakio lu
- 4-(1929-1930) Muhsin Do u
- 5-(1930-1933) evket Velipa a
- 6-(1933-1934) Baha Çorbacıo lu
- 7-(1934-1941) Dr.Pertev Kalelio lu
- 8-(1941-1942) Nazmi Tambu

¹⁵⁹C.H.F. *nihap Yoklama Talimatnamesi*, s.6.

¹⁶⁰Uyar, a.g.e., s.266-268.

¹⁶¹CHP Genel Sekreterliği, *Belediye ve Umumi Meclis Seçimleriyle PartiKongreleri Hakkında Tamim*, Alaeddin Kır al Basımevi, Ankara 1942. s.51.

Benderli Nuri Efendi

Milli Mücadele yıllarında Çorum Vilayetinin öne çıkan isimlerinden biridir. Çorum halkının milli mücadeleye olan desteğini organize etmiştir. Nuri Bey, 1923 yılında Çorumda Belediye Başkanı olarak görev yaptı. Bir dönemde Vilayete Samsundan 30 beygirlik bir benzinli kamyon motoru getirterek kent sokaklarını aydınlatmıştır. Çorum'un elektrik ile aydınlanmasını sağlayan bir kişi olmuştur. Ayrıca Çorum Vilayetinin ihtiyaçlarını dikkate alarak yol yapım çalışmalarını gerçekleştirmiştir. 1924 yılında Gazi Mustafa Kemal'in Yozgat Vilayetine gelmesi üzerine, Çorum Vilayetine davet edilmesi için Çorumdan Yozgat'a giden heyetin içerisinde yer almıştır.¹⁶²

Hasan Ölçek

1880 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Ahmet, Annesi Ayşe Hanım'dır. Etrafındaki kişilere gösterdiği misafirperverlik ve yardımsever kişiliği ile ön plana çıkmıştır. Belediye Başkanı bir döneminde Yozgat şyanının bastırılmasında Çorumda aktif rol alarak, şyancıların Çorum Vilayetine gelmelerinin önüne geçmek için bir dizi tedbirler almıştır. Milli Mücadeleye şahsi imkanlarıyla destek olmuştur. Belediye Başkanı bir döneminde, ve daha sonra yaptığı Çorum Halkevi Başkanı bir döneminde, Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte yeni rejimin halka benimsetilmesinde Çorum halkına önemli katkıları olmuştur. Hasan Ölçek, 2 Şubat 1940 tarihinde hayatını kaybetmiştir.¹⁶³

Suheyp Rumi Karafakıo lu

1888 tarihinde Çorumda dünyaya gelmiştir. Babası Bidayet Mahkemesi memurlarından Ömer Fazlı Efendi, Annesi Hatice Hanımdır. Çorum ve Ankara İptidai Mektebini bitirdikten sonra İstanbul'da Mülkiyesini 1909 yılında bitirmiştir.

¹⁶²Gülen, a.g.e.,s.113.

¹⁶³Gülen, a.g.e.,s.115,116.

Ankara’da Maiyet Memurlu u ile ilk görevine ba lamı tır. Ardından Çorum sanca ı Maiyet Memurlu u ile çe itli yerlerde Müdürlük ve Co rafya Ö retmenli i, yine bir çok ilçede Kaymakamlık ile Çankırı , Van, Aydın, Edirne illerinde Valilik yapmı tır. 1925’ te 3 sınıf Mülkiye Müfetti i olarak atanmı tır. Bir dönem Çorum’da Belediye Ba kanı olarak görev yapan Suheyp Bey, 5 A ustos 1946 yılında Çorum Milletvekili olarak Meclise girmi tir. 18 Ekim 1967 tarihinde vefat etmi tir.¹⁶⁴

Muhsin Do u

12 Ekim 1890 tarihinde Çorum’da dünyaya gelmi tir. Babası Mehmet, Annesi Ay e Münire Hanımdır. 27 Temmuz 1911 tarihinde Mülkiyeden mezun olmu tur. 9 eylül 1911 tarihinde Burhaniye kazası Evkaf Memurlu u, 1917 tarihinde Edremit kazası Evkaf Memurlu u, 1925 tarihinde de Balıkesir Evkaf Müdürlü üne Atanmı tır. 1926 tarihinde Çorum Vilayeti Maiyyet Memurlu unun ardından çok çe itli yerlere atanarak Kaymakamlık görevini icra etmi tir. Muhsin Do u Çorum’da 1929-1930 tarihleri arasında Belediye Ba kanlı ı yaptıktan sonra tekrar Kaymakamlık mesle ine geri dönmü tür.¹⁶⁵

evket Velipa a

(Özgeçmi i için bkz. “Sayfa 22”)

Baha Çorbacıo lu

Çorum’da Velipa a evket Beyin Belediye Ba kanlı ı görevinden çekilmesi üzerine 1933 yılında Belediye azasının seçimi sonucunda 13 oy alarak Belediye Ba kanlı na atanmı tır. Baha Bey Belediye Ba kanlı ı görevine getirildi inde Yozgat Ziraat Bankasında Muhasip idi. Daha sonra 1942 tarihinden

¹⁶⁴Gülen, *a.g.e.*,s.116-119.

¹⁶⁵Gülen, *a.g.e.*,s.120-121.

1958 tarihine kadar Belediye Başkanlığı görevini yürütmüştür. Çorumda şehir planı çizdirerek şehrin gelişimine katkı sunmuştur.

Pertev Kalelioğlu

1893 tarihinde Çorum'da dünyaya gelmiştir. Yozgat idadisinin ardından Mekteb-i Tıbbiye'yi bitirmiştir. Çevresinde sempatik tavırlarıyla bilinmektedir. Çorum'da Macar bir Mühendise şehir planı çizdirmiştir. Şehre Hükümet Konağı, CHP binası, ve Ortaokul binalarının yapılması bu dönemde gerçekleştirilmiştir. CHP genel Sekreterliği tarafından Mebus olarak teklif gelmesine rağmen Pertev Bey bu teklifleri kabul etmemiştir.

Nazmi Tambu

Kendisi hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.

2.4.3. Tek Parti Döneminde Görev Yapan Çorum Valileri

Konumuzla fazla bağlantısı olmaması sebebiyle tek parti döneminde görev yapan ve bilgilerine ulaşılabilen Çorum Valilerin isimleri ile sadece görev yaptığı tarih aralığı bilgilerine yer verilmiştir.

1-(1923-1926) Cevdet Bey

2-(1926-1928) Faiz Ergun bey

3-(1926-1929) Adil bey

4-1929-1933 Cemal Bardakçı

5-(1933-1935) Arif Hikmet

6-(1935-1936) Hakkı Haydar

7-(1936-1937) Ziya Tekeli

8-(1937-1938) Süreyya Yurdakul

9-(1938-1941) Salih Kılıç

10-(1941-1943) Muzaffer Akalın

11-(1943-1946) Sahip Örgü

BÖLÜM 3:TEK PART DÖNEM ÇORUM MİLLETVEKİLLERİ

Çorum Milletvekilleri, milli mücadele yıllarından başlayarak ülkemizin ve seçildiği bölge halkının ihtiyaçlarını ve taleplerini meclise taşıyarak çözüm önerilerinde bulunmuşlardır.

Çorum Milletvekilleri meclis çalışmalarına aktif bir şekilde katılmışlardır. Değişik konular üzerinde birçok görüşlerini beyan ederek o dönemde özellikle ülkemizin maruz kaldığı tehditlerden kurtarılması noktasında siyasi görüşleri olarak bir ayrı mayaya neden olacak hareketlerde bulunmamışlardır. I. Dönem TBMM’de birinci ve ikinci grup ayrılmalarıyla birlikte, Dursun Bey haricinde Çorum milletvekillerinin büyük bir kısmı birinci grupta yer almışlardır.¹⁶⁶

3.1.Birinci Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1919-1923)¹⁶⁷

1- Dursun Bey (Yalvaç)

2- Ferit Bey(Törümküney)

3- İsmet Bey(Eker)

4- Halim Bey(Apaydın)

5- Fuad Bey

6-Sıddık Bey(Mumcu)

Dr. Atıf Bey de vardır ancak Atıf Bey’in istifası üzerine yerine İsmet Bey milletvekili olarak meclis çalışmalarına iştirak etmiştir.

¹⁶⁶Hatice Yıldırım, *I.ve II. Dönem TBMM Çorum Milletvekilleri (Biyografileri ve Faaliyetleri)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008, s.104.

¹⁶⁷*Birinci Büyük Millet Meclisi*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı TBMM Basımevi,1999, s.34.

3.1.1. Dursun Bey (Yalvaç)

1873 (1289) yılında Tokat'ın Zile ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası Müderris Sofuo lu Hüseyin Efendi'dir. İlk öğrenimini Zile'de tamamlamış ve Tokat Medresesinde bir süre Müftü Osman Efendi'den ders ve icazet almıştır. 1901 yılında İstanbul Erkek Lisesi orta kısmından, 1903 yılında Yüksek kısmından mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra Çorum'da tarih ve Coğrafya öğretmenliği atanmıştır. 1916 yılına kadar Türkiye'nin çeşitli vilayetlerinde Öğretmenlik ve Müdürlük görevlerini icra etmiştir.¹⁶⁸

Dursun Bey siyasi yaşamına 1919 yılında Mustafa Kemal'in başkanlığı yaptığı Sivas Kongresi'ne Çorum Delegeşi olarak katılmasıyla başlamıştır. TBMM'nin I. döneminde istifaya eden Dr. Atıf Bey'in yerine Çorum Milletvekili olarak seçilmiştir. I. dönem Milletvekili görevini sona erdirmeye kendi isteğiyle öğretmenlikte bir süre devam etmiştir. Milletvekili döneminde Çorum'a zaman zaman gittiği bilinmektedir. 25.07.1921 tarihli Çorum Gazetesinin haberine göre Çorum Mebuslarından Dursun Bey ile İsmet Bey izinli olarak Çorum'a geldikleri bildirilmiştir.¹⁶⁹ 01 Nisan 1933 yılında emekliye ayrılmasına rağmen Çorum iline hiçbir zaman gitmemiştir.¹⁷⁰

I.Dönem Meclis Faaliyetleri:

TBMM için yapılan seçimlerde Çorum'dan 11 oy alarak meclise girmiştir. Burada Maarif Encümenliği, Sıhhiye Encümenliği, Bayındırlık komisyonu, Katiplik, Kurul Komisyonu Sözcülüğü görevlerinde bulunmuştur.¹⁷¹ Dursun bey, mecliste muhalif kanat olarak bilinen ikinci grup üyeleri arasında yer almıştır. Mecliste I. dönemde şu faaliyetlerde bulunmuştur:

¹⁶⁸Çoker, a.g.e., s.261.

¹⁶⁹Abdulkadir Ozulu, *Çorum Gazetesi Çevirileri 1921-1926*, Cilt 1, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 2008, s. 91.

¹⁷⁰Yıldırım, a.g.e.,s. 36.

¹⁷¹Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, CIII, Ankara 1995, TBMM Yay.,No:6,s.261.

Söz Aldı ı Konular:

- 1- Çorum dadi Müdüriyetine tayin edilen Hasan Beyle, Maarif Müste arlı na tayin olunan Kazım Nami Beye dair sual takriri münasebetiyle sözleri,¹⁷²
- 2- Maarif Vekili Dr. Rıza Nur Bey hakkında ikâyeti muntazam takriri, Matbuat ve stihbarat Müdüriyeti Umumiyesi Muvakkat Bütçe Kanunu münasebetiyle sözleri,¹⁷³
- 3- Bu seferberlik müddetine münhasır olmak üzere hidemat-ı fiiliye, ihtiyatiye ve müstahfıza efradından bedeli nakdî ahzına dair kanun lâiyhası ve Muvazene-i Maliye ve Müdafaa-i Milliye encümenleri mazbataları münasebetiyle sözleri,¹⁷⁴
- 4- Hıyanet-i Vataniye'den mahkûm Ermenek Kazasının Adillu Karyesinden aki Mehmet hakkındaki evraka dair Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri,¹⁷⁵
- 5- Altı liva dâhilinde bilumum posta ve telgraf müraselatına sansür vaz'ına dair tezkere ,1336senesi ktisat Vekâleti bütçesi,¹⁷⁶
- 6- Zaptı sabık hakkında, Makamat-ı Resmîye'ye takdim edilen mazrufların sansür edilmemesine dair takriri,¹⁷⁷
- 7- Makamatı resmîyeye takdim edilen mazrufların sansür edilmemesine dair takriri münasebetiyle,¹⁷⁸
- 8- Sekiz milyon liralık ikinci avans Kanunu, Tokat Mebusu Rifat Beyin, memurinin sureti azil ve nasp i leriyle me gul olmak üzere vilâyet merkezlerinde memurin komisyonları te kil edilmesine dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası münasebetiyle,¹⁷⁹
- 9- Tokad Mebusu Rifat Beyin, memurinin sureti azil ve nasp i leriyle me gul olmak üzere vilâyet merkezlerinde memurin komisyonları te kil

¹⁷²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B. 41,7 Temmuz, 1920, s. 15.

¹⁷³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B. 63, 9 Eylül, 1920, s. 81.

¹⁷⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B. 88, 23 Ekim, 1920, s. 155, 156.

¹⁷⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B. 91, 27 Ekim, 1920, s. 203.

¹⁷⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. VI, B. 103, 27 Kasım 1920, s. 52.

¹⁷⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B. 6, 12.03.1921, s.71; *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXV, B.151, 6.12.1922, s.259.

¹⁷⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B. 7, 14.03.1921, s.100, 101.

¹⁷⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B. 11, 24.03.1921, s. 196-197.

edilmesine dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatasını münasebetiyle,¹⁸⁰

10- Köy hocası ve Sebilürre ad mecmualarının meccanen köylere kadar tamimine dair kanun teklifi,¹⁸¹

11- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu hakkındaki tavrı,¹⁸²

12- Ciheti Askeriye emrinde bulunan la ar hayvanatın bilabedel muhtacini zürraa itası hakkındaki Kanunu,¹⁸³

13- Katil İlyas ve rüfekasının affına dair Kanun,¹⁸⁴

14- Dahiliye Vekâletinin 1338 senesi bütçesi,¹⁸⁵

15- Zabıt ceridelerinin günü gününe tabı ve tevzi edilmesine dair¹⁸⁶

16- Müecceleyeti Askeriye Vergisi hakkındaki Kanunu,¹⁸⁷

17- 1338 senesi Emniyeti Umumiye bütçesi,¹⁸⁸

18- Samsun'da dare-i Örfiye ilânına dair tezkere,¹⁸⁹

19- Rüşumat Müdüriyeti Umumiyesinin 1338 senesi bütçesi,¹⁹⁰

20- Mensubini ilmiyenin derecatıyla kisvei ilmiyenin alameti farikasına dair kanun teklifi,¹⁹¹

21- Harb kazançları Vergisi tahsiline dair olan 25 Te rinievvel 1336 tarihli Kanuna müzeyyel Kanun münasebetiyle,¹⁹²

22- Edirne Mebusu smet Pa anın Lozan Konferansı Heyeti Murahhasa Reisli ine, Sinob Mebusu Dr. Rıza Nur Beyle Trabzon Mebusu Hasan Beyin âzalıklara, Adana Mebusu Zekâi, Saruhan Mebusu Mahmud Celâl, Diyarbakir Mebusu Zülfü, Burdur Mebusu Veli beylerin Heyeti Mü avereye Vekiller Heyetince intihab olunduklarına dair cra Vekilleri Heyeti Riyaseti hakkında,¹⁹³

¹⁸⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B. 09, 09.04.1921, s. 410.

¹⁸¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. X, B. 31, 09.05.1921, s. 263.

¹⁸²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. X, B. 34, 16.05.1921, s. 298.

¹⁸³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XV, B. 140, 05.01.1922, s. 328.

¹⁸⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVI, B. 143, 12.01.1922, s. 32,33.

¹⁸⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIX, B. 21, 06.04.1922, s.17,18,24,31.

¹⁸⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIX, B. 35, 27.04.1922, s. 421.

¹⁸⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIX, B. 37, 02.05.1922, s.453,454,468;*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIX, B. 38, 02.05.1922, s.491.

¹⁸⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XX, B. 48, 05.06.1922, s. 184,204.

¹⁸⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XX, B. 57, 08.06.1922, s. 247.

¹⁹⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXI B. 63, 26.06.1922, s. 80,82.

¹⁹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXI, B. 65, 29.06.1922, s. 147,148.

¹⁹²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXII, B. 89, 23.08.1922, s. 281.

¹⁹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXIV, B.132, 03.11.1922, s. 335.

- 23- Memaliki müstahlasaya gönderilecek stiklâl mahkemeleri hakkındaki lâyiha münasebetiyle,¹⁹⁴
- 24- Üç milyon lira avans itasına dair Kanun münasebetiyle,¹⁹⁵
- 25- Osmancık Ahzi Asker ubesi yazıcılarından Mahmud ile ube Reisi Muammer Efendi hakkındaki hükme dair Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle¹⁹⁶
- 26- Zevç, mahdum veya biraderlerinin askerlikten firarından dolayı teb'idedilen ailelerin affına dair kanun lâyihası münasebetiyle,¹⁹⁷
- 27- Musakkafat Vergisinin ve A nam Resmiyle Gümrük Tarifesinin tadiline ve 15 A ustos 1338 tarihli Kanununun ilgasına ve memaliki müstahlasâ â ar muamelâtına ve â ar mültezimlerinden edayı deynedenlerin emlâki merhune ve mütefavvızalarının iadesine ve Â ar Nizamnamesine ve vilâyetlerin hissei menafî ve maarifine, tömbeki Beyiye ve stihlâk Resmine ve Kânunuevvel 1338 tarihli Avans Kanununa bir madde ilâvesine dair Kanun münasebetiyle,¹⁹⁸
- 28- stanbul Avans Kanununa müzeyyel Kanun münasebetiyle,¹⁹⁹
- 29- kinci Kolordu Mütaahhidi sabıkı Hacı Mehmed Efendinin ordu teslimatına mukabil olan senedinin zıyaı dolayısıyla tanzim olunacak nüshai saniye hakkında bir karar ittihazına dair tezkere ve mazbata münasebetiyle,²⁰⁰
- 30- Ceza Kanununun birinci babının be inci faslına müzeyyel mevaddı kanuniye (Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin teklifi) münasebetiyle,²⁰¹
- 31-9 Kânunuevvel 1338 tarihli stanbul Avans Kanununa müzeyyel Kanun münasebetiyle,²⁰²
- 32- Hiyanet-i Vataniye'den on sene küre e mahkûm Muhtar Yürüko lu Mehmet hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,²⁰³

¹⁹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXV, B.150, 04.12.1922, s. 201.

¹⁹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXV, B.151, 06.12.1922, s. 229,230.

¹⁹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXV, B.153, 09.12.1922, s. 295.

¹⁹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXV, B.158, 18.12.1922, s. 439-440.

¹⁹⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVI, B.170, 08.01.1923, s. 240-241.

¹⁹⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVI, B.171, 10.01.1923, s. 253,269,270,278,279.

²⁰⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVI, B. 173, 13.01.1923, s. 345,346.

²⁰¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVI, B. 175, 17.01.1923, s. 398-399.

²⁰²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVII, B. 191, 12.02.1923, s. 291-292.

²⁰³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVII, B. 198, 24.02.1923, s. 460-461.

- 33- 1339 senesi Birinci Avans Kanunu münasebetiyle,²⁰⁴
- 34- Havalii arkıye Demiryolları daresinin 1339 senesi Bütçe Kanuniyle Nafia Vekâleti bütçesine iki yüz bin lira tahsisat vaz'ına dair Kanun münasebetiyle,²⁰⁵
- 35- Hilafı kanun fazla hapsedilen Ni deli Halil brahim'in fazla mahkûmiyetinin affına dair Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,²⁰⁶
- 36- dare-i Vilâyet Kanunu ile Tedrisatı iptidaiye Kararnamesinin tadili münasebetiyle,²⁰⁷
- 37- Ziraat'te müstamel olup hariçten ithal edilecek mevaddın Gümrük ve stihlâk Resmine ve hariçten ithal edilecek hayvanatın iki sene müddetle Gümrük Resminden muafiyetine dair kanunlar münasebetiyle,²⁰⁸

Tahriri (yazılı) Sorular ve Bunlara Verilen Cevaplar:

- 1- Çorum Mebusu Dursun Beyin, Çorum havalisinde toplanan iane hakkında Dahiliye Vekâletinden sual tahriri.²⁰⁹
- 2- Çorum Mebusu Dursun Beyin, Kângırın civarındaki vukuata dair suali ve Dahiliye Vekilinin tahrirî cevabı²¹⁰

Takrirler(Önergeler):

- 1- cra Vekillerine ve makamâtı resmîyeye gönderilecek bilûmum muharreratın sansürden istisnasına dair,²¹¹
- 2- Makamâtı resmîyeye takdim edilen mazrufların sansür edilmemesine dair,²¹²

²⁰⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVII, B. 201, 28.02.1923, s. 515,518

²⁰⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVIII, B. 07, 08.03.1923, s. 56.

²⁰⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVIII, B. 10, 24.03.1923, s. 144.

²⁰⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVIII, B. 19, 07.04.1923, s. 410.

²⁰⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXIX, B. 12.04.1923, s. 78.

²⁰⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVI, B. 149, 23.01.1922, s. 133.

²¹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXII, B. 89, 23.08.1922, s. 276; *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXII, B. 93, 23.08.1922, s. 409,410.

²¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.27, 04.07.1920, s. 165,171.

²¹² *TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B. 07, 14.03.1921, s. 100,101.

Teklifler:

- 1- Nevahi te kilâtına dair (2/20),²¹³
- 2- Kütahya mebusu Besim Atalay Beyin Harbi Umumi müsebbipleriyle muhtekirlerin tecziyesi hakkında (2/616),²¹⁴
- 3-

Kapalı Oturumlar(Gizli Celseler):

- 1- Maliye Vekili Hasan Beyin, vaziyeti maliye hakkındaki beyanatı münasebetiyle,²¹⁵
- 2- Müdafaa-i Milliye Vekâleti Bütçesi münasebetiyle.²¹⁶
- 3- Elcezire mıntakasında bir stiklâl Mahkemesi te kiline dair cra Vekilleri Heyeti teklifi münasebetiyle,²¹⁷
- 4- Lozan Konferansındaki tekalifi sulhiye üzerinde icra Vekilleri Heyeti Reisi Hüseyin Rauf Bey, Hariciye Vekili smet Pa a ve Sulh Heyeti Murahhasa mü avirlerinden Diyarbekir Mebusu Zülfü Bey'in izahatı münasebetiyle,²¹⁸

3.1.2. Ferit Bey (Törümküney)

1294'te (1879) stanbul do umludur. Babası Hacı brahim Recai'dir. İkokulu Kütahya'da okumu tur. 1893'te Fatih Rü tiyesi, 1897 yılında Vefa Mektebi dadisinden mezun olmu tur.

stanbul Bidayet Mahkemesinde katip olarak memurluk stajını yaptıktan sonra 1898 yılında Maliye Bakanlı nda devlet hizmetine ba lamı tur. Çe itli tarihlerde Tarih Ö retmenli i yaptıktan sonra çe itli statülerde yükselerek görevler yapmı tır.31 Mart 1921'de Büyük Millet Meclisi Ba kanlı ı tezkeresi ile Ziraat Bankası Meclis dare azalı na tayin edilmı tir.

²¹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.18, 19.05.1920, s. 352.

²¹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. 26, B.169, 06.01.1923, s. 206.

²¹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.26, 13.04.1922, s. 249-251.

²¹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.76, 19.07.1922, s. 528-532.

²¹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.177, 20.01.1923, s. 1216.

²¹⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.4, ty, s. 80.

Ferit Bey, Büyük Millet Meclisi 1. Sube Ba kanlı 1, I. Dönem Muvâzene-i Maliye (Bütçe) Encümeni Reisli i, II. Dönem Kavânîn-i Maliye (Mali Kanunlar) Encümeni Ba kanlı 1 yapmı tır. 1923'te Çorum'dan tekrar Milletvekili seçilmi süresini tamamlamadan 12 Mart 1925 tarihinde vefat etmi olup, Karaca Ahmet Mezarlı ına defnedilmi tir. Hatice Kamuran Hanım ile evlili inden Bahir ve Zahir adlarında 2 erkek çocu u dünyaya gelmi tir. Tarih-i Umum ve Ef'tal-i Franseviyye Cedavili isimli 2 adet eseri vardır. Kastamonu Defterdarlı ına getirilmi , daha sonrada aynı yerde Kastamonu Vali Vekilli i görevinde bulunmu tur. Bu görevde iken Kastamonu'da Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük etmi tir. Milli mücadeleye vermi oldu u destek nedeniyle stanbul Hükümeti tarafından azledilmi tir. Bunun bir sonucu olarak Ankara'ya geçerek Heyet-i Temsiliye'de görev yapmı tır. Milli Mücadele yıllarında Meclis çalı maları sırasında milli ve manevi konularda makale yazma teklifleriyle kar ıla tı ı ve makale yazdı ı bilinmektedir.²¹⁹ TBMM'nin II. Döneminde tekrar Çorum'dan Milletvekili seçilmi , 1925 yılında stanbul'da ise vefat etmi tir.²²⁰

I. Dönem Meclis Faaliyetleri:

Çorum'da yapılan seçimlerde 73(Müntehib-i Sanilerin) oy alarak Mebus seçilen Ferit bey 4 Nisan 1920'de mazbatasını alarak 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi'ne katılmı tır. İlk Meclisin açılı nda da bulunan Ferit Bey, Parlamento'da I. Dönem Milletvekili olarak yerini almı tır.²²¹

Söz Aldı ı Konular:

- 1- Hiyaneti Vataniye Kanunu münasebetiyle sözleri,²²²
- 2- Murakabe Encümeni âzalı ndan istifası,²²³
- 3- Mezun bulunan Nafia Vekili Feyzi Beyin yerine bir vekil intihabatı tezkere münasebetiyle,²²⁴
- 4- 1338 senesi Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi bütçesi münasebetiyle,²²⁵

²¹⁹Ulu demir, *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 130,131.

²²⁰Çoker, a.g.e.,s.264.

²²¹Yıldırım, a.g.t., s. 23.

²²²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.7, 29.04.1920, s. 142.

²²³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVIII, B.17, 30.03.1922, s. 411-412.

²²⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XX, B.47, 04.06.1922, s. 162.

- 5- Üç milyon lira avans itasına dair Kanun münasebetiyle,²²⁶
- 6- Çorum Mebusu Ha im Beyin, mintakalarından avdet eden stiklâl mahkemeleri âzalarının neticei icraatları hakkında izahat vermelerine dair takriri münasebetiyle,²²⁷
- 7- Ankara Valii sabıkı Re id Bey ailesine maa ba lanmasına dair (2/309),²²⁸
- 8- Hiyaneti vataniyeden mahkûm Ilgınlı brahimo lu Mevlût hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,²²⁹
- 9- Merhum Kola ası Resneli Niyazi Bey ailesiyle Ankara Mebusu sabıkı Âtîf Beye evvelce muhassas iken bilâhara katledilmi olan hidematı vataniye tertibinden maa larının tekrar itasına dair (2/349),²³⁰
- 10- Rus altınlarının kıymetinin neden artırıldı na dair istizah münasebetiyle sözleri,²³¹

Takrirler(önergeler)

- 1- Nizamnamei Dahilî ahkâmından, kabili tatbik olmayanlar müstesna olmak üzere, bakisinin mer'î olmasına dair,²³²
- 2- Ere li havzasındaki maden i letme ve imendifer in ası ruhsatnamesinin keenlemyekün addelilmesinin tahtı karara alınmasına dair sözleri,²³³⁻²³⁴

Kapalı Oturumlar(Gizli celseler)

- 1- Ve 43 refikinin Ba kumandanlık Kanununun temdidini hakkında kanun teklifleri. (2/447)²³⁵
- 2- Burdur'da müsadere olunan koyunlardan bir kısmının suiistimal edildi ine dair istinad hakkında Dördüncü ube mazbatası münasebetiyle,²³⁶

²²⁵TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.58, 04.06.1922, s. 503,509-511.

²²⁶TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.151, 12.06.1922, s. 218-219,230-231,236-237.

²²⁷TBMM Tutanak Dergisi, C. XIX, B.9, 19.03.1921, s. 161.

²²⁸TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.36, 19.05.1921, s. 320.

²²⁹TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.38, 30.05.1921, s. 371-372

²³⁰TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.76, 09.05.1921, s. 220.;TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.100, 09.05.1921, s. 279.;TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.13, 23.03.1922, s. 338.;TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.119, 14.10.1922, s.402-404,408,418-419.

²³¹TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.89, 08.10.1921, s. 121-124.

²³²TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.30, 08.07.1920, s. 216-219.

²³³Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.157, 26.02.1921, s.428-433.

²³⁴M. Emin Sazak, *Meclis Konu maları 1920-1950*, Tolkun Yayınevi, Ankara, 2007, s. 18.

²³⁵TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.153, 02.02.1922, s. 675-677.

3- Teberru olarak terkine karar verilen ubat maa atının azayı kiram maa atından on taksitte katına dair Divan-ı Riyaset kararı hakkında tezkere münasebetiyle,²³⁷

3.1.3. smet Bey (Eker)

Meclise mesle i çiftçi olarak gelen Milletvekillerinden biridir.²³⁸ Çorum'a yakın bir köy olan bugünkü Bayat ilçesinde çiftçilik yaptı nı ve mesle ini çok sevdi ini beyan etmi tir.²³⁹ Müftü Enbiyazade Mehmet Nazif Efendi'nin o ludur. smet Bey, 1877 yılında Çorum'da do mu , ö renimini Çorum Medreselerinde ve dadisinde yapmı tir. Babasının müderris olması sebebiyle mantık ve edebiyat derslerinin yanı sıra kelam, fıkıh, hadis gibi dini dersleri de tahsil etti.

smet Bey, Meclise girmeden evvel devletin önemli kademelerinde bir çok görevi ifa etmi tir. 1899 yılında Çorum Livası Defter-i Hakan-i Kalemî,1901 yılında Tapu Katipli i, 1903 yılında Tapu ikinci katipli i, 1908 yılında Defter-i Kalemî Ba katibi, 1912 yılında Liva Evkaf Memuru, ve en son Ankara l Genel Meclisi Daimi Encümen Üyesi iken 1914 yılında Meclise girmesiyle Mebusluk hayatı ba lamı ,²⁴⁰1950 yılına kadar Çorum Milletvekilli i görevini yürütmü tür.1950 yılından sonra politikadan uzakla mı tir.²⁴¹

Gençli inde ttihat ve Terakki Cemiyetine katılmı ve bu cemiyetin Çorum Mutemetli i görevini yerine getirmi tir. İlk Meclise girmesi 1914 yılında Mebus seçilmesi ile ba lamı tir. CHP Genel Sekreterli ine gönderdi i 16.12.1937 tarihli dilekçesinde Çorum Mebuslu undan ba ka bir i le me gul olmadı nı belirtmi tir.²⁴² Çorum Mutasarrıflı ı görevinde bulunurken bir ara tutuklanarak

²³⁶TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.164, 23.02.1922, s. 860.

²³⁷TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.9, 16.03.1922, s. 78.

²³⁸BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.6

²³⁹BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.5

²⁴⁰Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM I. Dönem 1919-1923*, III.Cilt, TBMM Yayınları, Ankara, 1995, s.259.

²⁴¹Çoker, *a.g.e.*, s.260.

²⁴²BCA.490.01.00.234.924.5.1937/17.4

Ankara'ya gönderilmesine rağmen Çorum'dan Milletvekili olarak seçilmesi, o dönemde ittihatçıların yönetiminde ne kadar etkin olduğu onun göstergesidir.²⁴³

1.Dönem Meclis Faaliyetleri:

Türkiye cumhuriyetini kuran TBMM üyeleri arasında yer alır. Kendisi II. Meclis döneminde Osmanlı Mebusan Meclisinde III. ve IV. Dönemlerinde aktif görev almıştır. Cumhuriyet öncesi meclislerde görev yapması sebebiyle elde ettiği bilgi birikimini görev aldığı TBMM çalışmalarında ortaya koymuştur. Smet Bey, eski rejim ile yeni rejim arasındaki geçiş noktası olması, sürekliliğini devam ettirmiştir. Smet Bey, Meclis çalışmalarında milli mücadele döneminde yaşanan zorlukların, sıkıntıların farkında olarak Meclis çalışmalarına titizlikle devam etmiştir. Özellikle meclis çalışmalarında mali konularda sık sık görüşlerini dile getirmiştir.²⁴⁴ Nizamname-i Dahili Encümeni'nin meclise verdiği teklifin 1. maddesine itiraz etmiştir. Teşkilatı Esasi Kanunu'nun hükümlerini tam olarak belirtmiş, "Gerek yeniden seçilen, gerek seçim devresi içinde Kasım ayı başında toplanan Büyük Millet Meclisi merasimi mahsusla ile açılır." ifadesinin kaldırılması için mecliste önerge vermiş Smet Bey'in önergesi yapılan oylama ile kabul edilmiştir.²⁴⁵

Cumhuriyetin ilan edildiği ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhurbaşkanlığına seçildiği birleşimlerde görev almış ve bu birleşimlere başkanlık etmiştir. Başkanlık görevini her yıl seçilmek suretiyle uzun süre devam ettirmiştir.²⁴⁶

²⁴³Sevim Uluç, *Çorum Tarihi*, İhan Tekeli (Haz.), *Mütareke ve Kurtuluş Savaşında Çorum*, Bölüm 4, (s.168), 5. Hitit Festival Komitesi, Ankara,1983.s.

²⁴⁴Mahmut Ener, *Çorum Mebusu Smet Bey'in Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s. 303-305.

²⁴⁵TBMMZC, C.20, Devre I, Çiftinca Senesi III, S.150,155,157.

²⁴⁶Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM II. Dönem 1923-1927, III. Cilt, TBMM Yayınları, Ankara, 1995, s. 218.

Söz Aldı ı konular:

- 1- 1336 senesi Evkaf Nezaretinin Mart ve Nisan aylarına mahsus muvakkat bütçesi münasebetiyle sözleri,²⁴⁷
- 2- 1336 senesi Mart ve Nisan aylarına mahsus muvakkat bütçe Kanunu Lâyihası münasebetiyle ilgili sözleri,²⁴⁸
- 3- istanbul ve Beyo lu vilayet mahkemelerine ilaveten birer 2 nci hukuk dairesi te kiline dair kararname ve Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle ilgili sözleri,²⁴⁹
- 4- Kütahya, Eski ehir, Konya, Karahisarısahip ve Kastamonu mülhakatında tadadı a nama mayısta müba eret edilmesi hakkında kanun teklifi münasebetiyle ilgili sözleri,²⁵⁰
- 5- Meclisi Mebusan Reisi ile azasına tahsisatı fevkalade itasına dair kanun teklifi münasebetiyle ilgili sözleri,²⁵¹

Önergeler:

- 1- Evkafın varidat ve masarifatı hesabı katîlerinde tespit edilmek üzere 1336 bütçesine istinaden devamı muamelesine dair,²⁵²

Makam-ı Sadaretten Sualler-istizahlar Ve Cevapları

- 1- Çorum Mebusu smail Kemal Bey'in Malta'ya sevk olunan ricalin ecnebiye sureti teslimlerine dair sual takriri,²⁵³
- 2- Çorum Mebusu smail Kemal Bey'in muhtacini zürraa bu sene ne miktar tohumluk tevzi edildi ine ve azamî muavenetin temin edilip edilemedi ine dair sual takriri ve Ticaret ve Ziraat Nezareti Müdür-i Umûmisi Necip Bey'in cevabı,²⁵⁴

²⁴⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.22, 11.03.1920, s. 439.

²⁴⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.15, 28.02.1920, s. 248,255.

²⁴⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.17, 01.03.1920, s. 310.

²⁵⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.23, 13.03.1920, s. 477.

²⁵¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.22, 11.03.1920, s. 447.

²⁵²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.167, 28.02.1922, s. 172.

²⁵³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.15, 28.02.1920, s. 229.

²⁵⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.22, 11.03.1920, s. 436-438;*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.11, 17.02.1920, s. 131.

3.1.4. Ha im Bey (Mehmet Ha im Apaydın)

1876 yılında Erzurum'da doğmuştur. Babası Halil Efendi'dir. Koyulhisar ilçesinde ilk ve Orta öğrenimini tamamladıktan sonra Tapu Müdürlüğü kalemünde ücretsiz olarak devlet hizmetine girdi. 1898 yılında Arki Karahisar İlçesi Merkez Tapu Müdürlüğüne atandı. 1909 yılında Niğde'ye geçti. 1914 yılında Karaman Adliyesi ve Adliye Katipliği, 1915 yılında Konya Özel Saymanlık Müdürlüğü, 1916 yılında Teklifi Harbiye Ambar Memurluğu, 1917 yılında Adliye Ambarı memurluğu, 1918 yılında Tapu Tahrir ve Tahdit Kurulu görevlerini ifa etti. 1932 yılında tasfiye sebebiyle emekliye ayrılarak Çorum'da Avukat olarak çalışmaya başladı. Üç çocuk babası olan Ha im Bey, 12 Nisan 1940 yılında hayatını kaybetmiştir.²⁵⁵

1.Dönem Meclisi Faaliyetleri:

1918 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemine Çorum Milletvekili olarak girdi. Mecliste Maliye, Bütçe, Tapu ve Kadastro, Mali Kanunlar, İktisat ve Tarikat Komisyonlarında çalışmıştır.

Söz Aldığı Konular:

- 1- Fes yerine kalpak giyilmesi hakkındaki tahrir münasebetiyle sözleri,²⁵⁶
- 2- Adliye Vekillerinin sureti intihabına dair kanun münasebetiyle sözleri,²⁵⁷
- 3- Merhum Reşad Hikmet Beyin, çocuklarının tahsil ettirilmelerine dair tahrir münasebetiyle sözleri,²⁵⁸
- 4- 16 Mart 1336 tarihinden itibaren İstanbul Hükümetince akdedilen bilcümle mukavelât, ukubat ve sairinin keelenmek üzere addine dair kanun münasebetiyle sözleri,²⁵⁹
- 5- Zabıt hulâsası hakkında sözleri,²⁶⁰

²⁵⁵Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM 1.DÖNEM (1919-1923)*, TBMM Kütüphanesi, III. Cilt, s 268.

²⁵⁶TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.7, 29.04.1920, s. 149.

²⁵⁷TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.8, 01.05.1920, s. 163,175,177,178.

²⁵⁸TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.23, 03.06.1920, s. 67.

²⁵⁹TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.25, 07.06.1920, s. 144.

²⁶⁰TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.27, 04.07.1920, s. 163.

- 6- Bazı mebusların istifa ettiklerine ve Bazılarının da vefat ettiklerine dair tebligat münasebetiyle sözleri,²⁶¹
- 7- Tarifâtı kanuniye dâhilinde Mecliste ube ve encümenler tekil ettirilmesine dair tahrir münasebetiyle sözleri,²⁶²

Verdi i Önergeler

- 1- Nizamnamei Dahilîdeki, mebusana ait cezaya dair,²⁶³
- 2- imendifer amelesi ve müstahdemini hakkında,²⁶⁴
- 3- Lâzistan livası isminin Rize livası olarak de i tirilmesine dair,²⁶⁵

Verdi i Teklifler:

- 1- Müskiratın menine dair (2/86),²⁶⁶
- 2- Patrikhane ve hahamhanelere verilen imtiyazatın ilgasına dair (2/589),²⁶⁷
- 3- Mükellefiyeti Askeriye Kanununun kırk ikinci maddesinin tadili hakkında (2/358),²⁶⁸
- 4- stanbul'dan ve sair mahallerden gelenlerle gelecekler hakkında (2/282),²⁶⁹
- 5- stanbul'dan gelen memurine verilecek harcırahlar hakkında(2/280),²⁷⁰

²⁶¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.29, 06.07.1920, s. 203

²⁶²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.30, 06.07.1920, s. 203

²⁶³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.34, 08.07.1920, s. 214.

²⁶⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XIX, B.24, 11.04.1922, s. 119.

²⁶⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXVII, B.181, 27.01.1923, s. 6-7.

²⁶⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.32, 12.07.1920, s. 268,269.

²⁶⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXIV, B.133, 06.11.1922, s. 391.

²⁶⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIII, B.93, 15.10.1923, s. 148.

²⁶⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B.20, 13.04.1923, s. 466.467.

²⁷⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B.19, 11.04.1923, s. 455.

3.1.5. Fuat Bey(Tek)

1883 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Halil Bey ve Annesi Zehra Hanım'dır. İstanbul Askeri Rüştiyesinde Orta ve Mülkiye sınıflarında eğitimini tamamladıktan sonra 1903 yılında bu okuldan mezun olmuştur. Sadaret Mektebi kalemli memurluğu ile başlayan devlet hizmeti, sonraki yıllarda Hulefâlı kademesine kadar yükselerek devam etti. II. Mevzuat ilan edildikten sonra idare memurluğuna geçti. 1909 yılında Vardar Yenicesi, 1911 yılında Geylan, 1912 yılında Tirebolu Kaymakamlığı görevlerinde bulundu. 1914 yılında III. sınıf Mülkiye Müfettişi olarak Erzurum bölgesine gönderildi. Yakalandığı hastalık sonrası 31 Ağustos 1921 yılında hayatını kaybetti. Ferit Bey, üç çocuk sahibi olup, ailesi tek soyadını almıştır.²⁷¹

1.Dönem Meclis Faaliyetleri:

Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönemine milletvekili seçildiği sırada Ankara bölgesinde görev yapıyor idi. Mecliste Anayasa, İçişleri, Maliye ve Bütçe Komisyonlarının sözcülüğünü yapmıştır..

Söz Aldığı Konular

- 1- TBMM'nin bir an evvel icra ve tebliğ işlemlerine başlanması için sözleri,²⁷²
- 2- Hiyaneti vataniye Kanunu münasebetiyle sözleri,²⁷³
- 3- Mustafa Kemal Paşa'nın Lâyiha Encümeni üyesi olarak intihap edilmesine dair sözleri,²⁷⁴
- 4- Temyizce tetkiki muktazi evrakın nereye gönderildiğine dair Antalya mutasarrıflığından gelen telgraf münasebetiyle sözleri,²⁷⁵
- 5- Ferid Paşa'nın vatandaşlık hakkından tecridine dair tahrir münasebetiyle sözleri,²⁷⁶
- 6- Konya'da ilân edilen idareî örfiye münasebetiyle oraya belediye bir heyet gönderilmesine dair tahrir münasebetiyle sözleri,²⁷⁷

²⁷¹ Çoker, a.g.e.,s.266.

²⁷²TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.2, 24.04.1920, s. 36.

²⁷³TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.5, 27.04.1920, s. 103.

²⁷⁴TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.5, 27.04.1920, s. 97.

²⁷⁵TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.14, 11.05.1920, s. 273.

²⁷⁶TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.15, 13.05.1920, s. 291.

- 7- Memurin Muhakematı Kanununun ûrayı Devlete mütaallik ahkâmının tatbiki için Mecliste üç encümeden müntehap bir heyet te kiline dair tezkere münasebetiyle sözleri,²⁷⁸
- 8- Malatya Mebusu Hacı Garip A anın intihap mazbatasına dair Mazbataları Tetkik Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri,²⁷⁹
- 9- Muvakkat bir temyiz heyeti te kiline dair kanun münasebetiyle sözleri,²⁸⁰
- 10- 16 Mart 1336 tarihinden itibaren stanbul Hükümetince akdedilen bilcümle mukavelât, ukudat ve sairenin keenlemyekün addine dair kanun münasebetiyle sözleri,²⁸¹
- 11- Tarifâtı kanuniye dâhilinde Mecliste ube ve encümenler te kil ettirilmesine dair tahrir münasebetiyle sözleri,²⁸²
- 12- ûrayı Devlet te kili hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle,²⁸³

Takrirler (Önergeler)

- 1- Meclise bir Reisi Sani seçilmesine dair,²⁸⁴
- 2- Umuru eriyeye Encümeni te kiline ve mezkûr Encümen Reisinin Heyeti craiyeye dâhil bulunmasına dair,²⁸⁵
- 3-

Kapalı Oturumlar

- 1- Tokat Mebusu Nazım Bey'in te rîi masuniyetinin ref'ine dair Ankara stiklâl Mahkemesi Riyaseti Tezkeresi üzerinde,²⁸⁶

²⁷⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.17, 17.05.1920, s. 335.

²⁷⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.18, 19.05.1920, s. 345-346.

²⁷⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.20, 24.05.1920, s. 29.

²⁸⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.22, 02.06.1920, s. 50.

²⁸¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.25, 07.06.1920, s. 144.

²⁸² *TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.30, 08.07.1920, s. 213.

²⁸³ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.45, 02.07.1921, s. 106-107.

²⁸⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.2, 24.04.1920, s. 32.

²⁸⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.4, 26.04.1920, s. 71.

²⁸⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.142, 01.02.1921, s. 362.

3.1.6. Sıddık Bey

1881 yılında Çorum'un Mecitözü ilçesinde doğmuştur. Babası Mumcu Zade Ali efendi ile Annesi Necibe Hanım'dır. Devlet hizmetine, 1905 yılında Merzifon Mal Müdürlüğünde Tahsildar olarak başladı. 1907 yılında Köprü Maliye Tahsil memurluğu, 1911 yılında Havza Mal Müdür Vekilliği, 1912 yılında Mecitözü Mal Müdürlüğüne Mal Müdürü olarak atandı. 1914 yılında Amasya ve Tokat Özel idare Saymanlık Müdürlüğü ile Zile Mal Müdürlüğü görevinde bulundu. 04 Nisan 1916 yılında görevinde istifa eden Sıddık Bey, 20 Şubat 1920 yılında Mecitözü Belediye Başkanı oldu.²⁸⁷

Sıddık Bey, Milletvekili görevi sona erdikten sonra oldukça maddi zorluk çekmiştir. Bu durumu Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezine bir kaç kez bildirerek; dokuz nüfuslu olduğunu, emekli maaşının olmadığını ve kendisine yardım edilmesini istemiştir.²⁸⁸ Parti Genel Merkezi durumu dikkate alarak Sıddık Bey'e, çektiği ekonomik zorlukları ve borçlarını dikkate alarak aylık elli lira para yardımı yapılmasını sağlamıştır.²⁸⁹ Sıddık Bey, daha sonra sağlık sıkıntılarından dolayı 1943 yılında çalıştığı işi terketmek zorunda kalmıştır. Meclis I. Dönem Milletvekilliği görevi bittikten sonra, Çorum Mecitözü ilçesi ile Konya'da ikamet etmiştir. 15 Aralık 1944 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybeden Sıddık Bey, evli ve altı çocuk babasıdır.²⁹⁰

1. Dönem Meclis Faaliyetleri:

İlk meclisin açılışında hazır bulunmuştur. Mecliste Maliye, Bütçe ve İktisat komisyonlarında görev almıştır. Mecitözü Belediye Başkanı iken, Türkiye Büyük Millet Meclisinin I. Dönemine Çorum Milletvekili olarak seçilmiştir.

²⁸⁷ Yıldırım, a.g.e., s.75.

²⁸⁸ BCA. 490.01.517.2077.4

²⁸⁹ BCA. 490.01.519.2084.2

²⁹⁰ Çoker, a.g.e., s.263.

Takrirler (Önergeler)

- 1- Encümenlerin bir an evvel te kiline dair,²⁹¹
- 2- Nevahi te kilâtı hakkında,²⁹²
- 3- Posta ve telgraf umurunun hali intizama ifraına dair,²⁹³

Söz Aldığı Konular

- 1-Memurin muhakematı hakkındaki takrir münasebetiyle sözleri,²⁹⁴
- 2-Ulusu, Devecida ve Artıkova kazaları te kiline dair Kanun münasebetiyle sözleri,²⁹⁵
- 3-Kır ehir Mebuslarının altıya bali olmalarına mebni Bekir A a hakkında bir karar ittihazna dair Divanı Riyaset kararı münasebetiyle sözleri,²⁹⁶

²⁹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.4, 09.12.1920, s. 73.

²⁹²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.27, 04.07.1920, s. 171.

²⁹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.27, 04.07.1920, s. 172.

²⁹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.28, 05.07.1920, s. 184.

²⁹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.108, 04.12.1920, s. 191,192.

²⁹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.109, 06.12.1920, s. 234.

3.2. İkinci Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1923-1927)

- 1- Mehmet Münir Çaylal
- 2- İsmail Kemal Alparslan
- 3- Mustafa Cantekin
- 4- Ahmet Ziya Tonguç
- 5- Hüseyin Ferit Törümküney
- 6- İsmet Eker

3.2.1. Mehmet Münir Çaylal

1870 yılında Çorum İskilip'te doğmuştur. Babası Mehmet Hilmi Efendi, Annesi, Fatma Zahide Hanım'dır. Babası Plevne savaşına katılmış bir subaydır. İlk öğrenimini İskilip'te Rühtiyeye'yi 1888 yılında Çankırı'da tamamlamıştır. İskilip ve İstanbul'da bir süre özel ders alarak 1891 yılında sınavla İstanbul Hukuk Mektebine girmiştir. Mezun olduktan sonra kamu görevine başlamıştır. 1898 yılında Lüleburgaz Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı, Kudüs Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı, Akko ve Kudüs Bidayet Mahkemeleri Ceza Başkanlığı ve Musul Merkez Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı, Diyarbakır ve Kosova Bidayet Ceza Mahkemeleri Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Avukat kimliği olan bir milletvekilimizdir. İstanbul barosuna kayıtlı olup ancak fiilen avukatlık yapmadığını beyan etmiştir.²⁹⁷ CHP parti tüzüğüne bağlı olarak merkezi İstanbul'da bulunan Türk Kömür Madenleri Anonim Şirketi İdarne Meclisi üyesi görevini yürütmüştür.²⁹⁸ 09 Ağustos 1954 yılında İstanbul'da hayatını kaybeden Münir Bey, evli ve üç çocuk babasıdır.²⁹⁹

²⁹⁷BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.13

²⁹⁸BCA.490.01.00.234.924.5.1937/17.12

²⁹⁹ Öztürk, *a.g.e.*,216,217.

II.Dönem Meclis Faaliyetleri:

Kosova'da görevli iken 1908 seçimlerine katılarak Çorum'dan Mebusan Meclisine üye seçilmiştir. 1911 yılında meclisin kapanması üzerine Meclis Üyesi i sona ermiştir. 1912 yılında Çorum'dan ikinci kez Mebus seçilmiştir ancak bu Meclis de A ustos ayında kapanmıştır. Üçüncü defa Çorumdan tekrar Mebus seçildikten sonra 1914 yılı Mebusluktan istifa ederek Müste arlık görevine getirilmiştir ve bu görevi 1918 yılına kadar sürdürmüştür. Tekrar TBMM' ye II. dönem Çorum Milletvekili olarak girmiştir.³⁰⁰

Söz Aldığı Konular

1-Posta Kanunu hakkında,³⁰¹

2-Affı Umumi kanun lâyihası münasebetiyle,³⁰²

3-Zaptı sabık hakkında,³⁰³

4-Meclis idare azaları intihabında vergi kaydı taranmaması hakkındaki teklifi kanuni münasebetiyle,³⁰⁴

5-Amasya (Sabık) Mebusu Ömer Lütfi Beyin,irketlerde Türkçe istimali hakkındaki teklifinin ayanı müzakere olmadığına, dair mazbata münasebetiyle,³⁰⁵

6-Cuma tatili hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle,³⁰⁶

7-Deyne mukabil Hazine namına tefevvuz olunan emlâkin deyni tamamen tesviye edildiği takdirde A ar hakkında tatbik olunan muameleye kıyasen iadesi caiz olup olmadığı nın tefsirine dair mazbata münasebetiyle,³⁰⁷

³⁰⁰ Yıldırım, a.g.e.,s. 97.

³⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.17, 12.09.1923, s. 56; TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.20, 17.09.1923, s. 155,156,157,158,159.

³⁰² TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.68, 15.12.1923, s. 234,235.

³⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.68, 15.12.1923, s. 221.

³⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.71, 20.12.1923, s. 370.

³⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.75, 27.12.1923, s. 504.

³⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.78, 02.01.1924, s. 633,638.

³⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.79, 05.01.1924, s. 695.

8-Altın Kaçakçılığından mahkûm Eref ve Hâim Efendiler hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasını münasebetiyle,³⁰⁸

9-Telgraf ve telefon memurunun tensiki hakkında lâyiha münasebetiyle,³⁰⁹

10- Köy Kanunu münasebetiyle,³¹⁰

11-Osmanlı İmparatorluğuna ait düyûnu dahiliyenin sureti mahsup ve tediyesine dair lâyiha ve 1324 Temmuzundan itibaren 1339 senesi gayesine kadar bilcümle matlûbat ve düyûnun hazinece sureti mahsubuna dair kanun münasebetiyle,³¹¹

12-Mahakimi eriyenin ilgasına ve mahakimin tekilâtına ait ahkâmı muaddil kanun lâyihasını münasebetiyle,³¹²

13-Emvali metrukeye ait 15 Nisan 1339 tarihli kanununun 6. maddesinin tefsiri münasebetiyle,³¹³

14-Elviye selâsede emvali gayri menkulenin senedi hakaniye raptına dair kanun münasebetiyle,³¹⁴

15-Teşrii Muhakemat hakkında kanun lâyihasını münasebetiyle,³¹⁵

16-Evkaf Müdüriyeti Umumiyesinin 1340 senesi bütçesi münasebetiyle,³¹⁶

17- Orman nizamnamesinin ikinci faslına bir madde-i tezyile ilâvesine dair kanun lâyihasını münasebetiyle,³¹⁷

18-Müskirat nakli maddesinden mahkûm Osman Ölü Ali Rıza hakkında verilen hükümde hatayı adli vaki olduğundan affı suretiyle telâfisine dair tezkere münasebetiyle,³¹⁸

³⁰⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.85, 17.01.1924, s. 174,175.

³⁰⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.87, 21.01.1924, s. 273,274.

³¹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.VII, B.15, 18.03.1924, s. 653.

³¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.VII, B.17, 20.03.1924, s. 823,824,825,826.

³¹² *TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.32, 08.04.1924, s. 442.

³¹³ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.33, 09.04.1924, s. 478,479.

³¹⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.34, 10.04.1924, s. 532.

³¹⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.37, 14.04.1924, s. 698,699,705,711.

³¹⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.44, 22.04.1924, s. 1035,1036.

³¹⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.44, 22.04.1924, s. 1104,1105.

³¹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. X, B.15, 03.12.1924, s. 438.

19- ûrayı Devlet te kilâtı hakkında kanun lâyihası münasebetiyle,³¹⁹

20-Dersim Mebusu Feridun Fikri Beyin; 14 Eylül 1336 tarihli men'i müskirat kanunu mucibince mahkûm olanların 9 Nisan 1340 tarihinde kabul edilen kanun münasebetiyle haklarındaki hükmün infaz olunmasına ve elyevm mevkuf ve mahsup olanların tahliyesine dair teklifi kanunu münasebetiyle,³²⁰

21-Bozok Mebusu Ahmet Hamdi Beyin, yüzelli ki ilik liste mensubinin hakkında kanun lâyihasının derhal müzakeresine dair tavriri münasebetiyle,³²¹

22-Konya Mebusu Mustafa Feyzi Efendinin; bili tirak tasarruf olunan emvali gayri menkulenin taksimi hakkındaki 1 Kanunuevvel 1339 tarihli Kanunun sekizinci ve dokuzuncu maddelerinin tadiline dair teklifi kanunisi münasebetiyle,³²²

23-Kanunu Cezanın bazı mevaddının tadili hakkında kanun lâyihası münasebetiyle,³²³

Takrirler (Önergeler)

1-Rüfekası Çorum Mebusu merhum Ferit Recai Beyin tahsilde bulunan mahdumlarının tahsil masraflarının hükümetçe tahti temine alınmasına dair,³²⁴

3.2.2. smail Kemal Alpsar

1874 yılında skilip'te do mu tur. Babası Alpsar Zade akir Efendi, Annesi Hafize Hanımdır. Orta ve lise tahsilini stanbul'da tamamlayan smail bey, 1894 yılında Mülkiye mektebine girerek buranın yüksek bölümünden mezun olmu tur.

³¹⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XI, B.18, 08.12.1924, s. 30,31.

³²⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XI, B.20, 11.12.1924, s. 97,98.

³²¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XV, B.67, 01.03.1925, s. 64,65,66.

³²²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVII, B.94, 05.04.1925, s. 91.

³²³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVIII, B.106, 05.04.1925, s. 189,190,196,204,206,209,210,215,216.

³²⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XV, B.76, 12.03.1925, s. 397,398.

1894 yılında Ankara Maiyet Memurlu u ile devlet hizmetine girmi , aynı zamanda Ankara'da ö retmenlik yapmaya devam etmi tir. Türkiye'nin çe itli yerlerinde Kaymakamlık, Mutasarrıflık, ve Vali yardımcılı ı görevlerinde bulunmu tur.1918 yılında Valilik görevi sırasında Damat Ferit Hükümetinin görevde oldu u dönemde, Ermeni tehciri suçlamasıyla ngilizler tarafından tutuklanarak Halep'e gönderilmi , Damat Ferit Hükümetinin sona ermesi üzerine A ır ceza Mahkemesince suçsuz bulunarak serbest bırakılmı tir.³²⁵

II. Dönem Meclis Faaliyetleri:

1919 yılı ekim ayında yapılan seçimler sonucu Çorum'dan milletvekili seçilerek Mebusun Meclisi'ne girmi tir.³²⁶Milletvekilli i görevinin yanında³²⁷ Çocuk Koruma Cemiyetinin Parasız Genel Merkez üyeli i de yapmı tir.³²⁸ Çorum ilinin skilip kazasında Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin Ba kanı iken TBMM'ye II. Dönem Milletvekili olarak girmi tir. TBMM'ye II. Dönem milletvekili olarak giren smail Kemal Bey, Çorumdan 542 oy alarak milletvekili seçilmi tir.

Seçim bölgesine ait bayındırlık ile ilgili konuları, Meclis gündemine ta ıyarak, Çorum ile skilip arasındaki Kızılırmak köprüsünün önceden yapımına karar verilmesine ra men, burada ke if dahi yapılmadı ını hatırlatmı tir. skilip kazasının devlete ciddi bir a ar vergisi ödedi ini, geliri böylesine yüksek olan bir kazanın ufak bir iste inin yerine getirilmesi gereklili ini, köprünün zaman kaybedilmeden yapılmasını istemi tir.

smail Bey, Devlet Memurlarının durumu ile ilgili mecliste görü meler esnasında dü üncelerini dile getirmi tir. Ona göre; Tanzimat hareketiyle bürokrasimizde yer alan devlet Memurlarının saygınlı ı, Cumhuriyet döneminin gereksinimlerini kar ılamakta yetersiz kalmı tir. Vatani ve Milleti için kendisini feda eden memurların, yeteri kadar maa alamadıklarını dile getirmi tir. Gerekli hukuki ve mali düzenlemelerin yapılması halinde memurların, vatanına daha fazla hizmet edece i dü üncesini ta ımı tir.

³²⁵Yıldırım, *a.g.e.*,s. 92.

³²⁶Öztürk, *a.g.e.*,s.213-214

³²⁷BCA.490.01.00.234.924.5.1937/17.17

³²⁸BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.19

Çiftçilerin durumu ile ilgili görüşlerini dile getiren Smail Bey, 1923 bütçesinden çiftçilere ayrılan ödeneğin yeterli bulunmadığını, Devletin gelirinin büyük bir bölümünün çiftçilerden karılandığını belirterek çiftçiye ayrılan ödeneğin artırılmasını teklif etmiştir.

Smail Kemal Bey, 1925 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Nüfus Memurlarına maaşlarının azlığından yakınmıştır. Askeri ve Genel seçim kayıtlarının Nüfus dairelerinden alındığını ve bu meyanda çok önemli görevleri olduğunu hatırlatmıştır. İmin okumanın ve yazmanın bir kıymetinin olması gerektiğini belirterek Nüfus memurlarına verilen maaşla bir amele dahi çalıştırılmayacağını belirtmiştir. Memuriyet Kanunu üzerine yapılacak görüşmelerin geciktirilmesinin nedenlerini ortaya çıkarmak için bir soru önergesi vermiştir.

Askerlik vazifesini ifa eden kişilerce, buldukları yerlerde yeni ziraat usullerinin ziraat aletleri ile birlikte pratik olarak halka öğretilmesini istemiştir. Smail Bey tarafından verilen bu kanun teklifi oylanarak kabul edilmiştir.

Smail Kemal Bey, Alaca Sungurlu Yahışhan yolunun devletin bütçesinden ödenerek yapılmasını teklif etmiştir. Ancak bu teklif, yeterli ödeneğin olmaması sebebiyle Nafia Vekaleti tarafından kabul edilmemiştir.³²⁹ Cumhuriyetin kuruluşundan 1950 yılına kadar karayolu yapımının %1'ini Özel Dairesi tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir.³³⁰

Evli ve iki çocuk babası olan Smail Kemal Bey, Milletvekili iken 14 Kasım 1942 tarihinde vefat etmiştir.³³¹

³²⁹Yıldırım, *a.g.e.*,s.93-96.

³³⁰Uluç, *a.g.e.*,s.199.

³³¹Yıldırım, *a.g.e.*,s.92,93.

Söz Aldı ı Konular

1-Posta Kanunu münasebetiyle,³³²

2-Muhtacini zürra tevzian tohumluk ve çift hayvanatı ve alâtı ziraiye verilmek için tahsisat itasına dair Kanun münasebetiyle,³³³

3- zale-i ekavet Kanunu münasebetiyle,³³⁴

4-dana'da Fransızlar zamanında halktan alınan para hakkındaki tezkere münasebetiyle,³³⁵

5-Affı Umumi Kanun lâyihası münasebetiyle,³³⁶

6-Men'î Müskirat Kanununa tevfikân mahkûm edilen Mehmed o lu Hamdi, Ahmed o lu Abdül, Edhem o lu Ha im, smail o lu Ziya, Samsun'dan Mehmed Emin Efendi, talyan Devleti tebasından Maroni Oktavyo, Mudurnulu Hakkı ve Hacı Osman haklarında verilen hükümlerde hatayı adli oldu undan af suretiyle telâfilerine dair Ba vekâlet tezkereleri ve Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,³³⁷

7-Kastamonu Mebusu Mehmet Fuad Bey'in, tohumluk tevziatı hakkında ktisat Vekili Hasan Bey'den istizah takriri münasebetiyle,³³⁸

8-Tekaüt ve stifa Kanununun 50. maddesinin maddei ahiresinin tefsirine dair Ba vekâlet tezkeresi münasebetiyle,³³⁹

9-Altın kaçakçılı ından mahkûm E ref ve Hâ im efendiler hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,³⁴⁰

³³²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.14, 05.09.1923, s. 433,434.

³³³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.19, 15.09.1923, s. 115,117,128.

³³⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.38, 18.10.1923, s. 757.

³³⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.39, 20.10.1923, s. 823.

³³⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.68, 15.12.1923, s. 251,255,260.

³³⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.70, 19.12.1923, s. 307.

³³⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.79, 05.01.1924, s. 672.

³³⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.83, 14.01.1924, s. 122.

³⁴⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.85, 17.01.1924, s. 178;*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.86, 19.01.1924, s. 192.

10-Evrakı naktiyenin eraiti tesviyesinin tevhide ve itibarın tezyidi ile ufaklık paraya olan ihtiyacın tehvinine dair (Meskukat darbı hakkında) ki lâiyhai Kanuniye münasebetiyle,³⁴¹

Takrirler (Önergeler)

1-Ve Rûfekası Alaca-Sungurlu-Yah ihan yolunun turuku umumiye meyanına ithaliyle 140 senesinde in ası temenniyatına dair,³⁴²

2- smet Pa a Hazretlerine Meclisin hürmetlerini ibla için Meclis tarafından bir heyetin izamına dair,³⁴³

3-Memurin muhakemat heyeti ve encümeninin müddeti tatiliyeye ait vaziyetin tayinine dair Dahiliye Encümeni mazbatasının tercihan müzakeresine dair,³⁴⁴

Teklifler

1-Gö eri a arı hakkında,³⁴⁵

2-Gö eri a arının, gö eri ekilecek tarlaların dönümünden maktuan istifasına dair,³⁴⁶

3-Askerlere askerlikte alât ve edevatı cedidei ziraiye istimalinin ö retilmesi hakkında,³⁴⁷

4-Tedrisatı ptidaiye Kanununun bazı maddelerinin tadiline dair,³⁴⁸

³⁴¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.99, 11.02.1924, s. 712, 715,722.

³⁴²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.87, 21.01.1924, s. 248.

³⁴³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. X, B.11, 22.11.1924, s. 376.

³⁴⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVIII, B.106, 19.04.1925, s. 182.

³⁴⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.15, 08.09.1921, s. 448.

³⁴⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.17, 12.09.1921, s. 38.

³⁴⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.37, 12.09.1921, s. 708.

³⁴⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.72, 22.12.1921, s. 386.

3.2.3. Mustafa Cantekin

1878 yılında Çorumda doğdu. Annesi Asiye Hanım, babası Mustafa Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini Çorum'da ve İstanbul'da tamamladı. 1893 yılında İstanbul Askeri Tıbbiye İdadisine girdi. 1900 yılında Burada öğrenci iken ihtilalci propagandalar yaptığı gerekçesi ile tutuklandı ve üç yıl kalebent cezası olarak İstanbul'a sürgüne gönderildi.

Mustafa Bey, sürgüne gittiği yerde kendi fikrine uygun subay kişilerle tanıştı. Arkadaş olan bu kişilerle 1906 yılında Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurdular. Gizli kurulan bu cemiyetin içinde Mustafa Kemal ve Lütfi Müfit Bey'de bulunuyordu.

1908 yılında Mevritiyetin ilan edilmesiyle İstanbul'a gelerek yarıda kalan eğitimini tamamlayarak 1909 yılında tabip yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. 1914 yılında askerlik görevinden istifa etmesine rağmen, tekrar hizmete geri alınarak bazı yerlerde askeri baş tabip olarak görev yaptı.

1918 yılında mütarekenin ilan edilmesinden sonra İstanbul'a döndü. Daha sonra milli mücadeleye katılmak için 1920 yılında Ankara'ya geçti. 1932 yılında Milletvekili iken tren vagonundan cam kırdığı gerekçesiyle Eskişehir'de hakkında dava açılarak dokunulmazlığının kaldırılması istendi. Yapılan tahkikat neticesinde tahribat bedelinin alınmasının yeterli olduğu, dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına karar verildi. Mecliste I. Yasam döneminde yapılan seçimlerde Kozan Milletvekili olarak meclise girmiş, II. ve VIII. Dönemler arasında ise Çorum milletvekilliğini sürdürmüştür.³⁴⁹

II. Dönem Meclis Faaliyetleri:

Dr. Mustafa bey yapılan seçimler sonucu 542 oy alarak meclise II. Dönem milletvekili olarak katılmıştır. Meclis çalışmalarında sıhhiye ve ziraat komisyonlarında görev almıştır. Evli ve dört çocuk babası olan Mustafa bey, 1955 yılında hayatını kaybetti. Nüfus kayıtlarında adı Mustafa Elvan olarak geçmektedir.³⁵⁰

³⁴⁹ Yıldırım, a.g.e.,s.83.

³⁵⁰ Yıldırım, a.g.e.,s.82.

Söz Aldı ı Konular

1-Geçen Meclisten mûdevver evrakın yeniden tetkik edilmesine dair taktırir ve encümen Mazbatası münasebetiyle,³⁵¹

2-Askeri Tekaüd ve stifa Kanununun 50. maddesinin fikrai saniyesinin ilgası hakkındaki teklifi kanuni münasebetiyle,³⁵²

3-Hükkâm ve memurini adliye maa atına zam icrasına dair Kanunun tatbikatında Adliye Vekâletinin, Adliye Encümeninin de neyine müracaat etmesine dair taktıriri münasebetiyle,³⁵³

4-Ziraat Bankasının 1339 senesi Bütçe Kanunu münasebetiyle,³⁵⁴

5-Te kilâtı Esasiye Kanununun bâzı mevaddının tadvizhan tadiline dair Kanun münasebetiyle,³⁵⁵

6-Orta tedrisat muallimleri hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle,³⁵⁶

7-Bilâmazeret Mecliste bulunmayan azadan kıstelyevm icrasına, üç yoklamada bulunmıyanların gazete ile ilân edilmesine dair taktırirler münasebetiyle,³⁵⁷

8-Men ĩ Müskirat Kanununa tevfiikan mahkûm edilen Mehmedo lu Hamdi, Ahmeto lu Abdül, Edhemo lu Ha im, smailo lu Ziya, Samsundan Mehmed Emin Efendi, talyan Devleti Tebaasından Maroni Oktavo, Mudurnulu Hakkı ve Hacı Osman haklarında verilen hükümlerde hatayı adli oldu undan af suretiyle telâfilerine dair Ba vekâlet tezkereleri ve Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,³⁵⁸

³⁵¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.5, 16.08.1921, s. 78.

³⁵²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.53, 14.11.1921, s. 397.

³⁵³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.56, 21.11.1921, s. 507.

³⁵⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.57, 24.11.1921, s. 582.

³⁵⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.59, 29.11.1921, s. 672,673.

³⁵⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.62, 05.12.1921, s. 56,58,60.

³⁵⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.65, 10.12.1921, s. 141.

³⁵⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.70, 19.12.1921, s. 304.

9-Erzurum Mebusu Câzim Efendi ve rüfekasının, stiklâl Mahakimi Kanununun 5. maddesinin tadiline dair teklifi kanunisinin ayanı müzakere olmadığı hakkında Lâyiha Encümeni mazbatası münasebetiyle,³⁵⁹

10-Belediye reislerinin vazifeyi saire ile i tigalleri caiz olup olmayacağı mın tefsirine dair cra Vekilleri Heyeti tezkeresi hakkındaki mazbata münasebetiyle,³⁶⁰

Takririler (Önergeler)

1-Tıp Fakültesinin seririyatları ile birlikte Haydarpa a'da kalması hakkında,³⁶¹

3.2.4. Ahmet Ziya Tonguç

1883 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Babası Mahmut Fevzi Bey, Annesi Ayşe Hanım'dır. Rütiye eğitimini Çorum'da alan Ziya Bey, 1899 yılında girdiği sınavı kazanarak Hendese-i Mülkiye Yüksek okuluna girdi ve Mühendislik diplomasını aldı. Almanca, Fransızca yabancı dillerine hakimdir. Okuldan mezun olduktan sonra bir süre mühendis olarak atandı. Hicaz demiryollarında çalışmıştır. Çeşitli demiryolu mühendisliklerinde çalıştıktan sonra Bayındırlık Bakanlığı Fen Müavirliğine getirilmiştir. 1921 yılında ise devlet Demiryolları Genel Müdürlüğüne atanmıştır. III. Dönem milletvekilliği yapan Ziya bey, 1962 yılında hayatını kaybetmiştir.³⁶²

II.Dönem Meclis Faaliyetleri:

Ziya Bey, II. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisine ara seçimlerden 413 oy alarak Yine Çorum Milletvekili Ferit Bey'in istifa etmesi üzerine girmiştir. Mecliste 12 Kasım 1925 tarihinde Mazbatasını onaylanmıştır. Meclis çalışmaları sırasında Bayındırlık ve Muvazene-i Maliye Komisyonu Üyesi i,

³⁵⁹TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.73, 24.12.1921, s. 434.

³⁶⁰TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.75, 24.12.1921, s. 530,531.

³⁶¹TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.108, 21.04.1925, s. 333.

³⁶² Yıldırım, a.g.e.,s.100.

Bayındırlık Komisyonu Başkanlığı yaptı. Ziya Bey, Mimarlık ve Mühendislik konularında Mecliste Kanun Teklifi verdi, ayrıca Genel Kurulda sekiz defa iki konuda konuşmalar yaptı.³⁶³

Söz Aldığı Konular

1-Mühendis ve kondoktörü istihdaf eden kelimelerin yerine Fen memuru kelimelerinin kullanılmasına dair sözleri,³⁶⁴

2-Demiryollarının inşaatı hakkındaki sözleri,³⁶⁵

3.2.5. Ferit Bey (Törümküney)

(Özgeçmişi için bkz. "I. Dönem Milletvekilleri)

II.Dönem Meclis Faaliyetleri:

II. Dönem seçimlerine katıldı. 543 oyuyla Çorum'dan Milletvekili seçildi. Kavanin-i Maliye ve Muvazene-i Maliye Komisyonlarında çalışarak Kavanin-i Maliye ve Muvazene-i Maliye Komisyonluğunu başkanlığına üç kez seçilmiş ve Maliye Vekaleti Vekilliğinde bulunmuştur.³⁶⁶

Söz Aldığı Konular

1-Türkler ve Türk şirketleri tarafından ihraç olunan buharlı sefaının gümrük resminden istisnasına dair kanun teklifi münasebetiyle,³⁶⁷

2-Orta tedrisat muallimleri hakkındaki kanun layihası münasebetiyle,³⁶⁸

3-1340 senesi Muhasebatı Zatiye bütçesi münasebetiyle,³⁶⁹

³⁶³ Yıldırım, a.g.e.,s.101.

³⁶⁴TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.112, 01.06.1926, s. 12.

³⁶⁵TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.87, 19.04.1926, s. 138.

³⁶⁶ Yıldırım, a.g.e.,s.90.

³⁶⁷TBMM Tutanak Dergisi, C. VI, B.106, 19.02.1924, s. 159.

³⁶⁸TBMM Tutanak Dergisi, C. VII, B.11, 13.03.1924, s. 401,407.

4-1340 senesi Divanı Muhasebat bütçesi münasebetiyle,³⁷⁰

5-1340 senesi Diyanet İleri Reisliği bütçesi münasebetiyle,³⁷¹

6-1340 senesi Muvazenei Umumiye Kanununun maddelerinin müzakeresi münasebetiyle,³⁷²

7-Zonguldak Mebusu Halil ve Niğde Mebusu Galip Beylerin, esarın galası ve mesken ücretlerinin yüksekliği dolayısıyla Ankara şehrinde ifayı vazife eden memurini mülkiyeye zamaim icrasına dair teklifi kanunilerinin reddine dair mazbata münasebetiyle,³⁷³

8- ürayı Askerinin tekilat ve vazaifi hakkında kanun layihası münasebetiyle,³⁷⁴

9-1341 senesi Muvazenei Umumiye Kanunu layihası münasebetiyle,³⁷⁵

10-Arın ilgasıyla yerine ikame olunacak vergi hakkındaki Kanun münasebetiyle,³⁷⁶

11-Muvazenei Maliye Encümeninin, bütçenin mali sene başından evvel çıkarılabilmesini teminen haftanın beş gününün bütçe müzakeratına tahsisi hakkındaki isteği ve Mentese Mebusu Esat Efendinin, bütçe müzakeratına devam edebilmek üzere sabah celseleri akti hakkındaki takriri münasebetiyle,³⁷⁷

Takrirler (Önergeler)

1-Emniyet Sandığı bütçe layihai kanuniyesinin müstacelen ve tercihan müzakeresi hakkında,³⁷⁸

³⁶⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. VII, B.14, 17.03.1924, s. 587.

³⁷⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. VIII, B.25, 31.03.1924, s. 131.

³⁷¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. VIII, B.41, 19.04.1924, s. 841.

³⁷²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. VIII, B.41, 19.04.1924, s. 864,865,877.

³⁷³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. X, B.5, 11.11.1924, s. 186,187.

³⁷⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XII, B.42, 29.01.1925, s. 363.

³⁷⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIII, B.49, 07.02.1925, s. 206,208.

³⁷⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIV, B.56, 15.02.1925, s. 17.

³⁷⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIV, B.58, 17.02.1925, s. 64.

³⁷⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.56, 21.11.1923, s. 490,496.

3.2.6. smet Bey (Eker)

(Özgeçmi i için bkz. “I. Dönem Milletvekilleri)

II.Dönem Meclis Faaliyetleri:

Meclis II. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde Çorumdan tekrar Milletvekili seçildi. 12 a ustos 1923'te mazbatası onaylandı. Umurur-u Tasarrufiye ve Nizamname-iDahili Komisyonlarında çalı mı tır. 30 Eylül 1923'te Ziraat Bankası dare Meclisi üyeli ine seçildi. Te kilat-ı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerinin de i tirilmesi sürecinde, Cumhuriyet'in ilan edilmesi sürecinde ve Gazi Mustafa Kemal Pa a'nın Cumhurba kanı seçildi i birle ime ba kanlık etmi ve her yıl seçilmek suretiyle Meclis Ba kanvekilli i görevini de sürekli yenilemi tir.³⁷⁹

Söz Aldı ı Konular

1-Muhtacini zürra tevzian tohumluk ve çift hayvanatı ve alâtı ziraiye verilmek için tahsisat itasına dair Kanun münasebetiyle,³⁸⁰

2-Adana'da Fransızlar zamanında halktan alınan para hakkındaki tezkere münasebetiyle,³⁸¹

3-Men'î Müskirat Kanununa tevfikân mahkûm edilen Mehmed o lu Hamdi, Ahmed o lu Abdül, Edhem o lu Ha im, smail o lu Ziya, Samsun'dan Mehmed Emin Efendi, talyan Devleti tebasından Maroni Oktavyo, Mudurnulu Hakkı ve Hacı Osman haklarında verilen hükümlerde hatayı adli oldu undan af suretiyle telâfilerine dair Ba vekâlet tezkereleri ve Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,³⁸²

³⁷⁹ Yıldırım, a.g.e.,s.78

³⁸⁰TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.19, 15.09.1923, s. 115,117,128.

³⁸¹TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.39, 20.10.1923, s. 823.

³⁸²TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.70, 19.12.1923,s. 307.

4-Kastamonu Mebusu Mehmet Fuad Bey'in, tohumluk tevziatı hakkında ktisat Vekili Hasan Bey'den istizah takriri münasebetiyle,³⁸³

5-Tekaüt ve stifa Kanununun 50. maddesinin madde ahiresinin tefsirine dair Ba vekâlet tezkeresi münasebetiyle,³⁸⁴

6-Altın kaçakçılı ından mahkûm E ref ve Hâ im efendiler hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle,³⁸⁵

7-Hizmeti fiiliye erbabına yeni Ziraat usullerinin ö retilmesi hakkındaki teklifi kanunisi münasebetiyle.³⁸⁶

8-Rize vilâyeti ile Borçka kazasında fındık, portakal, limon, mandalina ve çay yeti tirilmesi hakkında Lâzistan Mebusu Esat Beyin teklifi kanunisi münasebetiyle,³⁸⁷

9-Evrakı naktiyenin eraiti tesviyesinin tevhidini ve itibarın tezyidi ile ufaklık paraya olan ihtiyacın tehvinine dair (Meskukat darbı hakkında) ki lâyhahi Kanuniye münasebetiyle,³⁸⁸

10-Belediye Kanununun intacına de in stanbul ehiremaneti Kanununun, bâzı tadilât ve tenkihat icrasiyle Ankara'da tatbiki zımındaki kanun lâyhası münasebetiyle,³⁸⁹

11-Gö eri Â arı hakkında ne dü ünüldü üne dair sualine Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey'in cevabı münasebetiyle,³⁹⁰

12-Türkler ve Türk irketleri tarafından i tira olunan buharlı safainin Gümrük Resminden istisnasına dair kanun teklifi münasebetiyle,³⁹¹

³⁸³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.79, 19.12.1923,s. 672.

³⁸⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.83, 14.01.1924,s. 122.

³⁸⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.85, 17.01.1924,s. 178;*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.86, 19.01.1924,s. 192.

³⁸⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.93, 31.01.1924,s. 513.

³⁸⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.95, 04.02.1924,s. 591,593,594,596;*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.96, 06.02.1924,s. 616.

³⁸⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.99, 11.02.1924,s. 712, 715,722.

³⁸⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.103, 10.03.1924,s. 15,28.

³⁹⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.103, 16.02.1924,s. 11,12.

³⁹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.106, 19.02.1924,s. 150,152.

13-8 Nisan 1339 tarihli dârei Vilâyat Kanunu ile Tedrisatı iptidaiye Kararnamesinin tadiline dair Kanunun 3. maddesinin tadiline dair Zonguldak Mebusu Yusuf Ziya Beyin teklifi Kanunisi ile Çorum Mebusu smail Kemal Beyin Tedrisatı ptidaiye Kanununun bâzı maddelerinin tadiline dair kanun teklifleri münasebetiyle,³⁹²

14-Ve Rûfekası Çorum-Sungurlu-Çereklı yolunun turuku umumiye meyanına ithaline dair,³⁹³

15-Tekirda Mebusu Cemil Beyin ve yüz refikinin Meclis memurin ve müstahdeminine maatahsisat birer maa nispetinde ikramiye itasına dair heyeti idare teklifi münasebetiyle,³⁹⁴

16-22 ubat 1927 tarihli tarik mükellefiyeti nakdiyesi kanununa müzeyyel kanun lâyihası münasebetiyle,³⁹⁵

17-22 ubat 1337 tarihli tarik mükellefiyeti nakdiyesi kanununa müzeyyel kanun lâyihası ve Kângırı Mebusu Talât Beyin; turuku hususiye ve umumiyede amelei mükellefe usulünün tatbikine dair kanun teklifi ve Dersim Mebusu Feridun Fikri Beyin; tarik mükellefiyeti nakdiyesinin ilgasına ve amelei mükellefe usulünün tatbikine dair kanun teklifi ve zmit Mebusu brahim Beyin; tarik mükellefiyeti nakdiyesi ve bedeniyesi hakkında kanun teklifi münasebetiyle,³⁹⁶

18-Memurini Muhakemat Heyeti ve Encümenin mûddeti 20 Mayıs 1341 tarihinden hitam bulaca ından mûddeti tatiliyeye ait vaziyetin tayinine dair tezkereler ve Giresun Mebusu Hakkı Tarık Beyin tavriri münasebetiyle,³⁹⁷

19- dârei Umumiye Vilâyat Kanunu muvakkatinin üçüncü faslının Meclisi dare Te kilâtına ait 62.ve 64. maddelerinin tadili hakkındaki lâyiha münasebetiyle,³⁹⁸

³⁹²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.114, 28.02.1924,s. 490.

³⁹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.28, 29.12.1924,s. 281.

³⁹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.29, 31.12.1924,s. 311.

³⁹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.29, 31.12.1924,s. 320,321.

³⁹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XII, B.37, 19.01.1925,s. 169.

³⁹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVIII, B.106, 19.04.1925,s. 184.

³⁹⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XX, B.28, 21.12.1925,s. 204.

20-Mülkiye Harcirah kararnamesinin mevaddı muvakkata faslını muaddil 10 Te rinisani 1335 tarihli kararnamenin birinci maddesinin tefsiri hakkında cra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi münasebetiyle,³⁹⁹

Verilen Teklifler

1-Gö eri a arı hakkında,⁴⁰⁰

2-Gö eri a arının, gö eri ekilecek tarlaların dönümünden maktuan istifasına dair,⁴⁰¹

3-Askerlere askerlikte alât ve edevatı cedidei ziraiye istimalinin ö retilmesi hakkında,⁴⁰²

Takrirler(Önergeler)

1-Ve Rûfekası Alaca-Sungurlu-Yah ihan yolunun turuku umumiye meyana ithaliyle 140 senesinde in ası temenniyatına dair,⁴⁰³

2- smet Pa a Hazretlerine Meclisin hürmetlerini ibla için Meclis tarafından bir heyetin izamına dair,⁴⁰⁴

3-Memurin muhakemat heyeti ve encümeninin müddeti tatiliyeye ait vaziyetin tayinine dair Dahiliye Encümeni mazbatasının tercihan müzakeresine dair,⁴⁰⁵

³⁹⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.70, 13.03.1926,s. 158.

⁴⁰⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.15, 08.09.1923,s. 448.

⁴⁰¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.17, 12.09.1923,s. 38.

⁴⁰²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.37, 17.10.1923,s. 708.

⁴⁰³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. V, B.87, 21.01.1924,s. 248.

⁴⁰⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. X, B.11, 22.11.1924,s. 376.

⁴⁰⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVIII, B.106, 19.04.1925,s. 182.

ifahi Sualler Ve Bunlara Verilen Cevaplar

1-Çorum Mebusu smail Kemal Beyin, Gö eri A arı hakkında ne dü ünüldü üne dair Maliye Vekâletinden ifahi suali,⁴⁰⁶

2-Çorum Mebusu smail Kemal Beyin, Gö eri A arı hakkında ne dü ünüldü üne dair suali ve Maliye Vekili Mustafa Abdülhâlik Beyin ifahi cevabı,⁴⁰⁷

3-Memurin kanunu hakkında sual takriri,⁴⁰⁸

3.3.Üçüncü Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmi leri (1927-1931)

1- smail Kemal Alpsar

2-Ahmet Ziya Tonguç

3-Mustafa Cantekin

4-Mehmet Münir Ça ıl

5- smet Eker

3.3.1. smail Kemal Alpsar

(Özgeçmi i için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

III.Dönem Meclis Faaliyetleri:

III. dönem seçimlerine katıldı. 487 oyla Çorum'dan Milletvekili seçildi. 4 Ekim 1927'de mazbatasını aldı. 01 Kasım 1927 tarihinde meclise katıldı ve 02 Kasım 1927 tarihinde seçim mazbatasını onaylandı.⁴⁰⁹

⁴⁰⁶TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.91, 28.01.1924,s. 406.

⁴⁰⁷TBMM Tutanak Dergisi, C. VI, B.103, 26.02.1924,s. 10,12.

⁴⁰⁸TBMM Tutanak Dergisi, C. XXI, B.37, 06.01.1926,s. 55.

⁴⁰⁹Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931*, TBMM Basımevi Müdürlü ü, Ankara 1995, C.3, s. 189.

Söz Aldığı Konular

1-Anadolu-Bağdad Demiryolları İletme Müdüriyeti ve Haydarpaşa liman ve Rıhtım idaresinin 1928 senesi 5 aylık bütçesi hakkında kanun lâiyhası münasebetiyle,⁴¹⁰

2-1928 senesi Maliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle,⁴¹¹

3-Mandıra ve ağıllılar kanunu münasebetiyle,⁴¹²

4-1929 bütçesi için fevkalâde tahsisat ve münakale kanun lâiyhası münasebetiyle,⁴¹³

3.3.2. Ahmet Ziya Tonguç⁴¹⁴

(Özgeçmişi için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

III. Dönem Meclis Faaliyetleri:

Yapılan Genel Seçimlerde Çorum’dan Milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. Seçim Mazbatasını onaylanarak meclis çalışmalarına katılmıştır. Bayındırlık ve İktisat Komisyonlarında görev almıştır.⁴¹⁵ III. Dönem Meclis çalışmalarını ile ilgili tutanaklara ulaşmamıştır.

⁴¹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.25, 31.12.1927, s. 226.

⁴¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. III, B.63, 21.04.1928, s. 189.

⁴¹² *TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B.40, 04.03.1929, s. 18.

⁴¹³ *TBMM Tutanak Dergisi*, C. XIV, B.18, 26.12.1929, s. 75.

⁴¹⁴ Ahmet Ziya Bey’in asıl soyadı Tonguç’dır. Türk Parlamento Tarihi Kitabında Soyadı “Hatipoğlu” olarak geçmektedir. Bu durum, Ahmet Ziya Bey’in vefatından sonra Kızının Miras için açtığı miras davası sonucu ortaya çıkmıştır. Zira Mahkemenin Nüfus Müdürlüğünden istediği kayıtlarda Resmi lakap olarak Hatipoğlu geçtiğinden soyadı olarak anılmış ve zamanla karışıklığa neden olmuştur.

⁴¹⁵ Öztürk, *a.g.e.*, s. 193.

3.3.3. Mustafa Cantekin

(Özgeçmi i için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

III. Dönem Meclis Faaliyetleri:

Seçimler sonucunda Çorum Milletvekili olarak parlamentoya girdi. Seçim Mazbatasını onaylanarak görevine ba lamı tır.. Sa lık Komisyonunda çalı mı tır. Sa lık ve sosyal Yardım Vergisi konması için kanun teklifi vermi tir.⁴¹⁶

Söz Aldı ı Konular

1-Meccani leyli talebenin mecburi hizmetlerine dair kanun münasebetiyle,⁴¹⁷

2-Belediye vergi ve Resimleri Kanununun 20. maddesinin tadiline dair kanun teklifi münasebetiyle,⁴¹⁸

3-Kibrit ve Çakmak inhisarı kanunu münasebetiyle,⁴¹⁹

4-Gazete pirimleri hakkındaki kanun münasebetiyle,⁴²⁰

Takrirler(önergeler)

1-Sihhiye ve muaveneti içtimaiye vergisi unvanlı kanun teklifinin geri verilmesine dair,⁴²¹

Teklifler

1-Sihhiye ve muaveneti içtimaiye vergisi unvanlı,⁴²²

⁴¹⁶Öztürk, a.g.e.,s. 190.

⁴¹⁷TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.71, 05.05.1928,s. 39.

⁴¹⁸TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.67, 26.04.1928,s. 298.

⁴¹⁹TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.74, 04.06.1929,s. 229.

⁴²⁰TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.75, 02.06.1929,s. 272.

⁴²¹TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.7, 22.11.1930,s. 83.

⁴²²TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.14, 06.12.1927,s. 82;TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.53, 15.03.1928,s. 44.

3.3.4. Mehmet Münir Ç a ıl

(Özgeçmi i için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

III.Dönem Meclis Faaliyetleri:

Yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinde Çorum’dan Milletvekili seçildi. Mecliste Adliye Komisyonunda çalı mı tır. Yavuz Zırhlısı hakkında soru turma yapan Karma Komisyona üye seçilerek bu komisyonda öneri sunmu tur.⁴²³ ttihat ve Terakki Cemiyetinin üyesi ve Halk Fırkasının kurucu üyesi olan Ç a ıl, 14 Mayıs 1950 tarihine kadar Parlamento çatısı altında 27 yıl Milletvekilli i yapmı tır.⁴²⁴ III.Dönem Meclis çalı maları ile ilgili tutanaklara ula ılamamı tır.

3.3.5. smet Bey(Eker)

(Özgeçmi i için bkz. “I. Dönem Milletvekilleri)

III. Dönem Meclis Faaliyetleri:

III. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerine katıldı ve Çorum’dan Milletvekili seçildi. Mecliste Anayasa Komisyonunda çalı mı tır. 01 Kasım 1927 tarihinde TBMM’nin Ba kanvekilli ine seçilmi tir. Samsun-Amasya arasında bulunan demiryolunun resmi açılı na katılarak buradaki heyetin ba kanlı ını yapmı tır. Meclis çalı malarında oldukça aktif bir ekilde yer alan smet Bey, Genel Kurul çalı malarında 22 de i ik konuda 39 defa söz alarak görü lerini ortaya koymu tur.⁴²⁵

⁴²³Öztürk, a.g.e.,s.191.

⁴²⁴Öztürk, a.g.e.,s.217.

⁴²⁵Öztürk, a.g.e.,s.192.

Söz Aldı ı Konular

1-Anadolu-Ba dat Demiryolları İletme Müdüriyeti ve Haydarpa a liman ve rıhtım idaresinin 1928 senesi 5 aylık bütçesi hakkında kanun lâyihası münasebetiyle,⁴²⁶

2-Ticaret ve Ziraat vekâletlerinin tevhideyle ktisad Vekâleti te kili hakkında kanun lâyihası münasebetiyle,⁴²⁷

3-Trabzon mebusu efik Beyin tahsisatı münasebetiyle,⁴²⁸

4-Trabzon Mebusu Hasan Beyin dahili nizamnamenin 5. maddesinin 3. fıkrasının tadili hakkındaki teklifi kanunisi münasebetiyle,⁴²⁹

5-Büyük Millet Meclisi , Riyaseticumhur ve Divanı muhasebatın 1925 senesi bütçelerine ait hesabı kati cetvelleri hakkında,⁴³⁰

6- ngiltere’de kâin (Thames ron-Worhs) fabrikasına sipari olunan üç adet uskurlu vapur esmanına mahsuben sabık Bahriye Nazırı Mahmud Muhtar Pa a ile Maliye Nazırı Nail Bey tarafından kefaletsiz olarak tediye ettirilen 20 bin ngiliz lirasının müsebbiblerinden tazminine ait dava safahatından bahis ve bu kabîl davaların mercii rüyetinin tayin ve tefsirine dair mazbatalar münasebetiyle,⁴³¹

7- mha edilen evrakın nakdiye mikdarının tespiti hakkındaki kanun münasebetiyle,⁴³²

8-1928 senesi vekâlet bütçelerinde yapılan münâücale münasebetiyle,⁴³³

9-25 Eylül 1339 tarih ve 347 numaralı kanunun be inci maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle,⁴³⁴

10-Memurin Kanununun 70. maddesinin tefsiri münasebetiyle,⁴³⁵

⁴²⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. I, B.25, 31.12.1927,s. 225.

⁴²⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.29, 09.01.1928,s. 27.

⁴²⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.41, 06.02.1928,s. 155.

⁴²⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. II, B.42, 09.02.1928,s. 161.

⁴³⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IV, B.70, 09.05.1928,s. 10.

⁴³¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. VIII, B.35, 16.02.1929,s. 38,39.

⁴³²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. IX, B.43, 23.03.1929,s. 43.

⁴³³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. X, B.52, 23.03.1929,s. 51,52.

⁴³⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVII, B.35, 13.03.1930,s. 12,14.

- 11-Belediye kanunu münasebetiyle,⁴³⁶
- 12-Tütün idare-i muvakkatesi hakkındaki kanuna müzeyyel kanun münasebetiyle,⁴³⁷
- 13-Pulluk ve saire için bir sermaye tesisi hakkında kanuna dair,⁴³⁸
- 14-Askerî ve mülkî tekatüd kanunu hakkında,⁴³⁹
- 15-Ziraat bankası hakkında 19 Mart 1340 tarih ve 444 numaralı kanuna müzeyyel kanun üzerinde,⁴⁴⁰
- 16-Ziraat makinelerinde kullanılan mevaddı mü taile hakkındaki 752 ve 1527 numaralı kanunlara müzeyyel kanun üzerinde,⁴⁴¹
- 17-Ecnebi kadınlarla evlenmek memnuyeti hakkındaki kanunların ücretli müstahdemine de te mil edip edilmeyece imin tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle,⁴⁴²
- 18-Muallim maa ları için vilâyetlere ikraz mezuniyetine dair kanun münasebetiyle,⁴⁴³
- 19-Ankara stiklâl mahkemesince on sene hapse mahkûm edilen Süleyman Radi Beyin sıhhî vaziyetinden dolayı geri kalan cezasının affi hakkındaki mazbata münasebetiyle,⁴⁴⁴
- 20-Ordu Mebusu evket Beyin emvali milliye ve metrukeden taksitle mal alanlara tediye kolaylık gösterilmesi hakkındakikanun münasebetiyle,⁴⁴⁵
- 21-1336 senesinden 1929 senesi nihayetine kadar mahsubu yapılamayan safiyatın sureti mahsubuna dair kanun münasebetiyle,⁴⁴⁶

⁴³⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVII, B.38, 22.03.1930,s. 37,38, 41,42.

⁴³⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVII, B.40, 27.03.1930,s. 85.

⁴³⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XVIII, B.46, 27.03.1930,s. 43.

⁴³⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XX, B.67, 02.06.1930,s. 7,8.

⁴³⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XX, B.68, 03.06.1930,s. 33.

⁴⁴⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XX, B.72, 03.06.1930,s. 91-94,100,101.

⁴⁴¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XX, B.74, t.y.,s. 174,175.

⁴⁴²*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXIV, B.20, 10.01.1931, s. 26.

⁴⁴³*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXIV, B.20, 10.01.1931, s. 26.

⁴⁴⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXV, B.25, 02.02.1931, s. 5,6.

⁴⁴⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XXVI, B.37, 21.03.1931, s. 72-76.

22-1927 malî senesi nihayetine kadar milli hükümet bütçelerine müteallik borçlar hakkındaki 1513 numaralı kanuna müzeyyel kanun münasebetiyle,⁴⁴⁷

3.4. Dördüncü Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1931-1935)

1-Nabi Rıza Yıldırım

2-Bekir Kayalı

3-Mehmet Münir Çaylal

4- İsmail Kemal Alparslan

5- İsmet Eker

6-Mustafa Cantekin

3.4.1. Nabi Rıza Yıldırım

1888 yılında Çorum'a bağlı Evcimenice köyünde doğdu. Babası Zülfikarolu Emirze, Annesi Sultan Hanım'dır. İlk öğrenimini köyünde tamamlayarak ailesinin yanında çiftçilik yapmaya başlamıştır. Balkan, I. Cihan Harbi, ve istiklal savaşlarına katılmıştır. Katıldığı savaşlar sonucunda 17 yerinden yaralıdır. Bir dönem Köy Muhtarlığı görevini yapan Nabi Bey, TBMM'nin IV. Dönemi için yapılan Milletvekilliği Genel Seçimlerinde CHP 'den Çorum Milletvekilliğine seçilmiştir. 04 Mayıs 1931 tarihinde çalışmalarına fiilen başlamıştır.

IV. Dönem Meclis Faaliyetleri:

IV. Dönem CHP'den Meclise Çorum Milletvekili olarak giren Nabi Bey, CHP tüzüünün 125. maddesine bağlı olarak Ziraatla uğraştığını,⁴⁴⁸ ayrıca bu meslekten başka bir işle meşgul olmadığını beyan etmiştir.⁴⁴⁹ Mecliste Tarım

⁴⁴⁶TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B.39, 26.03.1931, s. 112,113.

⁴⁴⁷TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B.39, 26.03.1931, s. 114,115.

⁴⁴⁸BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.16

⁴⁴⁹BCA.490.01.00.234.924.5.1938/17.14

komisyonlarında çalı mı tır. Yasama görevini 26 Mart 1939 tarihine kadar sürdürmü tür. Daha sonra köyüne dönerek tarım ile u ra ısını devam ettirmi tir. Evli ve altı çocuk babası olan Nabi Bey, 03 Temmuz 1954 tarihinde vefat etmi tir.⁴⁵⁰ Meclis çalı malarına ait tutanaklara ula ılamamı tır.

3.4.2. Bekir Kayalı

1886 yılında Çorum Vilayeti Sungurlu ilçesinde Türkhacılarhanı köyünde dünyaya gelmi tir. Babası Karamehmet Hasan, Annesi ise Fatma Hanımdır. İkö retimini do du u köyde tamamlamı tır. Ailesinin sahip oldu u arazide çiftçilik yaparak hayatını devam ettirmi tir.⁴⁵¹

IV. Dönem Meclis Faaliyetleri:

TBMM nin 4. Milletvekili genel Seçimlerinde CHP Çorum Milletvekili sıfatıyla Parlamenteoya girmi tir. Mecliste Gümrük i leri i leri Tekel Komisyonlarında görev almı tır. Meclis'teki görevi sona erdikten sonra Köyüne yerle erek tarım ile u ra mayaya devam etmi tir. 6 Ekim 1945 tarihinde vefat etmi tir.⁴⁵² Meclis çalı malarına ait tutanaklara ula ılamamı tır.

3.4.3.Mehmet Münir Çalı

(Özgeçmi i için bkz. "II. Dönem Milletvekilleri)

⁴⁵⁰Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1935*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, Cilt II, s.168.

⁴⁵¹Çoker, *a.g.e.*, s.164.

⁴⁵²Çoker, *a.g.e.*, s.164.

IV. Dönem Meclis Faaliyetleri:

4 Mayıs 1931'de Meclise katılımı , dönem boyunca Adalet Komisyonunda çalışmıştır. III üncü ve IV üncü toplantı yıllarında bu Komisyonun başkanlığını yapmıştır.⁴⁵³ Meclis çalışmalarına ait tutanaklara ulaşılamamıştır.

3.4.4. İsmail Kemal Alparsar

(Özgeçmişi için bkz. "II. Dönem Milletvekilleri)

IV. Dönem Meclis Faaliyetleri:

4 Mayıs 1931'de Meclise katılımı , dönem boyunca çeşitli Komisyonlarda çalışmıştır. Ayrıca III üncü toplantı yılında Memurin ve Orman Kanunu tasarılarının incelenmesi için kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Genel Kurul'da çeşitli konularda (20) konuşma yapmıştır.⁴⁵⁴

Söz Aldığı Konular

1-Evkaf Umum Müdürlüğü'nün 1931 malî senesi Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁵⁵

2-Maarif emniyetlerinin lâzımına dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁵⁶

3-Millî Müdafaa Vekâleti 1931 senesi kara kısmı bütçesi münasebeti ile sözleri,⁴⁵⁷

4- İlk ve orta tedrisat muallimlerinin terfi ve tecziyeleri hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin tadiline dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁵⁸

⁴⁵³Çoker, a.g.e., s.166.

⁴⁵⁴Çoker, a.g.e., s.165.

⁴⁵⁵TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.11, 08.06.1931, s. 45,53.

⁴⁵⁶TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.14, 15.06.1931, s. 67.

⁴⁵⁷TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.30, 18.07.1931, s. 189.

⁴⁵⁸TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.35, 25.07.1931, s. 356.

5-1931 senesi Bütçe Kanununa bir madde tezyiline dair kanun münasebctile sözleri,⁴⁵⁹

6-A ıllar Kanununun 1. maddesinin tadiline dair kanun münasebeti ile sözler,⁴⁶⁰

7-Hastalıkları dolayısı ile mntakaları merkezleri haricinde kalan müfetti lere ikamet yevmiyesi verilip verilmeyece inin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri,⁴⁶¹

8-Maarif Vergisi Kanununun 5. maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri,⁴⁶²

9-Belediye Kanununun 103. maddesinin son fıkrasının tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri,⁴⁶³

10-Devlet Demiryolları ve Limanları İletme Umum Müdürlü ünün 1932 senesi bütçesi hakkında sözleri,⁴⁶⁴

11-Seyrisefain daresinin 1932 senesi Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁶⁵

12- kıtsad Vekâleti 1932 senesi bütçesi hakkındaki sözleri,⁴⁶⁶

13-Suriye’de Türklere aid emlâk ile Türkiye’de Suriyelilere aid emlâk hakkında Fransa Hükûmeti ile aktedilen itilâfnamenin tasdikina dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁶⁷

14-Devlet Demiryolları ve Limanları İletme Umum Müdürlü ünün 1933 malî senesi Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁶⁸

⁴⁵⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.22, 07.04.1932, s. 171.

⁴⁶⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VII, B.38, 11.04.1932, s. 30.

⁴⁶¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.43, 05.05.1932, s. 38.

⁴⁶²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.44, 07.05.1932, s. 80.

⁴⁶³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.48, 16.05.1932, s. 151.

⁴⁶⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.51, 23.05.1932, s. 226.

⁴⁶⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.55, 30.05.1932, s. 393,394.

⁴⁶⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IX, B.69, t.y.,s. 276.

⁴⁶⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XII, B.22, t.y.,s. 42.

⁴⁶⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XIV, B.40, 22.04.1933, s. 88.

15- steyenlere vergi cüzdanı verilmesi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁶⁹

16-Millî Müdafaa Vekâleti bütçesi münasebeti ile sözleri,⁴⁷⁰

17-Belediyelerce yapılacak istimlâk hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁷¹

18-1934 senesi Muvazenei Umumiye Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁷²

19-Ankara ehri mar müdürlü ünçe yapılacak istimlâk hakkındaki Gümü hane Mebusu Hasan Fehmi Beyin taktirinin ruznameye alınmasına dair sözleri,⁴⁷³

20-Hakimler Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁷⁴

3.4.5. smet Eker

(Özgeçmi i için bkz. “I. Dönem Milletvekilleri)

IV. Dönem Meclis Faaliyetleri:

4 Mayıs 1931’de Meclise katılmı , Ola anüstü ve I inci toplantı yılında Maliye, II. III.ve IV. yıllarda Gümrük ve Tekel Komisyonlarının ba kanlı nını yapmı tır. Genel Kurul’da, ilgili oldu u konularda (38) kez konu mu tur.⁴⁷⁵

Söz Aldı ı konular

1-Malî kanunların tetkiki için muhtelit bir encümen te kili hakkındaki müzakere münasebeti ile sözleri,⁴⁷⁶

⁴⁶⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.48, 11.05.1933, s. 52.

⁴⁷⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.55, 21.05.1933, s. 270.

⁴⁷¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.54, 21.05.1934, s. 191.

⁴⁷²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.60, 29.05.1934, s. 457.

⁴⁷³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.73, 25.06.1934, s. 316.

⁴⁷⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.76, 02.07.1934, s. 379.

⁴⁷⁵Çoker, a.g.e., s.163.

2-Evkaf Umum Müdürlü ünün 1931 mali senesi Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁷⁷

3-Arazi Vergisi Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁷⁸

4-Üsküdar-Kadıköy ve havalisi halk tramvayları Türk anonim irketine Evkaf Umum Müdürlü ünün de i tirakine mezuniyet verilmesine dair kanun lâyihası münasebeti ile sözleri,⁴⁷⁹

5-Bina radları Kanunu münasebeti ile sözleri,⁴⁸⁰

6-Veraset ve ntikal Vergisi Kanununun bazı maddelerinin tadiline ve bazılarının ilgasına dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁸¹

7-Muamele Vergisi Kanunu makamına kaim olacak kanun lâyihası münasebeti ile sözleri,⁴⁸²

8-Gümrük tarifesi Kanununun 17 ve 25. maddelerinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri,⁴⁸³

9-Telgraf ve telefon Kanununa bazı maddeler ilâvesine dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁸⁴

10-Kânunuevvel 1930, ubat 1931 aylarına ait raporun tekdım kılındı ı hakkında 3/69 ve Mart Mayıs 1931 aylarına ait raporun takdım kılındı ı hakkında 3/95 numaralı Divanı Muhasebat tezkereleri ve Divanı Muhasebat Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri,⁴⁸⁵

11-Borat ve Mevaddı nfilâkiye meselesine ait Adliye ve Te kilâtı Esasiye encümenlerinden mürekkep muhtelit encümen mazbatasına dair sözleri,⁴⁸⁶

⁴⁷⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.I, B.5, 23.05.1931, s. 59-61.

⁴⁷⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.11, 08.06.1931, s. 47-50.

⁴⁷⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.15, 20.06.1931, s. 85-88,89,92.

⁴⁷⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.15, 20.06.1931, s. 80.

⁴⁸⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.16, 22.06.1931, s. 112-124,130.

⁴⁸¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.17, 25.06.1931, s. 139,141.

⁴⁸²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.19, 29.06.1931, s. 187.

⁴⁸³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.9, 03.12.1931, s. 7-9.

⁴⁸⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.10, 05.12.1931, s. 19

⁴⁸⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.16, 24.12.1931, s. 91.

⁴⁸⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IX, B.62, 11.06.1932, s. 117.

12-Emlâk sicilli tesis ve muhafazası te kilâtına dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁸⁷

13-Mektep binalarının belediye vergi ve resimleri Kanununun ahkâmına dahil ve resme tâbi olup olmadı ının tefsiri hakkındaki mazbataya dair sözleri,⁴⁸⁸

14-Nahiye müdürlerinin hayvan yem bedellerinin ilgası hakkındaki kanun lâyihası münasebeti ile sözleri,⁴⁸⁹

15-Millî Hükümet bütçelerine müteallik borçların kayıdlerine ve muayyen müddet zarfında müracaat etmeyenlerin alacaklarının sukutuna dair Kanunun tefsiri hakkındaki Bütçe ve Adliye encümenleri mazbataları münasebeti ile sözleri,⁴⁹⁰

16-Memurin Muhakemat Kanunu'nun dördüncü maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri,⁴⁹¹

17-Seyrisefaîn idaresince akdedilecek istikraza Maliye Vekâletinin kefaletine dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁹²

18- kramiyeli dahilî istikraz akdine salâhiyet verilmesi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁹³

19-Vilâyet Hususî darelerinden maa alan memur ve muallimlerin tekaüd maa ları hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁹⁴

20-Kazanç vergisi layihasının müzakeresinin tehir edilmesine dair sözleri,⁴⁹⁵

21-Divanı Muhasebat raporlarının Meclis tarafından tasdik edilip edilmemesine dair sözleri,⁴⁹⁶

⁴⁸⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IX, B.63, 13.06.1932, s. 134-136.

⁴⁸⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.X, B.7, 13.06.1932, s. 36,37.

⁴⁸⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.11, 05.12.1932, s. 8-12,13.

⁴⁹⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.15, 22.12.1932, s. 40,41.

⁴⁹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.19, 02.01.1933, s. 12,13.

⁴⁹²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XII, B.23, 12.01.1933, s. 61.

⁴⁹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XII, B.24, 14.01.1933, s. 86,89.

⁴⁹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XIII, B.26, 04.03.1933, s. 6.

⁴⁹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XIII, B.28, 11.03.1933, s. 11.

⁴⁹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XIII, B.30, 16.03.1933, s. 28,29.

22- arî rey neticesinin tebli tarzı hakkında sözleri,⁴⁹⁷

23-Posta, Telgraf ve Telefon idaresi te kilâtı hakkındaki Kanunun muvakkat birinci maddesinin tatbik tarzına dair Divanı Muhasebat Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri,⁴⁹⁸

24-Sulh mahkemeleri vazifesini ifa ile mükellef mehakim ve devirlerinde alınacak harçlar hakkındaki kanuna bir madde ilâvesine dair kanun münasebeti ile sözleri,⁴⁹⁹

25-Cumhuriyet merkez bankası hakkındaki 1715 numaralı Kanunun 2. maddesinin tadili hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁰⁰

26-Gayrimenkule tecavüzün define dair kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁰¹

27- Kazanç Vergisi Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁰²

28-Askeri ve mülkî tekaüd Kanununun 66 ve 68. maddelerde memurin Kanununun 73 ve 85. maddelerinin tefsiri münasebeti ile sözleri,⁵⁰³

29-Muamele Vergisi Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁰⁴

30-Devlet alım satımları Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁰⁵

31-Belediyelerce yapılacak istimplâk hakkında kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁰⁶

32-Bu dayı Koruma Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁰⁷

33-1934 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁰⁸

34-Arttırma, eksiltme ve ihale Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁰⁹

⁴⁹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.67, 08.06.1933, s. 86,88.

⁴⁹⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.68, 10.06.1933, s. 162.

⁴⁹⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.70, 12.06.1933, s. 220,221.

⁵⁰⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.70, 12.06.1933, s. 208-210.

⁵⁰¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XX, B.28, 17.03.1934, s. 61,64, 66, 67.

⁵⁰²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XX, B.29, 19.03.1934, s. 97.

⁵⁰³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.46, 03.05.1934, s. 2,3.

⁵⁰⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.47, 05.05.1934, s. 43-45,48.

⁵⁰⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.48, 07.05.1934, s. 59.

⁵⁰⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.51, 14.05.1934, s. 116,117,123.

⁵⁰⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.53, 19.05.1934, s. 172.

⁵⁰⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.54, 21.05.1934, s. 200,201.

35-Arttırma, eksiltme ve ihale Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵¹⁰

36-Belediye memurlarından tekaüd edilebilecekler için 68. madde hükmü mahfuz kalmak artı ile 66. maddedeki hususî bütçeler tabirinde belediyelerin dahil oldu u hakkındaki tefsir münasebeti ile sözleri,⁵¹¹

37-Mübadil, gayrimübadil, muhacir ve saireye kanunlarına tevfikân tef-fiz veya adiyen tahsis olunan gayrimenkul emvalin tapuya raptına dair olan Kanunun 6. maddesinin tefsiri münasebeti ile sözleri,⁵¹²

38-Tahsili emval Kanununa bazı maddelerin eklenmesine dair kanun münasebeti ile sözleri,⁵¹³

Takrirler(önergeler)

1-Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanununun 66. maddesindeki (Hususî bütçeler) tabirinde belediyelerin dahil olup olmadı ının tefsirine dair,⁵¹⁴

3.4.6. Mustafa Cantekin

(Özgeçmi i için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

IV. Dönem Meclis Faaliyetleri:

4 Mayıs 1931’de Meclise katılımı , dönem boyunca Bütçe Komisyonunda çalı mı tır. Ayrıca III üncü toplantı yılında skân Kanunu tasarısını incelemek üzere kurulan geçici komisyonda görev almı tır. Genel Kurulda çe itli konularda konu malar yapmı tır.⁵¹⁵

⁵⁰⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.59, 28.05.1934, s. 354-358,361..

⁵¹⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.60, 29.05.1934, s. 437.

⁵¹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.63, 02.06.1934, s. 23.

⁵¹²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.63, 02.06.1934, s. 29,31.

⁵¹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXV, B.13, 06.12.1934, s. 91,92.

⁵¹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.65, 07.06.1934, s. 66;*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXV, B.12, 05.12.1934, s.80;*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXV, B.13, 06.12.1934, s.91-93.

⁵¹⁵Çoker, a.g.e., s.167

Söz Aldı ı Konular

1-Sanat ve yatılı mekteplerinin idaresi hakkındaki kanun münasebeti ile sözler,⁵¹⁶

2-Ecnebi mekteplerinde hizmet etmekte olan memur ve müstahdemlerin maa , ücret ve tahsisatlarının sureti tediyesi hakkında kanun münasebeti ile sözleri,⁵¹⁷

3-Kânunuevvel 1930 ubat 1931 Mart-Mayıs 1931 aylarına ait raporlar hakkında Divanı Muhasebat Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri,⁵¹⁸

4-Belediye Kanununun 103. maddesinin son fıkrasının tefsiri hakkında mazbata münasebeti ile sözleri,⁵¹⁹

5-1932 senesinden itibaren tıp fakültesinden ne et edecek tabiplerin mecburî hizmetlerinin lâ vi ve Leylî tıp talebe yurduna alınıp tıp talebesinin tâbi olacakları mecburiyetler hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵²⁰

6-Lise ve orta mekteplere alınacak leylî, meccani talebe hakkındaki 8.6.1926 tarih ve 915 numaralı kanuna müzeyyel kanun hakkında,⁵²¹

7-Umumî ihtiyaç için hariçten getirilecek madenî su boruları ile aksam ve teferruatından gümrük resmi alınmamasına dair kanun münasebeti ile sözleri,⁵²²

8-Devlet alım satımları Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵²³

9-Artırma, eksiltme ve ihale Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵²⁴

⁵¹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.34, 22.07.1931, s. 311.

⁵¹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.15, 21.12.1931, s. 69.

⁵¹⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.16, 24.12.1931, s. 87,90.

⁵¹⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VII, B.35, 02.04.1932, s. 4,5.

⁵²⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.43, 05.05.1932, s. 46,47.

⁵²¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.46, 12.05.1932, s. 123.

⁵²²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.65, 03.06.1933, s. 7.

⁵²³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.53, 19.05.1934, s. 173.

⁵²⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.63, 02.06.1934, s. 23.

3.5. Be inci Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1935-1939)

1-Ali Rıza Özenç

2-Eyüp Sabri Akgöl

3-Mehmet Münir Çamlı

4- İsmail Kemal Alparslan

5-Mustafa Cantekin

6-Nabi Rıza Yıldırımtekin

7- İsmet Eker

3.5.1. Ali Rıza Özenç

1882 yılında Kırşehir'de doğmuştur. Babası Süleyman bey, annesi Duda hanımdır. Eşi Leyla hanımdır. Evliliğinden 3 çocuğu olmuştur. Kırşehir ve Ankara Mülki idarelerini bitirerek Baytar Mekteb-i Alisi ile İstanbul Hukuk Mektebini bitirmiştir.

23 Temmuz 1906'da Manastır Muayene-i Hayvaniye Memuru olarak göreve başlamıştır. Bir süre bu görevi yürüttükten sonra 28 Aralık 1908'de Selanik Sıhhiye Baytarlığına, 1911 yılında aynı yerde Baytar Müfettişi Muavinliği'ne atanmıştır. 14 Aralık 1920 yılında Kırşehir Baytar Müdürlüğü yapmıştır, 17 Ocak 1925 yılında istifa etmiştir. 11 Ocak 1928 yılında Diyarbakır Grup Mücadele Riyaseti, 25 Aralık 1928'de ise Ankara Baytar Müdürlüğü görevine atanmıştır. 02 Mart 1920 yılında ise Türk Tayyare Cemiyeti Müfettişliği'ne getirilmiştir. CHP yönetim kurulunca 19.05.1935 tarihinde Çorum il yönetim kurulu Başkanlığına seçilerek bir süre görev yapmıştır.⁵²⁵ Kırmızı Erişli İstiklal Madalyası ile Hilal-i Ahmer Madalyası bulunan Özenç, 1943 yılında vefat etmiştir.⁵²⁶

V. Dönem Meclis Faaliyetleri:

⁵²⁵BCA.490.01.234.924.5.1936/17.3

⁵²⁶Gülen, a.g.e.,s.111.

Türk Tayyare Cemiyeti Müfettişi i görevinde iken Meclise V. Dönem Milletvekili olarak seçilmiştir. Ali Rıza Özenç, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne gönderdiği dilekçesinde devre-i içtimai⁵²⁷ esnasında mebusluk görevinden başka bir işle meşgul olmadığını belirtmiştir.⁵²⁸

Meclis'te Divan-ı Muhasebat, Ziraat Encümeni üyesi i sınavı Mazbataları Tetkik, Memurin Kanunu Muvakkat Encümenlerinde görev almıştır.⁵²⁹ Ali Rıza Bey'in V. Dönem meclis çalışmaları ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanılmamıştır.

3.5.2. Eyüp Sabri Akyol (Akgöl)

1876 Ohri doğumludur. Babası Hacı Sadık Efendi'dir. İlk ve orta öğrenimini Ohri sınıfta mektebi, Manastır Askeri Rüştiyesi ve idadisinde tamamlamasının ardından 7 Haziran 1891'de Harbiye Mektebine girmiştir. Teğmen rütbesiyle mezun olduktan sonra 4. Ordu emrine verilmiştir. 1908 yılına kadar ordunun çeşitli birliklerinde yer alarak Osmanlı topraklarına sızması olan çetelerle savaştır. Bu arada gizli olarak kurulan İttihat ve Terakki Cemiyetinin kurucu üyeleri arasında yer almıştır. Kola başı rütbesiyle Ohri Redif Taburu Komutanı olduğu dönemde Padişah Abdülhamit ve saraya karşı özgürlük mücadelesinde bulunmuştur. Etrafına aldığı binlerce kişi silahlandırarak dağa çıkmış ve emrindeki kuvvetlerle Manastıra gelerek Mürit Tatar Osman Paşa'nın ordugahına baskın düzenlemiştir. Paşayı esir alarak Ohri'ye götürmüştür. Mevritiyetin iadesinde büyük katkı sağladığı düşünüldüğünden halk tarafından "Hürriyet Kahramanı" adıyla nitelendirilmiştir.⁵³⁰ Enver Paşa'nın yerini ciddi anlamda tehdit edecek konumdaki isimler arasında gösterilmiştir.⁵³¹

Birinci Dünya Savaşı sırasında Teğmenat-ı Mahsusa bünyesinde Rumeli'de görevlendirilmiştir. Görevi sırasında Adriyatik Denizinde Fransızlar tarafından tutuklanarak Malta Adasına gönderilmiştir. Burada 4 yıl tutsak kaldıktan sonra Kasım 1918 tarihinde serbest bırakılmıştır. 17 Haziran 1926 tarihinde Mustafa

⁵²⁷BCA.490.01.234.924.5.1938/17.1

⁵²⁸BCA.490.01.234.924.5.1937/17.2

⁵²⁹Gülen, a.g.e., s.110.

⁵³⁰Gülen, a.g.e., s.108.

⁵³¹Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Çev.: Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2011,7. Baskı, s.80.

Kemal düzenlenen Suikast girişimi olayı sonrasında da tutuklanmış, ancak Ankara 1. Asliye Mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda suikastla ilgisi olmadığı anlaşıldığından 26 Ağustos 1926 tarihinde beraatine karar verilmiştir. 1935 yılında politikaya girerek V. Dönem Çorum Milletvekili olarak parlamentoya girmiştir.

V. Dönem Meclis Faaliyetleri:

Eyüp Sabri Akyol, 12 Mayıs 1937 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda Milletvekilliğinin yanında⁵³² ziraatla uğraştığını beyan etmiştir.⁵³³ Meclis çalışmalarını boyunca Bütçe Encümeni üyesi olarak çalışmıştır. Ayrıca Bolu Milletvekili İsmail Hakkı Uzmay'ın Kara Avcılığı Kanununa ek kanun teklifini müzakere etmek için kurulan geçici encümende üye olarak görev yapmıştır.⁵³⁴

Akyol, VI. VII. VIII. dönemlerde yeniden Çorum'dan Milletvekili seçilerek yasama görevini 14 Mayıs 1950 tarihine kadar sürdürmüştür. 16 Mayıs 1950 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.⁵³⁵ Meclis çalışmalarını ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanmamıştır.

3.5.3. Mehmet Münir Çarıl

(Özgeçmişini için bkz. "II. Dönem Milletvekilleri)

V. Dönem Meclis Faaliyetleri:

V. Dönemde yeniden Çorum Milletvekili seçilmiştir. 16 Şubat 1935'te aldığı seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı, tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Fevkalâde içtima yıllarında Antihap Mazbataları Tetkik Encümenine

⁵³²BCA.490.01.234.924.5.1937/17.11

⁵³³BCA.490.01.234.924.5.1937/17.10

⁵³⁴ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM V. Dönem 1935-1939, C.II, TBMM Vakfı Yayınları, No:26, s.194.*

⁵³⁵Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-V. Dönem 1931-1935, C.II, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları, No:12, s.110.*

üyesi seçilen Münir ÇA IL, daha sonra bu encümenin başkanlığına getirilmiştir. V. Dönem boyunca Adliye Encümeninde üye ve başkan olarak görev yapmıştır.⁵³⁶ Meclis çalışmalarına ait tutanak bilgilerine rastlanmamıştır.

3.5.4. İsmail Kemal Alparslan

(Özgeçmişi için bkz. "II. Dönem Milletvekilleri)

V. Dönem Meclis Faaliyetleri:

V. dönemde yeniden Çorum'dan Milletvekili seçildi. 16 Ocak 1935'te tutanağına imza attı. 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. Dönem boyunca Dahiliye Encümeni üyesi oldu. Kamutay namına ehitliklere çelenk koyma heyetine, orman kanunu muvakkat encümenine seçildi. Vakıflar kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki lâyiha'nın müzakeresi için kurulan geçici encümende üyelik ve başkanlık yaptı. Genel Kurulda; Avukatlık Kanunu, 1935 Yılı Muvazene-i Umumiye Kanun lâyihası, Maarif Vekâleti Kanun lâyihası, 1936 ve 1938 Yıllık Muvazene-i Umumiye Kanunu, 1938 senesi Ziraat Vekâleti bütçesi, Çiftçiler Kooperatifleri Kanunu, Devlet Kurumu Kanunu, Eylül- Ekim 1936 aylarına ait rapor hakkındaki mazbata, ihtiyat zabıtları ve ihtiyat askerî memurları kanununun 3 üncü maddesine bir fıkra eklenmesi, Kıtıat Vekâleti 1937 yılı bütçesi, ordudan çıkarılacak hayvanların çiftçi ve yetiştiriciye satılması, tuz hakkındaki kanun, Vakıflar Umum Müdürlüğü 1937 yılı bütçesi, Yalova kaplıcaları ile kaplıcalar bölgesinin idaresi hakkındaki kanun, zeytinçili inşaatı, yabancılarının alınmaması ve Ziraat Vekâleti 1937 yılı bütçesi dolayısıyla konular yaparak, görüşlerini açıklamıştır.⁵³⁷ Meclis çalışmalarına ait tutanaklara rastlanılmamıştır.

3.5.5. Mustafa Cantekin

(Özgeçmişi için bkz. "II. Dönem Milletvekilleri)

⁵³⁶ İhsan Güne , *Türk Parlamento Tarihi (TBMM V. Dönem 1935-1939)* TBMM Yayınları, II.C.,s.198

⁵³⁷ Güne , *a.g.e.*,s.195

V. Dönem Meclis Faaliyetleri:

V. Dönemde yeniden Çorum Milletvekili seçildi. 16ubat 1935'te aldığı seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı, tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Dönem boyunca Bütçe, Sıhhat ve Çatımaî Muavenet ve Kütüphane Encümeni üyeliğini yaptı.⁵³⁸

3.5.6. Nabi Rıza Yıldırımtekin

(Özgeçmişini için bkz. "IV. Dönem Milletvekilleri")

V. Dönem Meclis Faaliyetleri:

V. Dönemde yeniden Çorum Milletvekili seçilmiştir. 16ubat 1935'te seçim tutanağını aldı. 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. 7 Mart 1935'te tutanağı onaylandı. Dönem boyunca Divanı Muhasebat Encümeni üyeliğinde bulunmuştur.⁵³⁹ Meclis çalışmalarına ait tutanak bilgilerine rastlanılmamıştır.

3.5.7. İsmet Eker

(Özgeçmişini için bkz. "I. Dönem Milletvekilleri")

V. Dönem Meclis Faaliyetleri:

Mecliste bu dönemde Gümrük ve inhisarlar Encümeni reisi olarak görev almıştır. Görevi sırasında 34 defa söz alarak Ülke sorunlarıyla ilgili görüş ve düşüncelerini ifade etmiştir.

⁵³⁸ Güne, a.g.e.,s.193

⁵³⁹ Güne, a.g.e.,s.199

Söz Aldı ı Konular

1-Bozdo an malmüdürü Kemal hakkında Arzuhal Encümeninin 841 numaralı karar münasebeti ile sözleri,⁵⁴⁰

2-Çankırı Mebusu Mustafa Abdülhalik Renda'nın, Arzuhal Encümeninin 25.11.1933 tarihli haftalık mukarrerat cetvelindeki 841 sayılı kararının Umumî Heyette müzakeresine dair tavrı üzerine sözleri,⁵⁴¹

3-Kazanç vergisine dair 2395 sayılı kanuna ek kanun hakkındaki sözleri,⁵⁴²

4-Havayolları Devlet İletme dairesi hakkındaki 2186 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve kanuna yeniden bazı maddeler eklenmesine dair kanun üzerinde sözleri,⁵⁴³

5- İstanbul liman idareleri Umum Müdürlüğü 1935 yılı bütçesi üzerinde sözleri,⁵⁴⁴

6- İzmir liman idareleri Umum Müdürlüğü 1935 yılı bütçesi hakkında sözleri,⁵⁴⁵

7- 4 Teşrinievvel 1926 tarihinden evvel mevcut olan vakıflar hakkındaki tatbikat Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁴⁶

8-Sıcak ve soğuk maden sularının istismarı ile kaplıcalar tesisatı hakkındaki kanuna ek kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁴⁷

9-Halkevleri için getirilen seyyar sinema ve radyo makinelerine mahsus otomobillerin gümrüksüz geçirilmesine dair tefsir mazbatasına münasebeti ile sözleri,⁵⁴⁸

10- Bina vergisi Kanununa ek kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁴⁹

⁵⁴⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.II, B.12, 08.04.1935, s. 44

⁵⁴¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.26, 20.05.1935, s. 4150-151.

⁵⁴²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.28, 23.05.1935, s. 195-196.

⁵⁴³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.32, 30.05.1935, s. 338,339.

⁵⁴⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.32, 30.05.1935, s. 340.

⁵⁴⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.32, 30.05.1935, s. 342-344.

⁵⁴⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IV, B.33, 03.06.1935, s. 25.

⁵⁴⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IV, B.38, 14.06.1935, s. 206.

⁵⁴⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.V, B.43, 11.10.1935, s. 71.

11-Hayvanlar vergisi Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁵⁰

12-Mebuslardan, sonradan memuriyete tayin edilenlerin tekaüd maa ları hakkında Divanı muhasebat raporu münasebeti ile sözleri,⁵⁵¹

13-Memurin Kanununun on üçüncü maddesinin tadiline dair kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁵²

14- nhisarlar memurlarının tekaüt sandı ı hakkındaki kanun lâyihası münasebeti ile sözleri,⁵⁵³

15-Askeri ve mülki tekaüt Kanununun bazı maddelerinin tadiline ve bazı maddelerine fıkra eklenmesine dair kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁵⁴

16-Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 92. maddesinin tefsiri münasebeti ile sözleri,⁵⁵⁵

17-Arzuhal Encümeninin 9 sayılı karar cetvelindeki 228, 255, 274 ve 277 sayılı kararlarının Heyeti Umumiye Müzakeresine dair tahrir münasebeti ile sözleri,⁵⁵⁶

18-Endüstriyel mamulâtı maliyet ve satı fiyatlarının kontrolü hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁵⁷

19-1936 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁵⁸

20- Kanunu lâyihası münasebeti ile sözleri,⁵⁵⁹

21-Himayietfal ebelerinden alman kazanç vergisi hakkındaki Arzuhal Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri,⁵⁶⁰

⁵⁴⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VII, B.16, 13.12.1935, s. 85,86.

⁵⁵⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.26, 13.01.1936, s. 36.

⁵⁵¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.35, 03.02.1936, s. 204-207,210,211.

⁵⁵²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.36, 05.02.1936, s. 236.

⁵⁵³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.37, 06.02.1936, s. 251,256.

⁵⁵⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IX, B.45, 30.03.1936, s. 85.

⁵⁵⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.X, B.55, 24.04.1936, s. 114.

⁵⁵⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.66, 22.05.1936, s. 156,157.

⁵⁵⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.66, 22.05.1936, s. 169.

⁵⁵⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.70, 28.05.1936, s. 295-296.

⁵⁵⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XII, B.73, 03.06.1936, s. 30.

22- skân edilen muhacirlere verilen samanlıklar hakkındaki Arzuhal Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri,⁵⁶¹

23-Orman Kanunu münasebeti ile sözleri,⁵⁶²

24-Samsun sıtma mücadelesi sıhhi memurlarından Abdussamet Seçkin hakkında Adliye Encümeni mazbatası münasebeti ile sözleri,⁵⁶³

25- talya tabiiyetine girdi inden dolayı Konya stiklâl mahkemesi kararı ile millî hudut dı na çıkarılan Suat Remzinin Türk vatanda lı na kabulünün muvafık olup olmayaca na dair mazbata münasebeti ile sözleri,⁵⁶⁴

26-Vakıflar Umum Müdürlü ü 1937 yılı bütçesi münasebeti ile sözleri,⁵⁶⁵

27-Süvari Yarbay ahabettinin nasıb tarihlerinin düzeltilmesi hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri,⁵⁶⁶

28-Bazı maddelerden istihlâk vergisi alınması hakkındaki Kanunun birinci maddesinin be inci fıkrasının tefsirine dair mazbata münasebeti ile sözleri,⁵⁶⁷

29-Muamele vergisi Kanununun bazı maddelerinin de i tirilmesi ve kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁶⁸

30-Vakıf kaynak sular ile orman ve zeytinliklerin i letilmesi hakkında Vakıflar Umum Müdürlü üne mütedavil sermaye verilmesine dair olan kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁶⁹

31-Dahili istihlâk vergisi Kanununa müzeyyel kanunda de i iklik yapılması hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁷⁰

32-Oyun aletleri resmi hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁷¹

⁵⁶⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XIII, B.3, 13.11.1936, s. 23.

⁵⁶¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XIII, B.3, 13.11.1936, s. 27.

⁵⁶²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.31, 01.02.1937, s. 8.

⁵⁶³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.32, 03.02.1937, s. 41.

⁵⁶⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.50, 21.04.1937, s. 86.

⁵⁶⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVIII, B.66, 27.05.1937, s. 297-299.

⁵⁶⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IXX, B.71, 04.06.1937, s. 53.

⁵⁶⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IXX, B.74, 11.06.1937, s. 177-179.

⁵⁶⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IXX, B.75, 12.06.1937, s. 257-259.

⁵⁶⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IXX, B.75, 12.06.1937, s. 279-281.

⁵⁷⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.IXX, B.76, 14.06.1937, s. 301.

33-Büyük Millet Meclisi memurlarının tekilâtı hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁷²

34-Mübadele ve tefizi lerinin kati tasfiyesi ve intacı hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri,⁵⁷³

3.6. Altıncı Dönem Çorum Milletvekilleri ve Özgeçmişleri (1939-1943)

1- Akir Baran

2-Nuri Kayaalp

3-Süleyman Köstekçio lu

4-Eyüp Sabri Akgöl

5-Mehmet Münir Çal

6- Smail Kemal Alpsar

7- smet Eker

8-Mustafa Cantekin

3.6.1. Akir Baran

Babası Ali Bey, annesi Emine Hanımdır. Meclis kayıtlarında adı " Akir", nüfus kaydında "Ahmet Akir" olarak geçmektedir. Sungurlu Mektebi Rütû Mülkîsi'nde, Ankara Mektebi dâdi Mülkîsi'nde ve Mektebi Hukuk'ta öğrenim gördü. Yabancı dil olarak Fransızca bilmekteydi. Emniyeti Umûmiyye Memûrîn Kalemî Kitabetinde bulunduğu sırada, Umûmî Seferberliğin ilânı üzerine, hizmeti maksure (kısa hizmet) ile silâh altına alınarak, Levazım Mektebi'nde askerî öğrenimini bitirip, 1 Nisan 1333 (1917) tarihinde ihtiyat zabıt vekilliğine, 1 Şubat 1335 (1919) tarihinde ihtiyat levazım zabıt vekilliğine terfi ederek, 27 Şubat 1335'te terhis oldu. 25 Temmuz 1325 (1909) tarihinden 31 Kânun evvel 1325 (1910) tarihine kadar Mülga Beyoğlu Livası Muhasebe Kalemî Evrak

⁵⁷¹TBMM Tutanak Dergisi, C.XXII, B.26, 10.01.1938, s. 70.

⁵⁷²TBMM Tutanak Dergisi, C.XXVIII, B.15, 23.12.1938, s. 111,112.

⁵⁷³TBMM Tutanak Dergisi, C.XXVIII, B.15, 23.12.1938, s. 109.

Mukayyitli inde çalı tı. 2 Te rini sâni 1329' (1913) da Emniyeti Umûmiye Muhâberât ve Tensikat (Düzenlemeler) Kalemî Mülâzımlı na ba ladı. 30 Kânunu evvel 1329' (1914) da Dördüncü Sınıf Kitabete yükseldi. 19 A ustos 1335' (1919) te Birinci Sınıf Kâtip oldu. 13 A ustos 1335' (1919) te Yozgat Bidayet Mahkemesi Müddeîumûmîli ine atandı. 24 Te rinievvel 1336' (1920) da Yozgat Ceza Dairesi Riyaseti, 16 Te rini evvel 1337' (1921) de Yozgat Hâkim Muavinli ine atandı. 23 Te rini evvel 1338' (1922) de Çankırı Merkez Bidayet Müddeîumûmîsi, 3 Te rini evvel 1339' (1923) da Ankara stînaf Mahkemesi Azası, 1 Mayıs 1340' (1924) ta Ankara Cinayet Mahkemesi Azası, 24 Mayıs 1341' (1925) de Kütahya Cinayet Müddeîumûmîsi, 13 Nisan 1927'de Üçüncü Sınıf Adliye Müfetti i olarak göreve ba ladı ve 2 Temmuz 1929'da Kozan Asliye Mahkemesi Riyasetine atandı, fakat 29 Temmuz 1929'da i tira etti. 10 Kasım 1929 tarihinden 15 Nisan 1936 tarihine kadar Afyon Noteri olarak görev yaptı. 8 Nisan 1936'da yeniden memuriyete dönerek Temyîz Mahkemesi Raportörlü üne atandı. Burada, milletvekili seçildi i 1 Nisan 1939'a kadar çalı tı. Bir dönem Mecliste bulunduktan sonra, 15 Ekim 1944'te, Ankara Millî Korunma Mahkemesi Hâkim Azâlî na tayîn edildi. Bu görevde iken 9 Ekim 1947 tarihinde emekliye ayrıldı. Parlamento sonrasında Ankara 2.Noterli i görevini üstlenmi tir.

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

3 Nisan 1939'da Meclise katıldı. Fevkalâde ve ilk iki içtimâ yılında Gümrük ve nhisarlar Encümeni, son iki toplantı yılında Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni Azası olarak görev aldı. Son yılda Kâtipli e seçildi. Ayrıca, Hatay halkının askerlik i lerine ve Hatay Vilâyeti'nin kurulması hakkındaki kanun lâyihasını müzakere etmek için; Uzunköprü - Svilengrad arasındaki demiryoluna dair kurulan muvakkat encümenlere azâ olarak katılmı tır.⁵⁷⁴ Mecliste sadece bir konu hakkında görüşlerini dile getirmi tir.

⁵⁷⁴ . enal Günay, Türk Parlamento Tarihi, *TBMM VI.Dönem(1939-1943)* TBMM Vakfı Yay., C.5,s.196

Söz Aldığı Konular

1-Noter kanununun bazı maddelerini de içeren kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁷⁵

3.6.2. Mustafa Nuri Kayaalp

Mehmet Hulusi Bey ve Zehra Hanımın oğludur. Beylerbeyi Rüştiyesi'nde ortaokulu bitirdikten sonra Mülkiye'nin idâdî kısmında lise öğrenimi gördü. 1894'te Mülkiye'nin yüksek kısmını bitirdi. Fransızca bilmekteydi. 6 Temmuz 1310' (1894) da Mektûbâtı Sadrî Âlî Kalemünde (Sadrazamlık Yazı Dairesinde) Mülâzemeten (Adaylıkla) resmî göreve Meclis kayıtlarında adı "Nuri", nüfus kaydında "Mustafa Nuri" olarak geçmektedir. 8 Mart 1322' (1906) da Müdür Muavinliği'ne yükseldi. 17 Ağustos 1325' (1909) te Dâhiliye Nezâreti Umûmî Muhâberât Umûm Müdürlüğünde 2. Sınıf Müdürü, 14 Ağustos 1328' (1912) de Mektupçu unvanı verildi. 13 Ağustos 1329' (1913) da Sadâreti Uzmâ Tahrîrâtı Umûmiyye (Yüce Sadrazamlık Genel Yazı Dairesi) Müdürlüğüne nakledildi. 1 Mart 1330' (1914) da Umuru dâriyye (darîler) Kalemî Müdürlüğüne, 15 Mart 1335' (1919) te Sadâreti Uzmâ Mektupçuluğuna tayîn edildi. 30 Mart 1335'te Dîvânı Hümâyûn Âmetçisi (Ba kâtipi) oldu. 1922'de İstanbul Merkez Dâirelerinin ilâvî dolayısıyla açılışı çıkarıldı. TBMM Hükümeti tarafından hakkında "cevazı istihdam" (görevlendirilmesinde sakınca bulunmama) kararı verilerek, 13 Şubat 1339' (1923) da Makamı Hilâfet Ba kâtipliğine tayîn edildi. 1 Mart 1340' (1924) ta, Hilâfet'in ilgası ile görevine son verildi. 15 Temmuz 1340'ta Ba vekâlet istatistik Müdürlüğüne tayîn edildi. 18 Şubat 1926'ya kadar çalıştıktan sonra istifa etti. 10 Haziran 1933'te üyeliği Devlet Azâllığına seçildi. Milletvekili seçilinceye kadar bu görevde kaldı. Aldığı ödüller arasında; 1906'da, İkinci Rütbeden Mecîdî, 1907'de, İkinci Rütbeden Osmânî, 1916'da Almanya ve Avusturya - Macaristan İmparatoru tarafından verilen İkinci Rütbeden Aigle Rouge ve Commandeur Rütbesinde François Joseph, 1917'de İmparator tarafından verilen Kırmızı Kurdeleli ve İkinci Rütbeden İrâdî Hurîdî Nişanları ile 1917'de Gümüş Donanma, 1920'de Altın Liyâkat Madalyaları vardır.

⁵⁷⁵TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIII, B.24, 09.01.1942, s. 46-48.

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

3 Nisan 1939'da Meclise katıldı. Dönemin bütün toplantı yıllarında Arzuhal Encümeni'nde azâ olarak çalışmıştır.⁵⁷⁶ Meclis çalışmaları ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanılmamıştır.

3.6.3.Süleyman Köstekçio lu

Ömer Zarif Bey ve Feriye Hanımın oğludur. Meclis kayıtlarında soyadı "KÖSTEKÇİ O LU", nüfus kaydında "KÖSTEKÇİ" olarak geçmektedir. İlkokulu, rütiyeyi ve idâdîyi Çorum'da tamamladı. 1 Mart 1321' (1905) den Mart 1324' (1908) e kadar Çorum'un Camii Kebîr Medresesi'nde öğrenim görerek tasdikname aldı. 4 Mart 1322' (1906) de Çorum Tahrirât Kalemî Mübeyyizi Sâni'i (Müsveddeleri Beyaza, Temize Çekme İkinci Kâtipli i) ile ilk resmî görevine başladı. 11 Nisan 1325' (1909) te Mübeyyizi Evvel, 1 Haziran 1328' (1912) de Müsevvit (Müsvedde, Taslak Yapan) oldu. 21 Mart 1330' (1914) da Çorum Meclisi Daire Ba kitâbetine, 1 Kânunu sâni' 1337' (1921) de Çorum Encümeni Daimî Ba kitâbetine atanarak, 31 Mart 1926'ya kadar görev yaptı. 1 Nisan 1926'da Çorum Evkaf Müdürlüğüne, 20 Mart 1936'da Tokat Vakıflar Müdürlüğüne getirildi. 23 Eylül 1936 tarihinde emekli oldu.

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

3 Nisan 1939'da Meclis çalışmalarına katıldı. Dönem boyunca Gümrük ve İhtisarlar Encümeni Azâlığına seçildi. Ayrıca, Gümrük Kanunu ile 3656 Sayılı Kanun'a ek kanun lâiyhası; Uzunköprü - Svilengrad arasındaki demiryolu; çay ve kahvenin ihtisar altına alınmasına dair olan kanun lâiyhası; fevkalâde ihtiyaçlar için yaptırılacak Nâfiya binalarına ait emlakın gümrüksüz olarak imzaları hakkında; Tokat, Çorum, Balıkesir mntikalarında zelzeleden zarar görenlere yapılacak yardım kanun lâiyhasını müzakere etmek için kurulan muvakkat

⁵⁷⁶Günay, a.g.e., s.192,193.

encümenlere azâ seçilmi tir.⁵⁷⁷ Meclis çalı maları ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanılmamı tir.

3.6.4.Eyüp Sabri Akgöl

(Özgeçmi i için bkz. “IV. Dönem Milletvekilleri)

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

27 Mart 1939’da 741 rey alarak Çorum Mebusu seçildi. 3 Nisan 1939’da Meclise katılarak dönem boyunca Millî Müdâfa Encümeninde azâ olarak görev yaptı. skân Kanunu’nun 32. maddesinin tâdilini ve bu kanunun bazı maddelerinin de i tirilmesini müzakere etmek üzere te ekkül eden muvakkat encümene azâ seçilmi tir.⁵⁷⁸ Meclis çalı maları ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanılmamı tir.

3.6.5.Mehmet Münir Çal

(Özgeçmi i için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

27 Mart 1939’da 741 reyle Çorum Mebusu seçilerek, 3 Nisan 1939’da Meclise katıldı. Dönem boyunca Adliye Encümeni Reisli inde bulundu. Ayrıca Refah Vapuru münâsebetiyle te ekkül eden be ki ilik encümene seçilmi tir.⁵⁷⁹ Meclis çalı maları ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanılmamı tir.

⁵⁷⁷Günay, *a.g.e.*, s.194,195

⁵⁷⁸Günay, *a.g.e.*, s.188

⁵⁷⁹Günay, *a.g.e.*, s.191

3.6.6. smail Kemal Alpsar

(Özgeçmi i için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

741 reyle seçildi i 27 Mart 1939 tarihli mebus mazbatasını alarak, 3 Nisan 1939’da Meclise katıldı ve Dönem boyunca Dahiliye Encümeni Azâlî nda bulunmu tur..14 Kasım 1942 tarihinde Ankara’da vefat etti ine dâir, Ba vekâletin 17 Kasım 1942 ve 6-1847/4185 sayılı tezkeresi, Umûmî Heyetin 23 Kasım 1942 tarihli 8. nîkadında okunmu tur.⁵⁸⁰ Meclis çalı maları ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanılmamı tır.

3.6.7. Mustafa Cantekin

(Özgeçmi i için bkz. “II. Dönem Milletvekilleri)

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

27 Mart 1939 tarihinde yapılan Milletvekilli i Genel Seçimlerinde 741 oyla Çorum Mebusu olarak parlamentoya girmi tir. Mecliste bu dönemde Kütüphane Encümeni Azâlî ı görevlerinde bulunmu tur.⁵⁸¹ Meclis çalı maları ile ilgili tutanak bilgilerine rastlanılmamı tır.

3.6.8. smet Eker

(Özgeçmi i için bkz. “I. Dönem Milletvekilleri)

VI. Dönem Meclis Faaliyetleri:

⁵⁸⁰Günay, *a.g.e.*, s.189

⁵⁸¹Günay, *a.g.e.*,s.187

27 Mart 1939'da 741 reyle Çorum Mebusu seçildi. 3 Nisan 1939'da Meclise katılarak Fevkalâde ve Birinci ctimâ senelerinde Gümrük ve nhisarlar Encümeni, di er senelerde Bütçe Encümeni Reisli ine getirildi. Ayrıca, memurlara giyim e yası, yerli nebatî ya ta'sîrânelerinden muamele vergilerinin aynen alınması ve Varlık Vergisi Kanunu'nu müzakere eden muvakkat encümenine Reis seçilerek görev yapmı tır.⁵⁸²

Söz aldığı Konular

1-Köylüden alınan salma hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁸³

2-Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁸⁴

3-Devlet Denizyolları i letme Umum müdürlü ünün 1939 malî yılı bütçe kanunu münasebetiyle sözleri,⁵⁸⁵

4-Bankalar ve Devlet müesseseleri memurları aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁸⁶

5-Maa tahsisi talebinde bulunan bir ahsa ait mazbata münasebetiyle sözleri,⁵⁸⁷

6-Muamele vergisi kanununun 2. maddesinin (C) fıkrasındaki (Tâsirhane ve tâsir fabrikaları) kaydının hudut ve ümulünün tâyini hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri,⁵⁸⁸

7-Beynelmilel arap ofisi te kiline dair mukaveleye iltihakımız hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁸⁹

⁵⁸²Günay, *a.g.e.*, s.191.

⁵⁸³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.22, 05.06.1939, s. 26-28.

⁵⁸⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.25, 12.06.1939, s. 98.

⁵⁸⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.26, 14.06.1939, s. 157.

⁵⁸⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.III, B.32, 28.06.1939, s. 393,400,401.

⁵⁸⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.6, 27.11.1939, s. 37.

⁵⁸⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VI, B.7, 29.11.1939, s. 50,51.

⁵⁸⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VII, B.12, 11.12.1939, s. 43.

8-Muamele vergisi kanununun bazı hükümlerinin de i tirilmesine ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesine dair kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁹⁰

9-Bu dayı koruma kar ılı ı vergisi kanununa ek kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁹¹

10-Altıncı kolordu muhasebe kâtibi Ahmet Faik Kuntay'a ait mazbata münasebetiyle sözleri,⁵⁹²

11-Orman Umum Müdürlü ü te kilât kadrolarına müteallik kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁹³

12-Örfi idare kanunu münasebetiyle sözleri,⁵⁹⁴

13-Binba ı Memduh Geleson'a dair mazbata münasebetiyle sözleri,⁵⁹⁵

14-Fevkalâde vaziyet dolayısı ile bazı vergi ve resimlere zam icrasına ve bazı maddelerin mükellefiyet mevzuuna alınmasına dair kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁹⁶

15-Muamele vergisi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁹⁷

16-Devlet Konservatuarı ve Riyaseti Cumhuri Filârmonik orkestrası tarafından verilecek temsil ve konserlerin giri ücretine tâbi tutulması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁹⁸

17- spençiyari ve tıbbî müstahzarlar kanununa yeniden bazı hükümler ilâvesine dair kanun münasebetiyle sözleri,⁵⁹⁹

18-Derince travers fabrikasının Devlet Demiryolları ve Limanları letme Umum müdürlü üne devri hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁰⁰

⁵⁹⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VII, B.16, 22.12.1939, s. 112.

⁵⁹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.VIII, B.20, 03.01.1940, s. 10.

⁵⁹²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.X, B.39, 12.04.1940, s. 58.

⁵⁹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.46, 03.05.1940, s. 5.

⁵⁹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.47, 06.05.1940, s. 22,23.

⁵⁹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.50, 13.05.1940, s. 78.

⁵⁹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.52, 17.05.1940, s. 155.

⁵⁹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XI, B.55, 24.05.1940, s. 231.

⁵⁹⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.14, 09.12.1940, s. 35.

⁵⁹⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.15, 11.12.1940, s. 46.

⁶⁰⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.16, 13.12.1940, s. 66.

19-Gümrük muhafaza ve muamele sınıfı memurları te kilâtı hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁰¹

20-Askerî tayinat ve yem kanununa müzeyyel kanunun birinci maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri,⁶⁰²

21-Bina ve arazi vergilerinden istisna edilmi olan mukataalı gayrimenkullere kıymet takdiri hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁰³

22-Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁰⁴

23-Divanı muhasebatın üç aylık raporları üzerine ittihaz edilmekte olan kararların mahiyet ve ümulünün tâyini hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri,⁶⁰⁵

24-Sihhat ve çtimai Muavenet Vekâleti Te kilât ve Memurin kanununun 53. maddesinin de i tirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁰⁶

25-Hava taarruzlarına kar ı koruma hakkındaki kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁰⁷

26-Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanunun 7. maddesi hükmününün 3546 sayılı kanuna göre Devlet ûrası âzalı na intihap edilenlere ümulü olup olmadı ının tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri,⁶⁰⁸

27-Devlet Demiryolları ve Limanları letme Umumî idaresi memurları Tekâüt sandı ı hakkındaki kanunlara bazı hükümler eklenmesine ve bu kanunların bazı maddelerinin de i tirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁰⁹

⁶⁰¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.16, 13.12.1940, s. 59.

⁶⁰²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.18, 18.12.1940, s. 90,91.

⁶⁰³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.19, 03.05.1940, s. 113.

⁶⁰⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.20, 12.05.1940, s. 220,243.

⁶⁰⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XV, B.24, 03.01.1941, s. 289,290.

⁶⁰⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVI, B.33, 28.03.1941, s. 51.

⁶⁰⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.37, 07.04.1941, s. 23.

⁶⁰⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.38, 09.04.1941, s. 29,30.

⁶⁰⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.40, 14.04.1941, s. 59,60.

28-Gümrük muhafaza alayı Kilis taburu efradından Bozan Demirtürk'e ait mazbata münasebetiyle sözleri,⁶¹⁰

29-Antakya ve skenderun elektrik müesseselerinin mahallî belediyelere devrine mezuniyet verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶¹¹

30-Antakya ve skenderun Elektrik müesseselerinin mahallî belediyelere devrine mezuniyet verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶¹²

31-Vakıflar Umum Müdürlü ü 1941 malî yılı bütçe kanunu münasebetiyle sözleri,⁶¹³

32-Diyarbakır ve Elâzı istasyonlarından Irak ve ran hudutlarına kadar yapılacak demiryollarının in ası için istikraz akdine dair kanun münasebetiyle sözleri,⁶¹⁴

33-Fevkalâde vaziyet dolayısı ile bazı vergi ve resimlere zam icrasına dair kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri,⁶¹⁵

34-1941 malî yılı Beden terbiyesi Umum müdürlü ü Bütçe kanunu münasebetiyle sözleri,⁶¹⁶

35-Askerî ve mülki tekaüt kanununun 61. maddesinin tadiline ve bu kanuna bazı maddeler ilâvesine dair kanun münasebetiyle sözleri,⁶¹⁷

36- skân kanununun 39. maddesinin tadili hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶¹⁸

37-Ahmedo lu Sait Yener'in ölüm cezasına çarptırılmasına dair mazbata münasebetiyle sözleri,⁶¹⁹

⁶¹⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.41, 16.04.1941, s. 71.

⁶¹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.43, 21.04.1941, s. 93.

⁶¹²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.43, 21.04.1941, s. 91,93,95-96.

⁶¹³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVII, B.45, 28.04.1941, s. 133.

⁶¹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVIII, B.54, 21.05.1941, s. 116.

⁶¹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVIII, B.59, 29.05.1941, s. 283-285,288-289.

⁶¹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVIII, B.60, 30.05.1941, s. 363,364.

⁶¹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVIII, B.61, 02.06.1941, s. 9-10.

⁶¹⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XVIII, B.62, 04.06.1941, s. 30.

⁶¹⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XX, B.78, 15.09.1941, s. 157.

38-Hüseyino lu Tevfik Alpek'in ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri,⁶²⁰

39-Van piyade müba iri smail Er'e dair mazbata münasebetiyle sözleri,⁶²¹

40-Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanuna ba lı (1) sayılı cetvelin Millî Müdafaa Vekâleti kısmında de i iklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶²²

41-Emekli binba ı Sabri Eryılmaz'a ait mazbata münasebetiyle sözleri,⁶²³

42- İyas Tekyılmaz'a ait Arzuhal encümeni mazbatas ı münasebetiyle sözleri,⁶²⁴

43-Maa kanununa ek kanun münasebetiyle sözleri,⁶²⁵

44-Noter kanununun bazı maddelerini de i tiren kanun münasebetiyle sözleri,⁶²⁶

45-Askerî tayinat ve yem kanununun 4 ve 36. maddelerinin tadiline ve 39. maddesine bir fıkra ilâvesine dair olan kanunun ikinci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶²⁷

46-Türkiye Cumhuriyeti Ziraat bankası kanununun 64. maddesinin ikinci fıkrasına ait tefsir fıkrası münasebetiyle sözleri,⁶²⁸

47-Askerî tayinat ve Yem bedeli kanununun 4. maddesinin de i tirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶²⁹

48-Ankara Dil ve Tarih-Co rafia Fakültesine ba lı bir « Türk nkilâp Tarihi Enstitüsü» kurulması hakkında kanun lâyihas ı münasebetiyle sözleri,⁶³⁰

⁶²⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XX, B.78, 15.09.1941, s. 150-152.

⁶²¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XX, B.80, 19.09.1941, s. 179.

⁶²²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXI, B.8, 26.11.1941, s. 56.

⁶²³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXI, B.8, 26.11.1941, s. 48,51,54,55.

⁶²⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.16, 15.12.1941, s.65.

⁶²⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXII, B.17, 17.12.1941, s.94.

⁶²⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.24, 09.01.1942, s.46-48.

⁶²⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.30, 23.01.1942, s.131,132.

⁶²⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.33, 30.01.1942, s.194.195.

⁶²⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIII, B.34, 02.02.1942, s.243,244.

⁶³⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIV, B.42, 03.04.1942, s.72.

49-Devlet Demiryolları ve Limanları İletme Umum müdürlü ü 1941 malî yılı bütçesinde de i iklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶³¹

50-Rumeli demiryolları i letme nizamnamesinin zıya ve hasar tazminatına müteallik hadlerin tadiline dair kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri,⁶³²

51-Köy okulları ve enstitüleri te kilâtlandırma kanunu lâyihasının tetkiki için muvakkat bir encümen te kiline dair sözleri,⁶³³

52-Madenlerin aranma ve i letilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶³⁴

53-Madenlerin aranma ve i letilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶³⁵

54-Maliye te kilâtına dair kanun ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki kanunlara ba lı cetvellerde de i iklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶³⁶

55-Devletçe parasız verilecek giyim e yası hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri,⁶³⁷

56-Maa kanununa ek 4161 sayılı kanunun bazı maddelerini de i tiren kanun münasebetiyle sözleri,⁶³⁸

57-Birincikânun 1941 ubat 1942 aylarına ait Divanı muhasebat raporu hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri,⁶³⁹

58-Bazı vilâyetlerde vukua gelen yersarsıntısı hakkında sözleri,⁶⁴⁰

59-Mebus seçimi kanunu münasebetiyle sözleri,⁶⁴¹

⁶³¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIV, B.43, 06.04.1942, s.97,98.

⁶³²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIV, B.44, 08.04.1942, s.123,124.

⁶³³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIV, B.45, 24.04.1942, s.135,136.

⁶³⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIV, B.50, 24.04.1942, s.214,220.

⁶³⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIV, B.51, 27.04.1942, s.246.

⁶³⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXVII, B.78, 07.08.1942, s.39,40.

⁶³⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXVIII, B.4, 13.11.1942, s.45-46.

⁶³⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXVIII, B.11, 30.11.1942, s.82-84.

⁶³⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIX, B.12, 02.12.1942, s.5-6.

⁶⁴⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIX, B.16, 11.12.1942, s.54.

⁶⁴¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIX, B.17, 14.12.1942, s.101.

60-Askerî ve mülkî tekaüt kanununun 39. maddesinin de i tirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁴²

61-Maliye Vekâleti Ba hukuk mü avirli inin ve Muhakemat Umum Müdürlü ünün vazifelerine, Devlet dâvalarının takibi usullerine ve merkez ve vilâyetler kadrolarında bazı de i iklikler yapılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri,⁶⁴³

⁶⁴²*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXIX, B.22, 30.12.1942, s.244-245.

⁶⁴³*TBMM Tutanak Dergisi*, C.XXX, B.23, 04.01.1943, s.23-24.

BÖLÜM 4: CHF/CHP KONGRELER VE KONGRE SONUCUNDA KABUL EDİLEN DENEMLER

4.1. CHF/CHP Döneminde Yapılan Kongreler

CHP, ülkenin tek başına yönetildiği 1923-1946 yılları arasında Sivas Kongresi dahil yedi kongre düzenlemiştir. Bunlar sırasıyla; 1919,1927,1931,1935,1938,1939ve1943yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrelerden bir tanesi olan anıüstü kongre olup, dördü Mustafa Kemal döneminde diğer üçü de İsmet İnönü döneminde gerçekleştirilmiştir. Partinin ilk Vilayet Kongresi Mayıs 1925 yılında İstanbul'da yapılmıştır. Bu kongrede üç Vilayet Kongresi görüşmelerinin bir arada yürütülmesi kararlaştırılmıştır. CHF'nin 1927 yılı büyük kongresinden önce 1926 yılında da bir kongre düzenlediği tahmin edilmektedir.⁶⁴⁴

Gerçekleştirilen kongrelere büyük önem verildiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Hatta yurtdışından dahi dikkatle ve ilgiyle takip edilmiştir. CHP bu kongreleri, halkın partiye olan sevgisini artırmak ve partinin tanıtımını yapmak için bir araç olarak görmüştür. Bu sayede Halkevi ve sinema salonlarında yapılan toplantıların halk tarafından izlenmesi sağlanmıştır. Kongreye katılan delegelerin yol, otel gibi masrafları karşılanmıştır. Halkın dikkatini çekmek için kongreler basın yoluyla halka duyurulmuştur. Parti bürolarından Halkevlerinin süslenmesine, toplantı ve gösterilerin nerede ve nasıl yapılacağına kadar, her şey en ince detaylarıyla halka aktarılmaya çalışılmıştır.

CHP, bu günlerin anısını yaşatmak için özel bir damga yaptırarak mektup zarflarının üzerine basılmasını sağlanmış, hatta altı oklu bayrağı sigara paketlerinin üstüne bastırılmıştır. Kongreye katılan delegelerin fotoğrafları albüm haline getirilerek basılmış ve reklam yapılmıştır.⁶⁴⁵

CHP'de yapılan kongreler, fırka üyeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 1923 yılı Nizamnamesine göre büyük kongreler yılda bir kez yapılarak

⁶⁴⁴ Mete Tunçay, "CHF'nin 1927 Kurultayının öncesinde toplanan il kongreleri", Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Atatürk özel sayısı, 1981, s. 282,304.

⁶⁴⁵Hakan Uzun, "Tek Parti döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değerlendirilen Genel Başkanlık, Kemalizm ve Millîyet Kavramları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çıktı Türk Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt:IX, sayı:20-21, 2010, s.235,236.

Kongrenin yapılacağı yer fırka divanı tarafından belirlenmiştir. 1927 yılı büyük Kongresinde “Değişmez Genel Başkanlık” kavramı, 1931 ile 1935 büyük kongrelerinde “Kemalizm” kavramı somut bir şekilde, 1938 yılında ise “Millî Ef” kavramı olanüstü kongresinde ortaya konmuştur.⁶⁴⁶

Tek parti iktidarının ilk kongresi 1919 yılında yapılan Sivas Kongresidir. Her ne kadar bu kongre ulusal bir kongre olarak anılsa da CHP'nin ilk büyük kongresi olmuştur. Bu tarihten sonra 1927 yılına kadar kongre düzenlenmemiştir. 1927 yılında yapılan II. Büyük kongrede alınan karar gereğince 4 yılda bir kongre yapılması kararlaştırılmıştır. Tek parti dönemi boyunca yapılan kongre ve bu kongrelere katılan delegeler sayıları oranları ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: Tek Parti Dönemi Boyunca CHP Kurultaylarına Katılan Milletvekillerinin (Genel Merkez Temsilcilerinin) Ve İl Delegelerinin (Taraftemsilcilerinin) Katılımı ve Bunların Birbirine Oranı⁶⁴⁷

<i>Kurultaylar</i>	<i>Toplam Üye</i>	<i>Milletvekilleri</i>	<i>Oranı</i>	<i>Delegeler</i>	<i>Oranı</i>
II.Kurultay(1927)	378	333	%88	45	%12
IV.Kurultay(1935)	543	383	%70	160	%30
V.Kurultay(1939)	628	418	%66	210	%34
VI.Kurultay(1943)	696	420	%60.5	276	%39.5

Tek parti döneminde kurultaylara katılan milletvekilleri, katılan delegelerden fazla olmuştur. Buda tabanın yani taraftemsilcilerinin her zaman azınlıkta kalmasına sebep olmuştur. 1927 yılında parti tüzüminde yapılan değişiklik ile mütaka müfettişleri büyük kongrenin do al üyeleri sayılmıştır. (Madde 11). Büyük kongrenin yapılacağı yer ve tarihin Genel Başkan tarafından belirlenmesini öngörölmüştür. (Madde 10). Köy, Mahalle, Nahiye, Kaza, ve

⁶⁴⁶ Uzun, a.g.e.,s.237.

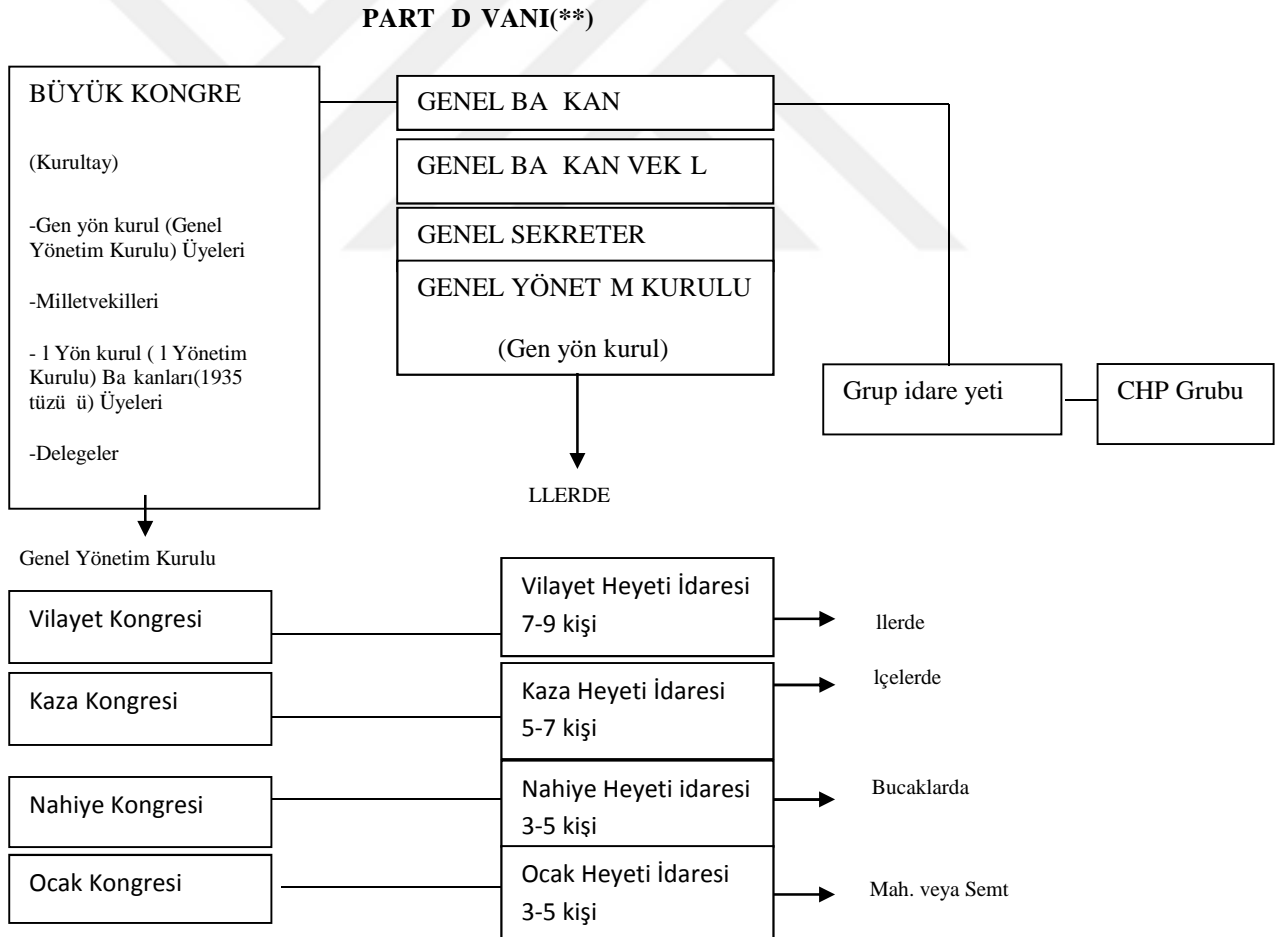
⁶⁴⁷ Güle en, a.g.e.,s.110,111.

Vilayet Kongreleri Ocak ve Eylül arasında her yerde toplanabilmesi öngörümü tür. Bu kongrelerin toplanma tarihleri mntıka müfetti leri ile partinin Genel Sekreterli i tarafından belirlenmi tir. (Madde 75).⁶⁴⁸

Köy ve mahalle ocakları fırkanın ilk örgüt kademesini olu turmu tur. Bir yerde Ocak kurulabilmesi için Fırkaya yapılan üye sayısının 10 rakamını bulması gerekirken birbirine yakın mahalle ve köylerin birle mesiyle de ocak bölgesi olu turulmu tur.(madde 52).⁶⁴⁹

A a ıdaki tabloda tek parti döneminde CHP'nin 1931 ve 1935 yıllarına ait tüzüklerinde(*) yer alan örgütlenme ekli gösterilmi tir.

Tablo 8:CHP'nin 1931 ve 1935 tüzüklerinde yer alan Kongre örgütlenme ekli⁶⁵⁰

⁶⁴⁸ Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi,1927, s.7-8,35-36.

⁶⁴⁹ Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi,1927, s.21.

⁶⁵⁰ Güle en, a.g.e.,s.112.

(*) *ema'da 1931 ve 1935 Tüzükleri temel alınmış , Disiplin Kurullarına yer verilmemiştir.*

(**) *Parti Divanına, Partili Bakanlar ve 1935 tüzüğüyle Meclis (Kamutay) Başkanı'da katılmaktadır.*

1936 yılında yapılan düzenleme ile İlçeleri Bakanı Partinin Genel Sekreterliğine getirilmiş , İl Valileri de Partinin İl Başkanı statüsüne kavuşturulmuştur. Daha sonra yapılan bu düzenlemeler, 1939 yılında yapılan kurultayda iptal edilmiştir.⁶⁵¹

4.2. CHF/CHP Döneminde Çorum Vilayetinde Yapılan Çalışmalar

Çorum iline baktığımızda kongrelerin alt yapısının oluşturulmasında Halkevlerinin büyük katkısı vardır. Fırkanın yerelde örgütlenmesinde ve faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasında Halkevlerinin çok büyük bir rolünün olduğunu yadsınamaz bir gerçektir.

Son zamanlarda Radyo vasıtasıyla faaliyetler halkın üzerinde oldukça tesirli olmuştur. 1942-1946 yılları arasında Çorum ilinde kayıtlı radyo sayısı aşağıda tablo halinde istatistiksel olarak ortaya konmuştur.

Tablo 9: ÇORUM İLİNDE KAYITLI RADYO SAYISI⁶⁵²

Yıllar	İl Merkezi	İlçeler	Bucaklar	Köyler	Toplam
1942	244	102	3	10	359
1943	291	139	6	14	450
1944	365	217	4	13	599
1945	406	230	2	16	657
1946	339	233	5	24	601

⁶⁵¹ *Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, 1939, s.8,22.*

⁶⁵² *Uluç, a.g.e., s.203.*

Gerçekle tirilen köy gezileri ile köylülerin sıhhi durumları incelenmi , sa lık sıkıntıları giderilmi ve spor etkinlikleri düzenlenmek suretiyle halkın birbiriyle kayna ması sa lanmı tır. Gösteri ubesi düzenlenerek burada düzenlenen müzik programları sayesinde halkın üzerinde tesir olu turulmaya çalı ılmı tır.

Halkevinde gerçekle tirilen toplantılarda köy kalkınması adı altında köyler için alınabilecek tedbirler üzerinde durulmu tur. 08.07.1938 tarihinde Çorum ubesi Ba kanı ve Vali Süreyya Yurdakul'un reisli i altında bir toplantı yapılmı tır. Çünkü Halkevleri her vatanda ın derdini anlatabilece i, sorunlarını dile getirebilece i bir yer olarak gösterilmi tir.⁶⁵³

27 ubat 1935 tarihli Çorum Gazetesinde 24 ubat Pazar günü bir kongre düzenlenmi tir. Düzenlenen kongreye seçilen 44 ki iden yapılan yoklamada 32 ki inin hazır bulundu u ve derne e hazırlandı ı mü ahede edilerek müzakereye ba lanmasına karar verildi. Orada bulunan üyelerin tam mutabakatıyla Belediye Ba kanı Pertev Kerman, Kongre Riyaseti'ne seçilerek konu malara ba landı. İlk önce Kemal Atatürk'e ve silah arkadaşlarına saygı gösterildikten sonra kongre üyeleri alanlarına ayrılarak çalı maya ba ladılar.

Çalı maların bitmesi üzerine kongre genel üyelerinin bir araya toplanması ile heyet halinde çalı mı , vilayet heyeti idaresi ile büyük kongreye gidecek üyelerin seçimine ba lanmı ve isimleri belirlenen ki iler heyeti idare üyeliklerine ve umumi kongre mümessilliklerine ayrılmı lardır. Kongrede ayrıca verilen ziyafet sırasında ve sonrasında ince saz takımı tarafından sosyal mar ve havalar çalınarak ho bir ortam olu turulmaya çalı ılmı tır. Uzun ve verimli çalı manın ardından kongre sona ermi tir. Vilayet Cumhuriyet Halk Fırkası Heyeti daresinin salonunda tertip edilen bu kongre elli ki iden olu mu tur. Kongrede ba ta Çorum Valisi Arif Aykaç olmak üzere merkez ve di er mümessiller hazır bulunmu lar, Kongre sonucunda yeni idare heyeti seçilmi tir. Seçilen yeni idare heyeti üyelerinin isimleri a a ıya çıkarılmı tır:

⁶⁵³ Abidin Varan, "Halkevinin kurulu unda Maksat ve Gaye", *Çorumlu Dergisi*, yıl 1,sayı 1, s.3.

dare heyeti üyeleri:

1-Nuri Kaleli

2-Doktor Pertev Kerman

3- Evket Eren

4- Ahmed Arapo lu

5- Hasan Ölçek

6- Sadık stanbulluo lu

7- Sıddık Enbiya

8- Necmeddin Duran

9- Sıddık Çöplü ,

Büyük Kongreye Gidecekler u isimlerden olu uyordu:

1- Evket Eren

2- Doktor Pertev Kerman

3-Umumi Meclis Azasından Bedri

4-Mehmed Hatipo lu

5-Cevat Köstekçio lu⁶⁵⁴

⁶⁵⁴Çorum, (27 ubat 1935),s.1.

4.3.Chf/Chp KongrelerindeKabul Edilen Dilekler

CHP te kilatı çe itli tarihlerde yapımı oldu u kongrelerde dile getirilen sorunların dile getirilmesi ve çözüm getirilmesi amacıyla yapılan bir uygulama idi. Parti yönetimi halkın dilek, istek ve sorunlarından bu ekilde haberdar oluyordu.

En alt kademedeki ocak, nahiye, ve kaza kongrelerinde dile getirilen yerel problemler ve istekler de erlendirilerek il kongresinde görü ülmekteydi. Daha sonra hiyerar ik sıra izlenerek di er kongrelerde ele alınıp, de erlendirildikten sonra parti büyük kongresinde görü üldü. Daha sonraki a ama ise Genel Sekreterlik aracılı ı ile ilgili Bakanlıklara iletilmesi sa lanıyordu.

Valilik ve belediye ile ilgili isteklerin dı ındaki dilekler, parti genel sekreterli i aracılı ı ile büyük kongrelere iletilirdi. Bu kongreye gelen dilek ve temenniler, “Dilek Encümeni” adı verilen kurultay tarafından seçilen ki ilerce yapılan toplantılarda de erlendirilerek tasnif edilirdi. Dilek encümenine ilgili bakan da katılmaktaydı. De erlendirilen dilek ve temenniler öncelik sırasına göre görü üldü. Parti genel sekreterli i dile getirilen dilek ve temennilerin izlenmesi ve sonuçlandırılmasını takip etmekteydi.⁶⁵⁵

Sivas Kongresi, ulusal bir kongre olarak anılmasının yanında CHP'nin ilk büyük kongresi olarak ta anılmaktadır. Bu kongreden sonra 1927 yılına kadar herhangi bir kongre yapılmamı tı. Çorum Vilayetine baktı ımızda 1927 yılından 1935 yılına kadar zaman dilimindeki kongre dileklerine ula ılamamı tır. Çorum yerel kaynaklarına baktı ımızda 1935 yılından önce Çorum gazetesinde kongrelere yer verilmedi i görülmü tür.

⁶⁵⁵ Güle en, *a.g.e.*, s.133.

4.3.1.Çorum Vilayeti Merkez kazası Dilekleri

Sıhhat ve Ziraat ile İlgili Dilekler

Kum Çelti i Köyü ve Ahilyas köyleri bahar aylarında Kızılırmak deresinin ta masından dolayı meydana sel baskını sebebiyle köy evleri ve insanlar ve hayvanlar büyük ma duriyete sebep olmu tur. Ortaya çıkan zararın hükümet tarafından verilecek kereste ve yapılacak maddi yardım ile ortadan kaldırılması istenmektedir.

Dahiliye le İlgili Dilekler

Çorum merkez kazası ve köyleri arasında bulunan şkilip kazasına ba lı Karakeçili, Kertme, Babao lu, Eskiviran, Dereköy, Hacibey, ve Ferhatlı köylerinin Çorum Merkezine daha ziyade münasebeti oldu u halde bu köylerin hiç irtibatı olmayan şkilip kazasına ba lı kalmalarının çok mahsurlu oldu undan bahisle co rafi olarak hiçbir ba ı olmayan bu köylerin şkilip kazasından alınarak Çorum Merkeze ba lanması.

Dahiliye le İlgili İstekler

Bayat Nahiyesinin te ekküllü bir hale getirilerek eksikliklerin tamamlanması ve tam bir nahiye haline getirilmesi.⁶⁵⁶

4.3.2. Mecitözü Kazası ile İlgili Dilekler

Dahiliye le İlgili İstekler

Gayrime ru evlenmelerden do an çocuklar nikah akdi olmadı ından Nüfus Müdürlü üne kaydı yapılamamaktadır. Medeni kanun öncesinde gerçekleştirilen evlenmelerin Nüfus kayıtlarına geçirilmesi ve Nüfus tescili yapılmamı çocukların kayıtlarının tescil edilebilmesi sa lanmalıdır. Bunun için önceki yıllarda dile getirilen kanunun hazırlanarak TBMM tarafından bir an evvel çıkarılması.

⁶⁵⁶CHP 1940 Kongre Dilekleri, CHP Genel Sekreterli i Yayınları, Ankara 1940, s. 188.

4.3.3. Sungurlu Kazası ile İlgili Dilekler

Dahiliye ile İlgili İstekler

Karabekir nahiyesi ile civarındaki köylerin, Sungurlu kazasına 5, en fazla 8 saat uzaklık mesafesindedir. Bu Nahiye ve Köylerin 14 saat mesafede olan Maden kazasından alınarak Sungurlu Kazasına bağlanması istenmiştir. Çoruma gelen Milli Meclis'e bu durum iletilmiş ve olumlu kararlanmıştır. Bu istemin yerine getirilmesi.⁶⁵⁷

4.3.4. Alaca Kazası ile İlgili Dilekler

Dahiliye ile İlgili İstekler

Yozgat'ın Sorgun kazasına bağlı Mamure, Nahiyesiyle bağlı köylerden Daraçiftlik, Kuşsaray, Mercimek, Ören, Bakırlar, Kuyu Kösrelik, Yenice ve diğer birkaç köyün iktisadi ve Coğrafî yapı olarak daha uygun olması sebebiyle Alaca Kazasına bağlanması istenilmiştir. Şu an bağlı oldukları kazaya en uzak köyün 20 saat mesafede olması ve coğrafî yapı olarak sarp dağların olması ulaşımı güçleştiriyor. İnden burada yaşayan insanların yaşamını güçleştirmektedir. Alaca Kazasına 8 saat mesafede bulunan bu köy ne nahiyelerin Alaca Kazasına bağlanması.

4.4.5. Merkez Kazası ile İlgili Dilekler

Adliye ile İlgili İstekler

Köylülerin iş ve işlemlerinin aksamaması için mahkemelerde yapılacak yargılamaların önceden evvel yapılmasının sağlanması.

-Maliye ile İlgili İstekler

Veraset vesikalarının pul ve harcında fazlalık ve hazımsızlık olması itibarıyla bir çokları bu yüzden mahkemeye müracaat edememekte ve işleri yarım kalmakta. Şundan veraset vesikalarının pul ve harçlardan alınan ücretlerden indirim yapılması.

⁶⁵⁷CHP 1940 Kongre Dilekleri, CHP Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara 1940, s. 189.

4.5.6. Osmancık Kazası ile İlgili Dilekler

-Adliye ile İlgili Dilekler

Kaza ve köylerde meydana gelen olaylardan ötürü tutuklama kararı gerektiren davaların bir tek hakim ile yürütülmesi çe itli zorluklara sebep olmaktadır. Halkın büyük bir zamanı adliye koridorlarında ve mahkeme kapılarında geçmektedir. Bu durumun dikkate alınarak kazaya bir hakim kadrosunun tahsis edilmesi.⁶⁵⁸

Çorum Milletvekilleri ve Çorum idare heyeti tarafından halkın talepleri dikkate alınarak yapılan kongrelerde dile getirilerek halkın sorunlarına çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

⁶⁵⁸CHP 1940 Kongre Dilekleri, CHP Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara 1940, s. 190.

BÖLÜM 5

ÇORUM'DA CHF/CHP V LAYET TE K LATININ TEFTİ

CHF, ülkenin bir çok yerinde te kilatlanarak faaliyetlerini sürdürmü tür. Kendi te kilatlarını kontrol etmek amacıyla çe itli tarihlerde düzenledi i Nizamnameler gere i Müfetti ler aracılı ıyla tefti ve denetlemeler yapmı tır.⁶⁵⁹

1923 tarihli CHP'nin ilk Nizamnamesine göre Vilayetlerin tefti i öngörülmekteydi. Nizamnamenin 82. Maddesi öyle idi: “Çe itli vilayetler bir araya gelerek bir tefti dairesini olu turacak ekilde, memleket tefti mntıklarına ayrılacak ve her mntıkada bir müfetti bulundurulacaktır. Mntıka müfetti i o mntıkadaki mutemetler ile fırka te kilatına ba lı heyetleri tefti eder ve denetler.”⁶⁶⁰Bkz.Ek:1

1925 yılında CHF il örgütleri ülke genelinde 14 bölgeye ayrılmı ve her bölgenin ba na bir müfetti görevlendirilmi tir.

1927 tarihli Nizamnamede ise ilk defa Parti Müfetti li i ile ilgili bölüm yer aldı. Nizamnamenin 37. ve 44. maddeler arasındaki kısımlar Vilayetlerin tefti leri ile ilgili detaylı hükümlere yer vermi tir. Bu maddeler a a ıda sıralanmı tır:

Madde 37-Vilayetler, tefti mntıklarına ayrılır ve her mntıkada bir müfetti bulundurulur.

*Madde 38-Müfetti ler*32. *Maddeye göre Genel Yönetim Kurulu tarafından seçilir; Ba kanlık Divanunca tayin olunur.*

Madde 39-Müfetti ler, mntıkları dahilinde fırka i ve i lemlerinin düzenleyici ve fırkanın o mntıkada en büyük temsilcileridirler. Mutemet, Yönetim Kurulu ve Fırka Te kilatına dahil bütün kurumların i lemlerini ve hesaplarını tefti eder, denetler ve aykırı gördükleri hususları düzeltirler.

⁶⁵⁹ Güle en, a.g.e., s.171.

⁶⁶⁰ CHP Nizamnamesi, 1923, s.13,14.

Madde 40-Siyasi, sosyal, iktisadi, kurum ve kurulu ların yönetim kurullarına gireceklerin adaylıkları Fırka Müfetti likleri tarafından uygun görüldükten sonra ilan olunur.

Madde 41-Müfetti ler, kaza ve Vilayet kongreleri tarafından yapılan seçimlerde, seçimlerin iptalini gerektiren bir durum gördüklerinde, yeniden seçim yapılmak üzere seçimin iptalini sebepleriyle birlikte Genel Yönetim Kurulunun kararına sunarlar.

Madde 42-Müfetti ler Genel Sekreterlikçe belirlenen tarihte, en azından senede bir defa fırka merkezinde toplanırlar.

Madde 43-Fırka Müfetti leri tarafından bildirilen tebligatların, muntikalardaki tüm te kilat tarafından kabul edilmesi ve yapılması mecburdur.

Madde 44- Müfetti lerin vazifeleri ile ilgili teferruatlar, Genel Yönetim Kurulu tarafından özel bir yönetmelikle tespit edilir.

Genel Merkez tarafından görevlendirilen muntika müfetti leri, tefti etmekte görevli yerlere gitmeden önce kendisine verilen matbu evraka göre i lem yapmaktaydı. Müfetti ler, sorular halinde hazırlana listeye uygun tefti lerini gerçekleştirip, sonuçlarını bir rapor halinde kitapçık ekinde Parti Genel Merkezine sunmaktaydılar.⁶⁶¹

Gerçekle tirilecek tefti lerin içeri i, Fırka tarafından düzenlenen “Tefti Eti inde yer almaktaydı. Tefti Eti i u ekinde düzenlenmi tir:

Tefti , Mürakabe, tahkik raporları ve muhteviyatı Müfetti ile Fırka merkezi arasında sır olarak kalır. Her tefti neticesi imza sahibinin vicdani, manevi mesuliyeti ile ba lıdır. Bunların metin ve suretleri kimseye verilmez ve muhteviyatı da asla if a edilmez.⁶⁶²

CHP tarafından be inci büyük kurultay yapıldı. Kurultayın 01 Haziran 1939 tarihinde düzenlenen toplantısında CHP Nizamnamesi kabul edildi.

⁶⁶¹ Güle en, a.g.e.,s.171-172.

⁶⁶²Cumhuriyet Halk Fırkası Tefti Raporu, s.1.

Nizamnamenin 58. Maddesine göre Parti Müfetti lerinin görev ve yetkilerinin bir talimatname ile tayin edilece i açıklandı.⁶⁶³ (1939 CHP Nizamnamesi)

CHP tarafından yapılan Altıncı büyük kurultayın 12.06.1943 tarihli toplantısında kabul edilen Nizamnamenin 52. Maddesi u ekilde idi: “*Genel yönetim kurulunca seçilecek parti müfetti lerinin vazife ve yetkileri Genel yönetim Kurulu tarafından düzenlenir ve Genel başkanlık Divanınca onaylanan bir yönetmelikle tayin edilir.*”

1943 tarihli bu nizamname ile alınan kararlar 1939 tarihli nizamname ile büyük benzerlik ta ımaktadır. Bu yüzden 1939 yılından 1943 yılına kadar parti müfetti lerinin görev ve yetkileri ile ilgili yeni bir düzenleme yapılmamı tır.

CHP'nin 1943 tarihli Nizamnamesine baktı ımızda, 52. Maddesi ile parti müfetti lerinin görev ve yetkilerini belirleyen Tefti Talimatnamesi yayınlanmı tır. Aslında CHP' de parti Müfetti li i fikri, ttihat ve Terakki Cemiyetinin Nizamnamesine kadar dayanmaktadır. Çünkü 1923 tarihli Nizamname, ttihat ve Terakki Cemiyetinin Nizamnamesinden esinlenerek yapılmı idi. Vilayetler durumlarına göre tefti bölgelerine ayrılmakta idi. Her tefti bölgesi de o bölgeye dahil bir Vilayetin adıyla anılmakta idi. Belirlenen her bölgeye bir Müfetti gönderilmekte idi.⁶⁶⁴

5.1. Tefti lerini Yürütme Planı

1935 tarihinde, CHP Genel Sekreterli i tarafından, partinin tefti i lerini bir plan dahilinde nasıl yürütülece inin ortaya konuldu u bir “Tefti lerini Yürütme Planı” hazırlanmı tır. Adı geçen plana göre parti, tefti konularını u ekilde hazırlamı tır:

- a) *Parti prensiplerinin yayılmasında emekli çalı ma*
- b) *Örgütlerin Parti tüzü üne göre i lemesi*
- c) *Partinin illerde hükümetle uygunlu u*
- d) *Partililer örgütlerde ödevliler arasında sevgi ve ba lılık veya geçimsizlik*
- e) *Parti örgütlerinin halk kar ısında sevgi ve sempati derecesi*

⁶⁶³CHP Nizamnamesi, 1939,s.15.

⁶⁶⁴CHP Nizamnamesi, 1943, s.3; Güle en, a.g.e.,s.173.

f) Partinin çevresindeki bütün kurumlarla spor ve gençlik i i ile ilgisi.

g) Halkevleri çalı masında Partinin ilgi ve gayreti

h) Parti hesap i lerinin yolunda olması ve parti mallarının bakımı

Tefti ler iki türlü yapılmakta idi. Birincisi genel tefti ikincisi ikayet konusu olayın ara tırılması için yerinde yapılan tefti lerdı.⁶⁶⁵ Genel Tefti Planına göre görevlendirilen Müfetti ler a a ıda yer alan ba lıkların içeri ine göre tefti yapmaktaydı:

Parti Yönetim Kurulları: Yönetim kurulu üyeleri arasında bir uyumsuzlu un olup olmadığı, parti otoritesini istismar eden hareketlerin varlığı parti tüzü ünün 146. maddesine uyulup uyulmadığı incelenmiştir.

Çalı maları: Parti programlarını yaymak ve halka benimsetmek amacıyla yapılan çalı malardır. Kendilerine ba lı yönetim kurullarının tefti i. 85. Maddeye göre yapılan toplantıların, kongrelerin, alınan kararların, büro çalı malarının parti tüzü üne uygunlu u ve zamanında deftere kayıt yapılarak imza altına alınıp alınmadığı incelenmiştir.

Üye Kaydı: Partiye üye yapılan kişilerin halk tarafından sevilip sevilmedi i, bu kişilerin parti tarafından ara tırılmak suretiyle üye kayıtlarının parti tüzü üne aykırılık te kil edip etmedi i incelenmiştir.

Bütün Kurumlar, Gençlik ve Spor: Halkın partiye bakı açısı incelenmiştir. Spor örgütlerinin durumu, devrim kar ıtı ve irtica yanlısı olan kişilerin olup olmadığı, parti programına ters uygulamaların olup olmadığı incelenmiştir.

Halkevleri: halkevlerinin bina durumu, yapımı, finansmanı, halkevinde yapılan faaliyetlerin halka yansıyıp yansımadağı incelenmiştir.

Ne riyat: Parti prensip ve ilkelerinin iletilmesinde ve halka duyurulmasında önemli bir yeri olan gazete ve dergilerin çalı malarından faydalanma durumu, hangi gazete ve dergilerin itibar gördü ü incelenmiştir.

⁶⁶⁵ BCA.490.01.268.1068.2/27.

Bütçe ve Hesap leri: Parti paralarını durumu, usulsüz bir harcamanın tüzü e uygun olup olmadığı, usulsüzlük tespiti halinde gere inin yapıp yapılmadığı nce lenmi tir.

Mallar, Mülkler: parti demirba larının takibi, defterlerin usulüne uygun tutulup tutulmadığı, kayıtlı malların bakımları ve kullanılabilirli i,

Hükümetin Ucuzlatma leri: Halkın günlük ya amında kullandığı ihtiyaçların ucuzlaması sebebiyle halk üzerinde olu an izlenimler incelenmi tir.⁶⁶⁶

Müfetti lerin Tefti lerini Yürütme Planında uyması gereken kurallar a a ıda belirtilmi tir:

1- Gerek plana göre bir ili, gerek belli bir i i tefti eden nspekter tefti inin sonunu bir raporla Genel Sekreterli e bildirir.

2- nspekter tefti hakkındaki genel intibasını ve hükmünü raporunun sonuna katmaya mecburdur.

3- Her nspekter tefti edece i illere ait gerekli bilgileri aldıktan sonra, tefti bürosundan ve di er bürolardan ayrıca bir dilek olup olmadığını ö renir ve not alır.

4- nspekter rutin tefti inin dı nda tefti i gerekli ba ka bir i e de rastlarsa onu da tetkik eder.

5- nspekterler, tefti ve tetkik esnasında partinin yönetim üyelerinin ve hükümet erkanının izzeti nefsinin ve vazife otoritelerini kırmamaya bilhassa dikkat edeceklerdir.

6- Tefti raporları, nspekterler Genel Sekreterlik arasında sır olarak kalır. Bundan dolayı nspekterler tefti raporlarının müsveddelerini de asıl raporlarla beraber göndermek zorundadır.

7- Tefti te, il ve ilçelerdeki mahalle ve semt ocaklarına kadar dahildir. Yol üstünde bulunan, gidilmesi kolay ve yakın olan bazı nahiye ve köy ocakları da tefti edilecektir.

⁶⁶⁶Güle en, a.g.e.,s.174,175.

8- *nspekterlerin yapma yetenekleri yoktur.yalnız yönetim kurullarında ve arkadaşlarımız arasında kolayca giderilmesi mümkün anla amamazlık varsa bunları barı la giderirler.*

9- *nspekter tefti esnasında ehemmiyetli ve lüzumlu görülen acele vaziyetleri telgrafla bildirebilirler.*

10- *nspekterler seyahatlerinde, halka ve partililere parti program ve prensiplerini anlatmaya ve yaymaya çalı ır.*⁶⁶⁷

Parti tüzü üne göre illerden altı ayda bir (Aralık-Haziran sonları) tefti raporu gelirdi. Plan dahilinde veya belirli ki iler için tefti lerin sonunda düzenlenen raporlar, konularına göre de erlendirme yapılarak ilgili büroya verilirdi. Bürolar gerekeni yaptıktan sonra da IV. Büro bilgilendirilirdi.⁶⁶⁸

5.2. Erzurum Milletvekili Müfetti Salim Altu 'un Tefti leri

CHP, yapımı oldu u faaliyetleri duyurmak için Çorum ilinde halka çe itli adlar altında Kongreler, toplantılar, ve Konferanslar düzenliyordu. CHP ayrıca Genel Merkez tarafından görevlendirdi i Parti Müfetti leri aracılı ıyla seçim bölgelerini çe itli tarihlerde denetlemekteydi. Amasya bölgesi parti Müfetti i ve Erzurum Milletvekili Salim Altu , Çorum Vilayetini tefti etmek ve eksiklikleri ortaya çıkartıp CHP Genel Sekreterli ine bildirmekle görevlendirilmi tir.

5.2.1.Salim Altu 'un 1940 Tefti i

Amasya Bölgesi Müfetti i Erzurum Mebusu Salim Altu 'dan alınan CHP Genel Sekreterli i tarafından VIII. Büro efli ine gönderilen 1940⁶⁶⁹ yılına ait Çorum Vilayetine ilikin düzenlenen tefti raporları ayrıntıları ile a a ıda sunulmu tur.⁶⁷⁰

⁶⁶⁷ Güle en, *a.g.e.*,s.176.

⁶⁶⁸ Güle en, *a.g.e.*,s.177.

⁶⁶⁹ BCA.490.01.1389.612.1/76; BCA.490.01.1389.612.1/78.

⁶⁷⁰ BCA.490.01.1389.612.1/80

Çorum Vilayeti

Vilayetin resmi gazetesi olan Çorum Gazetesinden dare heyetinin yeterince istifade etti i, Halkevinin ise Çorumlu dergisinden her geçen gün artarak faydalandı ı, gözlemlenmi , bu durumdan duyulan memnuniyet dile getirilmi tir.

Çorum Merkez Kazası:

Parti prensiplerinin halka duyurulması noktasında takdir edilecek bir durum yoktur. Ancak sinema vasıtasıyla oradaki ya ayan halkın fikirleri ve dü ünçe yapılarına nüfuz edilmektedir. Son günlerde ise Cumhuriyet devrine ait yapılan nkılaplar, 3000 ki ilik halka filmler vasıtasıyla izlettirilmi tir.⁶⁷¹

Alaca Kazası:

Parti dare Heyetinin henüz Vilayet matbaası ile herhangi bir münasebetinin olmadı ı bildirilmi tir.⁶⁷² CHP Genel sekreterli i XII. Büro tarafından IV. Büroya gönderilen 29.07.1940 tarihinde tespiti yapılan usulsüzlükler unlardır.⁶⁷³

Vilayet: Ortaya çıkmı olan kasa aç ı hakkında herhangi bir i lem yapılmamı tır. Salih Kılıç'tan cevap almadan eski Vali Süreyya Yurdakul hakkında i lem yapılmayacaktır.

Alaca Kazası:

Yeni idare heyeti eski heyetten devir almı olmasına ra men imza i lemleri henüz tamamlanmamı tır. Tahsildar zimmetine para geçirmi ve bunun için vazifesini suiistimal etmi tir.

skilip Kazası:

⁶⁷¹BCA.490.01.1389.612.1/81

⁶⁷²BCA.490.01.1389.612.1/79

⁶⁷³ BCA. 490.01.1389.612./121.

Parti idare heyetinin makbuz kayıt defteri yoktur. Türk oca ından devir alınan arsanın tapusu henüz alınmamı tır. Eskili inden dolayı satılan demirba e ya hakkında zabıt düzenlenmi tir. Yardım paralarının tahsilinde gerekli özenin gösterilmedi i tespit edilmi tir.

Sungurlu Kazası:

Eski parti idare heyeti reisi mevkuf oldu undan yeni heyet devir almamı tır.

Osmancık Kazası:

Aza yardım parası olarak kimseden para tahsili yapılmadı ı tespit edilmi tir. Sonuç olarak; tespit edilen usulsüzlüklerin düzeltilmesi için, vilayet kasa aç ınının ve alaca kazasındaki zimmet meselesinin ortaya çıkartılarak ayrıca takibinin yapılması, devir mazbatalarının tamamlanıp imza eksikliklerinin giderilmesi üzerinde durulmu tur.⁶⁷⁴

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterli i tarafından CHP Vilayet dare Heyetine gönderilen 30.07.1940 tarihli yazı ile Amasya bölgesi Parti Müfetti i Erzurum milletvekili Salim Altu tarafından tefti yapılmı tır. Tamamlanan tefti sonucunda hazırlanan raporda usul ve nizama aykırı⁶⁷⁵ oldu u anla ılan i ve i lemler bir rapor halinde düzenlenmi ve neticesinin bildirilmesi istenmi tir.⁶⁷⁶XII. büro tarafından varılan netice sonucunda hesaplarda ortaya çıkan aç ının giderilmesi ve sorumlular hakkında kanuni takibatın yapılması istenmi tir.

Denetimlerde Alaca ve skilip kaza idare heyetleri ile Çorum parti binasının tapu kaydının oldu u, e yaların demirba a kayıtlı oldu u ve demirba defterinin düzenli tutuldu u memnuniyetle mü ahede edilmi tir.⁶⁷⁷ Alaca

⁶⁷⁴ BCA. 490.01.1389.612./122.

⁶⁷⁵ BCA. 490.01.1389.612./128.

⁶⁷⁶ BCA. 490.01.1389.612./129.

⁶⁷⁷ BCA. 490.01.1389.612./127.

Kazasında Müstahdemlere verilen ücretlerden yapılan kesintilerde yanlışlık tespit edilmiş olup, bunun için bilgi notu bırakılmıştır.⁶⁷⁸

5.2.2.Salim Altu 'un 1941 Tefti i

Amasya Bölgesi Müfetti i Erzurum Mebusu Salim Altu 'dan alınan CHP Genel Sekreterli i tarafından VIII. Büro eflisine gönderilen 30.05.1941⁶⁷⁹ ve 11.08.1941 yıllarına ait Çorum Vilayetine ili kin düzenlenen tefti raporları ayrıntıları ile a a ıda sunulmuştur.⁶⁸⁰

Çorum Halkevi:

Partinin politikalarının hedef ve amaçlarının gerçekleştirilmesi için konferanslardan ve radyo ne riyatından faydalanılmıştır. Partinin prensipleri, merkez ve ba lı köyler ile sıkı münasebet sonucunda duyurularak yayılmıştır. Parti dare Heyeti tarafından verilen konferanslar vasıtası ile parti hakkında bilgiler verilmiştir.⁶⁸¹

Mecitözü Kazası:

Halkevinde verilen konferanslar ve radyodan yapılan yayınlar vasıtası ile Partinin ilke ve prensipleri tanıtılmaya çalışılmıştır.

Osmancık Kazası:

Havaların ısınmasıyla birlikte halkevine olan ilgi azalmıştır. Halkın ilgisini artırmak için bahçelerde toplantı yapılarak hoporlör vasıtası ile halk bilinçlendirilmiştir.

⁶⁷⁸ BCA.490.01.1389.612./5

⁶⁷⁹ BCA.490.01.1389.612.1/74

⁶⁸⁰ BCA.490.01.1389.612.1/70

⁶⁸¹ BCA.490.01.1389.612.1/74.

Skilip Kazası:

Parti prensipleri ve partinin ilkeleri, halkevi vasıtası ile radyo yoluyla halka duyurulmaktadır. Bunun dışında daha etkili ve verimli bir çalı maya rastlanılmamı tır. Halkevinde verilen temsiller, ve ara sıra verilen konferanslar, sosyal yardım komitesinin yerinde ve isabetli yardımları, yöre halkının halkevine ilgisini her geçen gün artırmakta oldu u bilgisine yer verilmi tir.⁶⁸² Ayrıca skilip idare heyetinin matbuat talebinin en kısa zamanda kar ılanması için çalı ıldı ı bildirilmi tir.

Alaca Kazası:

Halkevinde verilen konferanslar radyo ne riyatı yoluyla halka duyurulmaya çalı ılmı tır. Ba kaca ba kaca bir faaliyetin olmadı ı beyan edilmi tir.

Sungurlu Kazası:

Parti prensipleri, halkevinde verilen konferanslar ile radyo ilanları vasıtasıyla halka duyurulmaya çalı ılmı tır. Bu konu malar halk tarafından ilgi görmü , ba ka bir çalı ma yapılmamı tır.

Yeni Çamlıca:

Halkodası için yapılan üç aylık bütçe dahilinde harcama yapılmı , defterlerin usulüne uygun olarak tutuldu u görülmü tür. Milli günlerin kutlanarak konferansların verilmesi memnuniyetle kar ılanmı tır.

Halkevleri:

Parti çalı maları de erlendirilmi tir. Halkevinde yapılan konferanslar ile toplantıların halkın üstünde bıraktı ı izlenimler mü ahede edilmi tir. parti ile hiç alakası olmayan Osmançık, Alaca ve skilip Kaymakamlarının çalı maları takdirle kar ılanmı tır. Çorum dergisinin bir süre inti ar etmemesi, bazı ube seçimlerinin gecikmesi ve faaliyetlerinin durması tespit edilen bazı olumsuzluklardır. ehir

⁶⁸²BCA.490.01.1389.612.1/71.

sinemasının Halkevi tarafından idaresi daha önce uygun görülmedi inden sadece salondan istifade edilmesi cihetine gidilmi tir.⁶⁸³

CHP Genel sekreterli i tarafından 18.02.1941 tarihinde tespit edilen usulsüz i ve i lemler unlardır:

Alaca Kazası:

Zimmetine para geçiren tahsildarın mahkemesi hala devam etmektedir. Eski idare heyetinin bu tahsildara i bulması ve bu ki iyi himaye etmesi kendilerinin de bu meselede ilgisinin olabilece i hissiyatını uyandırmı ve dedikodulara mahal verilmi tir. Alaca'da ortaya çıkan suistimal meselesi çok yakından takip edilerek geni çaplı ara tırma yapılarak sonucundan Genel Sekreterlik makamına bilgi verilmelidir.⁶⁸⁴

XII. büro tarafından tefti i yapılan çorum vilayeti parti te kilatı, hesap kayıt ve muamelelerindeki usulsüzlükler hakkında Amasya Bölgesi Parti Müfetti i Erzurum Milletvekili Salim Altu 'un raporu, IV. Ba lı Büroya gere inin yapılması için iletilmi tir.⁶⁸⁵ Ayrıca Çorum CHP Vilayet dare Heyeti Reisli ine de merkez ve kazaların hesap i lemlerinin nizamname ve talimatname hükümlerine göre yürütülmesini, uygulanmasını⁶⁸⁶ ve sonucundan acele bilgi verilmesini istemi tir.⁶⁸⁷

Çorum Vilayeti dare Heyeti reisli i tarafından CHP Genel sekreterlik Yüksek Makamına gönderilen 16.05.1941 tarihli yazı ile acele cevabı istenilen 16.04.1941 tarihli yazıya cevap verilmi tir.

Emniyeti suiistimal suçundan hakkında i lem yapılan Alaca Parti idare Heyeti tahsildarı Necip hakkında tahkikatın sona erdi inden ilgili evrakları 28.03.1941 tarihinde asliye ceza mahkemesine tevdi edildi ini, ancak henüz mahkeme edilmeye ba lanılmadı nı, mahkeme ve duru ma safhalarının ayrıca bildirilece i yazılmı tir.⁶⁸⁸

⁶⁸³ BCA.490.01.1389.612.1/72-73.

⁶⁸⁴ BCA. 490.01.1389.612./111.

⁶⁸⁵ BCA. 490.01.1389.612./110.

⁶⁸⁶ BCA. 490.01.1389.612./109.

⁶⁸⁷ BCA. 490.01.1389.612./108.

⁶⁸⁸ BCA. 490.01.1389.612./107.

CHP Çorum Vilayeti dare Heyeti Reisli i tarafından 17.06.1941 tarihinde CHP Genel sekreterlik Yüksek Makamına gönderilen yazıda; Tahsildar Necip, bu suçtan 3 ay hapis cezası almı , zimmetine geçirdi i tutarı tazminden dolayı verilen hapis cezasının tecil edilmesine Alaca Kaza Mahkemesince karar verilmi tir. Müfetti Erzurum Milletvekili Salim Altu 'un emri üzerine verilen bu kararın temyizi için kaza idare heyetine bildirilmi tir.⁶⁸⁹

CHP Genel sekreterli i tarafından Çorum CHP Vilayet dare Heyeti reisli ine gönderilen 28.06.1941 tarihli yazı ile emniyeti suiistimal eden Alaca kazası Parti tahsildarı necip hakkında verilen ceza tecil kararının temyiz edildi i, zimmetindeki paranın tahsil edilmesi hususunda gerekli takibatın yapılmasını ve sonucundan bilgi verilmesi istenmi tir.⁶⁹⁰

CHP Çorum Vilayeti dare Heyeti reisli i tarafından 13.09.1941 tarihinde Alaca Kazası dare Heyeti dare Reisli ine ve 26.09.1941 tarihli yazı ile CHP Genel sekreterlik Yüksek makamına bir cevap yazısı gönderilmi tir. Yazıda; emniyeti suiistimalden 3 ay hapse ve zimmetinin tazmini ile hapis cezasının tecil edilmesine karar verilen tahsildar necip hakkındaki hükmün temyiz edildi i bildirilmi tir. Ancak tahsili bildirilen zimmetin evrakın temyiz mahkemesi sonuçlanmadan icra yoluyla tahsil edilmesinin yasal olarak mümkün olmadığı bildirilmi tir.⁶⁹¹

5.2.3.Salim Altu 'un 1942 Yılı Tefti leri

CHP Genel sekreterli i tarafından büro efli ine gönderilen 03.03.1942,⁶⁹² 09.09.1942 ve 26.12.1942⁶⁹³ tarihli yazı ile Amasya Bölgesi Müfetti i Erzurum Mebusu Salim Altu 'dan alınan Çorum Vilayetine ili kin ikinci tefti raporu gönderilerek gere inin yapılması istenmi ve⁶⁹⁴ raporda u tespitler yer almı tır:

⁶⁸⁹ BCA. 490.01.1389.612./105.

⁶⁹⁰ BCA. 490.01.1389.612./104.

⁶⁹¹ BCA. 490.01.1389.612./103; BCA. 490.01.1389.612./102

⁶⁹² BCA.490.01.1389.612.1/68

⁶⁹³ BCA.490.01.1575.415.1/1

⁶⁹⁴ BCA.490.01.1389.612.1/66

Merkez Kazası:

Parti idare heyetinin çorum vilayet gazetesi ve Çorumlu dergisiyle ilgilenmekte oldu unu partinin ilke ve prensiplerinin yaygın hale getirilmesinde bu gazete ve dergilerden kaza idare heyetinin faydalandı ı bildirilmi tir.

Mecitözü Kazası:

Parti dare Heyeti Azası, folklor tetkikleri vesilesiyle Çorum Gazetesi ile Çorumlu dergisinden ara sıra faydalanmı lardır. Sarf evraklarının bazılarında muhasip azanın imzasının olmadı ı tespit edilmi tir.

Osmancık Kazası:

Osmancık Parti Heyeti, Halkevi ve Halk edebiyatımızda yeri olabilecek Kadri Uslu adındaki bir halk airini bulup ortaya çıkartmak gayesinde oldu u, bu sebeple Çorumlu Dergisiyle irtibatta olmu tur.⁶⁹⁵

Alaca Kazası:

Alaca te kilatının mahalli matbuatla bir münasebet içinde olmadı ı beyan edilmi tir. Eski idare heyetinden hala devir alınmadı ı, Müstahdemlere verilen ücretlerden yapılan kesintilerin kanuna uygun olmadı ı, yapılan yazı ma evraklarında pul olmadı ı tespit edilmi tir.

skilip Kazası:

skilip dare Heyetinin mahalli matbuatla bir ilgisinin ve münasebetinin olmadı ını beyan etmi lerdir. Yeni idare heyetinin eski idare heyetinden hala devir teslim alınmadı ı, aslına uygun tahsilat makbuzu kullanılmadı ı tespit edilmi tir.

⁶⁹⁵BCA.490.01.1389.612.1/67

Sungurlu Kazası:

skilip dare Heyetinin Çorum Gazetesi ile irtibat kurmaya çalı maktadır. Buradaki çalı maların mahalli matbuata yansdı ı beyan edilmi tir. Emanete alınan paralardan makbuz kesildi i, at yarları için yapılan bilet satı ından elde edilen ve tahsildarın zimmetinde olan paraların bir kısmının henüz tahsil edilmedi i tespitlerine yer verilmi tir. dare heyetleri de i ti i zaman yeni idare heyetinin eskisinden devir alması gerekmektedir. Çünkü parti Nizamnamesinin 84. Maddesi bunu gerektirmektedir. Ayrıca müstahdemlerden yapılan kesintilerin kanuna uygun olması ve kesinti paralarının mal sandı ına zamanında yatırılması gerekmektedir.⁶⁹⁶

Vilayet dare Heyeti:

XII. Büro CHP Amasya Bölgesi Müfetti i Erzurum Milletvekili Salim Altu tarafından 28.01.1942 tarihli raporda ise; XII. Büro gönderdi i yazı ile denetimlerde tespit edilen usulsüzlükler ile ilgili olarak Amasya Bölgesi Müfetti i Erzurum Milletvekili Salim Altu 'un 20.11.1942 tarihinde düzenledi i raporda u tespitlere yer verilmi tir:

Vilayetin dare Heyeti Hesapları talimatname hükümlerine uygun olarak titizlikle ve düzgün tutulmaktadır. Hesap i lerinden sorumlu murakıplar önceki yıllara ait hesapları bir rapor halinde muntazam olarak ilgili büroya sunmu lardır. Önceki yıllarda kasa açı ından borçlu olan Süleyman Köstekçi düzenli olarak borçlarını taksitler halinde ödemektedir. Eski Vali ve Parti Ba kanı Süreyya Yurdağil'in verece i borç bulunmamaktadır. Vilayete ba lı kaza idare heyetlerinin ve halkevlerinin bütçeleri ve hesapları aynen tasdik edilmi tir. Tahsilat makbuzları iyi saklanmı , makbuz defteri temiz tutulmu tur. Partiye ait dosya ve kayıtları oldukça düzenli tutulmu tur.

⁶⁹⁶BCA.490.01.1389.612.1/69;BCA.490.01.1575.415.1/2

Çorum Merkez Kazası:

Kaza idare heyetinin hesap i leri hesap talimatnamesine ve partinin Nizamnamesine uygun olarak yürütülmü tür. Fazlaca harcama yapılmadı 1, kayıt ve sicil dosyalarının düzenli ve tertipli tutuldu u görülmü tür. Bundan dolayı devir yapılmasına lüzum görülmemi tir. Merkez Kaza dare Heyeti, Parti binasının bir odasında i lerini yürütmektedir. Demirba kayıtları odada bulunan e ya ile uyu maktadır.

Çorum Merkezde Senetlerde pul noksanı oldu u, makbuz defterinin yapılmadı 1, skilip kazasında yeni idare heyetinin acil olarak eski idare heyetinden devir almasının gerekli oldu u ve makbuz defterinin yapılmadı 1, Mecitözü kazasında Muhasip azaların bazı aylık hesapları imzalamadıkları tespit edilmi tir.

Sungurlu Kazasında ise, emanete alınan paralardan lüzumsuz makbuzların kesildi i ve avansların karara ba lanmadı 1, bilet satı larından tahsildar zimmetinde bulunan paraların bir kısmının alınamadı 1 tespit edilmi tir.⁶⁹⁷

CHP Genel sekreterli i tarafından 09.04.1942 tarihinde düzenlenen usulsüz i ve i lemler a a ıda sıralanmı tır:

Vilayet:

Önceki yıllara ait kasa aç ının sebeplerinden mesul olan Vali Salih Kılıç, hissesine isabet eden miktarı defaten ödemi ise de Milletvekili Süleyman Köstekçi yarısını ve eski Vali Süreyya Yurdakul ise ancak 20 lirasını ödemi lerdir.

Alaca Kazası:

Yardım paralarının az toplandı 1 tespit edilmi tir.

⁶⁹⁷ BCA. 490.01.1389.612./6

skilip Kazası:

Partiye ait bina ve arsa tapularının tevhit muamelesi hala yapılamamı tır. Partiye ait olup ta tazmin edilmesi icap eden paraların bir an evvel tahsili hususunda sürekli olarak takibat yapılması gerekmektedir. Partinin en önemli gelir kaynaklarından olan yardım paralarının tahsil edilmesi sırasında parti nizamnamesinin 16.17. ve 163. maddelerinde yer alan hükümlere ba lı kalınmalıdır. Partiye ait ta itsız malların tapu i lemleri bir an önce yapılarak parti talimatnamesinin 19. Maddesi gere ince i lem yapılmalıdır.⁶⁹⁸

CHP Genel sekreterli i tarafından 04.07.1942 tarihinde IV. Ba lı büroya, Çorum Vilayet Parti te kilatı hesap kayıt ve i lemlerindeki usulsüzlükler hakkında bir yazı bildirilmi tir.⁶⁹⁹ CHP Vilayet dare Reisli ine de aynı tarihte bir yazı gönderilerek tefti raporunda tespit edilen usul ve nizama aykırı olan i lemlerinin gere inin yapılması ve neticeden bilgi verilmesi istenmi tir.⁷⁰⁰

Amasya Bölgesi Parti Müfetti i Salim Altu 'un tefti i sonucunda tespit edilen ve CHP Çorum Vilayeti dare Reisli i tarafından CHP Genel sekreterlik Yüksek Makamına gönderilen 24.06.1942 tarihli yazıda öyle açıklama yapılmı tır:

Partiye ait olan tazmini için gerekeni yapılan paraların sıkı takiplerimiz sonucunda e li muhasip ve halen Çorum Milletvekili Süleyman Köstekçiye ait olan 617 lira 78 kuru tan 400 lirasını imdiye kadar ödemi ve geri kalan 217 lira 78 kuru u da taksitle verece ini bildirmi tir. Eski parti ba kanı ve Vali Süreyya Yurdakul 375 lira 95 kuru borcundan 40 lirasını ödemi geri kalanını vermeden 25.05.1942 tarihinde vefat etmi tir. Varislerinden tahsiline çalı lıacaktır.

Alaca'da aza yardım paralarının tahsiline son derece önem verildi i anlaşılmı tır. skilip kazasında partiye ait ta itsız malların tevhit i lemleri yapılmı tir.⁷⁰¹ CHP Genel sekreterli i tarafından aynı içeri e sahip bir yazı da 24.04.1942 tarihinde CHP Genel sekreterlik Yüksek Makamına bildirilmi tir.⁷⁰²

⁶⁹⁸ BCA. 490.01.1389.612./84.

⁶⁹⁹ BCA. 490.01.1389.612./83.

⁷⁰⁰ BCA. 490.01.1389.612./82.

⁷⁰¹ BCA. 490.01.1389.612./81.

⁷⁰² BCA. 490.01.1389.612./80.

BÖLÜM 6

SONUÇ

1923-1945 CHP örgütlenmesi Genel Merkezden başlayarak il ve ilçe tekilatlarına tahakküm etmesi sebebiyle yörede bulunan halka kolayca ulaşıp onların taleplerinin Parti genel merkezine ulaştırılması sağlamıştır. Bu arada Cumhuriyetin yeni kurulması nedeniyle ortaya çıkan ilkelerin halka benimsetilip yaygınlaştırılması kolay hale gelmiştir. Tekilatlanma ile Cumhuriyet rejiminin kurallarının halka tanıtılması ve benimsetilmesi büyük önem arz etmekteydi. Çorum'da bulunan ve toplum nazarında itibarı olan belirli makamdaki kişiler CHF'nin yönetim kademelerine girmeleri sağlanarak halka modernleşme süreci aktarılmıştı. Bu kişilerin seçiminde CHF'ye yakınlığı olan kişilere dikkat ediliyordu.

Çorum'daki yerel gazete ve dergilerin sayfalarının tek parti iktidarını öven yazılara yer verilmesi CHF iktidarını daha da güçlendirmiştir. Güçlenip otoritesini sağlamlaştıran CHF iktidarı Çorum halkı üzerinde siyasal, ekonomik ve toplumsal yenilikleri benimsetme imkanı yakalamıştır. CHF'nin başında bulunan Başbakanın Çorum'a gelmesi Çorum yöre halkı üzerinde olumlu izler bırakmıştır. Fırkanın Çorum'da kolayca tekilatlanmasını ve örgütlenmesinde etkili olmasıdır. Yerel basının tek yanlı tutumu doğal olarak tek parti döneminde ortaya çıkan muhalefetin de tepkisine sebep olmuştur.

Fırkanın Çorum'da kendine ait bir binasının olmaması sebebiyle bir süre Fırka çalışanlarının Kütüphane binasında yürütmüştür. Tek parti döneminde muhalefet partisi olarak kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Çorum'daki durumu, tekilatlanması veya faaliyetleri ile ilgili olarak arşiv belgelerinde ve Çorum yerel basınında bir arşiv belgesinin dışında bilgiye rastlanmamıştır. Mevcut elimizde bulunan bilgilerden TPCF'nin Çorum'da örgütlenme imkânı bulamadığı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde 1930'da Mustafa Kemal'in güdümünde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ile ilgili Çorum Vilayetinde ise bu partinin temsilcisi Doktor Mustafa Bey ile İsmail Kemal Bey

olmu tur. Kısa süreli bir parti oldu u için Çorum ilinde parti te kilatlanmasını tamamlayamamı tır.

Tek Parti döneminde ki dereceli seçim sisteminde seçimler iki a amalı olarak yapılmaktaydı. Her iki a amada ço unluk sistemi uygulanıyordu. Bu sisteme göre seçmenler (müntehib-i evvel) do rudan milletvekillerini de il, (müntehib-i sani) olarak tanımlanan ikinci seçmenleri seçmekteydiler. Milletvekilleri de i te bu ikinci seçilen seçmenler tarafından seçilmekteydi. Ancak muhalefet parti milletvekilleri uygulaması devam eden olan iki dereceliseçim sistemine kar ı çıkmı lardır. Gerekçeleri ise tek dereceli seçim sisteminin demokrasiye daha uygun oldu unu savunmalarından ileri geliyordu. CHP de 1931 programında de i iklik yaparak tek dereceli seçim sistemine sıcak baktıklarını söylemişlerdir. Ancak 1935 tarihli parti programında iki dereceli seçim sistemi demokrasinin bir kazanımı olarak görülmü tür. 1943 yılındaki parti programlarında da iki dereceli seçim sistemini savunarak, bu sistemin daha demokratik oldu unu savunmuşlardır. Milletvekillerinin do rudan de il, birinci seçmenlerin seçti i ikinci seçmenler tarafından seçilmesi, CHP milletvekillerinin seçilmesinin ba tan garanti altına alınması anlamına geliyordu. Çünkü seçilecek milletvekilleri ikinci seçmenler tarafından seçiliyor, ikinci seçmenlerin sayıca az olması sebebiyle bu seçmenlerin takibi ve tercihlerini yönlendirmek CHP tarafından daha kolay oluyordu.

Memleketin dört bir tarafında kurmuş oldu u parti te kilatları sayesinde o vilayetlerin önde gelen kişilerini kendisine ba layan CHP iktidarı, iki dereceli seçim sistemi ile de istedi i milletvekilini rahatça seçtirebilme imkanına sahip olmu tur.

Milletvekili aday adaylarının seçimi, Partinin Genel Başkanlık Kurulu tarafından belirlenmiştir. Ancak genelde insiyatif Genel Başkan tarafından kullanılmıştır. Genel Başkanın aday adaylarını belirlerken bazı kriterleri göz önüne almaktaydı. Çorum Vilayetinde do up yetmiş kişilerin yanında partiye ba lı olan adaylar tercih edilirdi. Yine toplum nazarında öne çıkmış kişiler adaylara özen gösterilirdi. Burada dikkat edilmesi gereken kriterler kesin de ildi. Bu bağlamda tek parti dönemi boyunca Çorum milletvekili olarak, Çorum'da

do up yeti mi ki ilerden aday gösterildi i gibi, Çorum ile pek ba ı bulunmayan ahıslardan da aday gösterilenler olmu tur. Bu açıdan Çorum milletvekillerinin tamamının Çorum Vilayetinden gösterildi i söylenemez.Milletvekili aday ı belirleme yetkisi CHP Genel Ba kanı yetkili kılınm ı tır.

Tek parti dönemindeki Çorum Milletvekillerine genel olarak bakıldı ında, birinci dönem Çorum Milletvekillerinin bazı isimlerini ikinci dönemde yer almamı tır. kinci dönemde seçilen Çorum Milletvekillerinin ise tek parti dönemi boyunca uzun süre Çorum Vilayetini temsil ettikleri gözlemlenmi tir. Be inci ve Altıncı döneme baktı ımızda ise Çorum milletvekili olarak eski isimlerin yanında yeni isimlerin de listede yer aldı ı mü ahede edilm ı tir. Bu milletvekilleri Meclis'te buldukları dönemlerde Çorum Vilayetinin sorunlarını meclis çatısı altında gündeme getirerek çözüm aramı lardır. Çorum'un yerel seçim çalı malarını, propagandaları ve yerel seçim sonuçlarını dönemin yerel basını Çorum Gazetesi ile Fikret Gazetesi yansıtmı tır. Gazetelerin yanında, 1922 yılında çıkan ve sadece 3 sayısına ula ılabilen Hale Mecmuası, 1 Ocak 1935 tarihinde kurulan 40 sayfalık ilk ve tek dergi Okula dergisi, 1937 yılında çıkan ve 1 sayısı bulunan Halk Sözü dergisi, 1938-1946 yılları arasında çıkan ve 61 sayısı bulunan Çorumlu Dergisi de dönemin önemli kaynakları arasındadır.

Tek parti dönemi boyunca CHP, belirli periyotlarlaparti kongreleri gerçekle tirmi tir. Gerçekle tirdi i parti kongreleri sayesindeÇorum Vilayetinin ve ba lı yerle im birimlerinin genel sorunlarının masaya yatırılmasında ve çözüme ula tırılmasında önemli bir misyon üstlenmi tir. Dilek ve temenni sistemi olu turularak bu sistem sayesinde de, parti kademelerindeki kongrelerde halkın dile getirdi i istek ve talepler, hiyerar ik olarak genel merkezdeki ilgili bakanlıklara ula tırılarak çözüm yolları aran ırdı. 1923-1945 yılları arası ula abildi imiz Çorum Vilayetine ait kongre dileklerine bakıldı ında, imkânsızlıktan ve yoksulluktan bunalmı olan Çorum halkının genel olarak merkezi hükümetten okul, sulama kanalları, köprü, baraj, gölet, hapisane gibi yapılar ile ö retmen, doktor, hâkim, tapu memuru, ziraat memuru gibi uzman memurlar talep etti i görülmektedir. Halk ayrıca, temel ihtiyaçlarını kar ılamak üzere içme suyu, yakacak, kereste ve zirai üretim için ziraat aletleri ve fidan

talebinde de bulunmu tur. Sava tan yeni çıkmı ve zor kıtlık dönemlerinden geçmi olan halkın ço unlu u için a ır gelen vergilerin hafifletilmesi ve bazılarının da kaldırılması yönünde taleplere de çok sık rastlanmaktadır.

Çorum Vilayet kongre dileklerine bakıldı ında, siyasi taleplerin olmadı ı dikkati çekmektedir. Bunda; CHP iktidarının otoriter tutumunun yanı sıra, halkın siyasal konularda tecrübeli olmaması, rahat ve özgür bir ifade ortamı bulamamasının büyük rolü oldu u dü ünülmektedir. CHP iktidarı süresince, vilayet ve belediyenin elindeki kısıtlı bütçe imkânları nedeniyle gerçekte tirilemeyen halkın taleplerini içeren kongre dilekleri merkezi idareden yani hükümetten talep edilmi tir. Merkezi hükümet ise, vilayetlerden gelen bu talepleri ilgili bakanlıkları aracılı ıyla cevap vermeye çalı mı tir. Milli Mücadeleden yeni çıkmı bir devletin yeni rejimi ile ekonomik yönden bir toparlanma sürecine girmi olması bu taleplere olumlu cevap verilmesini geciktirmi tir. Keza; 1929' tarihinde dünyada ba layan ekonomik kriz, Türkiye'de sirayet etmi krizin Türkiye'de meydana getirdi i kıtlık dönem, 1939 yılında ikinci dünya sava ının ba lamasıyla daha da derinle mi tir. Kriz nedeniyle Ülke içinde bir dizi ekonomik tedbirler ve önlemler alınmı tir. Kongrelerde dile getirilen bu taleplerin bir kısmının, özellikle yüksek maliyet gerektiren ve ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilece i dü ünüldü ünden uzun süre ertelenmesine hatta yerine getirilememesine neden olmu tur.Özellikle vergilerin hafifletilmesi veya kaldırılması gibi taleplerin yerine getirilmesi bir yana halkın üzerindeki vergiler daha da a ırla tırılmı tir.

Tek parti döneminde CHP'nin Çorum Merkez ve İlçelerinde örgütlenmeye gitmesi ile birlikte bu örgüt kademeleri, parti tüzü üne uygun olarak bir düzen ve disiplin içinde i leyi lerinin sa lanması için parti genel merkezi tarafından gönderilen müfetti ler aracılı ıyla belirli dönemlerde tefti lere tabi tutulmu lardır. Çorum vilayetine ise Parti Genel merkezi tarafından Amasya Bölgesi müfetti i Salim ALTU görevlendirilmi tir. Parti müfetti leri di er vilayetlerde oldu u gibi Çorum'da da tefti lerini yaparken belirli bir plana göre hareket etmi lerdir. Belirli zamanlarla yapılan bu tefti lerle Çorum'daki parti yönetim kurulları ve çalı maları, okunan ne riyatlar, parti üye kayıt defterleri,

yardım paraları ve tahsilât durumu, bütçe ve hesap i leri, demirba defterleri, tapu kayıtları ve halkevlerinin durumu yerinde incelenerek ve resmi evraklar ve binalar denetlenerek görülen eksiklikler tespit edilerek bir rapor halinde görevlendirilen bölge müfetti i vasıtasıyla parti genel merkezine iletilmekteydi. Bazı yerel yöneticilerin suistimale konu davranı ları tespit edilerek görevlendirilen müfetti lerce rapor edilmi tir.

Çorum'da yapılan tefti ve denetimlerde görülen eksikliklerin ba nda hemen hemen her tefti te tenkit konusu olan üye aidatlarının istenilen derecede tahsil edilememesi gelmektedir. Müfetti ler bu durumu rapor altına alarak bu sorunun kökenini genel olarak, bu konuda mevzuatta herhangi bir yaptırım bulunmamasına, parti üyelerin özellikle üye aidatları konusunda lakayt tutumlarına ve parti ihtiyaçlarının ço unlukla mevcut belediyelerden kar ılanması yoluna gidilmesinden dolayı üye aidatlarının toplanmasına gereken önemin verilmemesine ba lamı lardır. Ayrıca Müfetti ler Çorum parti idare heyeti ise bu eksikliklerini kabul etmekle birlikte bu sorunun dünyada ya anan ekonomik bunalımın halkın üzerinde olu turdu u maddi etki olarak açıklanı lardır. Tek parti dönemi boyunca tefti raporlarında yer alan ve uzun süre çözüme kavu turulamayan üye aidatlarının düzenli toplanamaması sorununun dı nda, di er tenkitler genelde belirli dönemlerde çözüme kavu turulmu sa da sonraları bunlardan bazıları tekrar sorun olarak gündeme gelmi tir.

CHP, köklü bir parti olmasının yanı sıra te kilatları, tüzü ü, kongreleri ve parti denetimleriyle güçlü bir yapısal mekanizmaya sahip olmasının getirdi i tüm imkanları ülkenin her yerinde kullandı ı gibi Çorum Vilayetinde de kullanmı tır. 1923 yılında yeni bir rejimin kurulmu olması, muhalefet partilerinin muhalefet yapmaya imkan bulamaması gibi etkenler, CHP iktidarının uzun seneler ülke siyasetine yön vermesine neden olmu tur. Partinin bu gücünün yanı sıra otoriter bir yapıya sahip olması, kar ısında gerçek ve etkin bir muhalefetin olu masını engellemi tir. Tek parti döneminde Çorum'da, CHP'nin kar ısında da güçlü bir muhalefet gücünün olmayı ı, TPCF'nin ve SCF'nin olu umunu burada tamamlamasını engellemi tir.

Milli mücadele Mücadele yıllarında vatan savunmasında adından sıkça söz ettiren Çorum Vilayeti, CHP'nin tek başına iktidar olduğu 1923-1945 yılları arasında aktif bir siyasetin içinde yer almıştır.

KAYNAKÇA

AR V BELGELER

Ba bakanlık Cumhuriyet Ar ivi [BCA],BCA. 490.01.1690.872.1. /154;
BCA. 490.01.1690.872.1./153; BCA. 490.01.1690.872.1./150,151;
BCA. 490.01.0.0.2078; BCA. 490.01.1544. 280.3/1;
BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.6; BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.5;

BCA.490.01.00.234.924.5.1937/17.4;BCA. 490.01.517.2077.4;
BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.13; BCA.490.01.00.234.924.5.1937/17.12;
BCA.490.01.00.234.924.5.1937/17.17; BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.19;
BCA.490.01.00.234.924.5.1936/17.16; BCA.490.01.00.234.924.5.1938/17.14;
BCA.490.01.234.924.5.1938/17.1; BCA.490.01.234.924.5.1937/17.2;
BCA.490.01.234.924.5.1936/17.3; BCA.490.01.234.924.5.1937/17.11;
BCA.490.01.234.924.5.1937/17.10; BCA.490.01.268.1068.2/27;
BCA.490.01.1389.612.1/76; BCA.490.01.1389.612.1/78;
BCA.490.01.1389.612.1/80; BCA.490.01.1389.612.1/81;
BCA.490.01.1389.612.1/79; BCA.490.01.1389.612.1/74;
BCA.490.01.1389.612.1/70; BCA.490.01.1389.612.1/74.
BCA.490.01.1389.612.1/71; BCA.490.01.1389.612.1/72-73;
BCA.490.01.1389.612.1/68; BCA.490.01.1575.415.1/1;
BCA.490.01.1389.612.1/66; BCA.490.01.1389.612.1/67;

BCA.490.01.1389.612.1/69; BCA.490.01.1575.415.1/2;
BCA. 490.01.1389.612./5; BCA. 490.01.1389.612./6;
BCA. 490.01.1389.612./128; BCA. 490.01.1389.612./129;
BCA. 490.01.1389.612./127; BCA. 490.01.1389.612./121;

BCA. 490.01.1389.612./122; BCA. 490.01.1389.612./111;
BCA. 490.01.1389.612./110; BCA. 490.01.1389.612./109;
BCA. 490.01.1389.612./108; BCA. 490.01.1389.612./107;
BCA. 490.01.1389.612./105; BCA. 490.01.1389.612./104;
BCA. 490.01.1389.612./103; BCA. 490.01.1389.612./102;
BCA. 490.01.1389.612./84; BCA. 490.01.1389.612./83;
BCA. 490.01.1389.612./82; BCA. 490.01.1389.612./81;
BCA. 490.01.1389.612./80;

RESM YAYINLAR

Resmi Gazete, (17 Kanunuevvel [Aralık] 1942).

Resmi Gazete, (06.06.1946)

Resmi Gazete, (14 Nisan 1930).

Resmi Ceride, (1923), Sayı:100

Resmi Ceride, (1923), Sayı:480

Resmi Ceride, (1923), Sayı: y.

Resmi Ceride, (1923), Sayı: y.

Resmi Ceride, (1923), Sayı:482

Resmi Ceride, (1923), Sayı: y.

Resmi Ceride, (1927), Sayı:480.

Resmi Ceride, (1927), Sayı:292.

Resmi Ceride, (1927), Sayı:481.

Resmi Ceride, (1927), Sayı:482.

Resmi Ceride, (1927), Sayı:103.

Resmi Ceride, (27.03.1939), Seçim Mazbatası,.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,98.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,99.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,95.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,101.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,100.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sayı No:1046.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sayı No:1045.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sayı No:yok

Resmi Ceride, (15.03.1943), tarihli Seçim Mazbatası,.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,189.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,188.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,192.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,193.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,194.

Resmi Ceride, Hal tercümesi, Sayı,1322.

Resmi Ceride, ,Hal tercümesi, Kutu No:17, Sicil No,195

Resmi Ceride, ,Hal tercümesi, Sayı,1201.

TBMM TUTANAKLARI

TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt, 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınevi, Ankara, s.89,90.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B. 41, 7 Temmuz, 1920, s. 15.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B. 63, 9 Eylül, 1920, s. 81.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B. 88, 23 Ekim, 1920, s. 155,156.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B. 91, 27 Ekim, 1920, s. 203.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VI, B. 103, 27 Kasım 1920, s. 52.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B. 6, 12.03.1921, s.71;

TBMM Tutanak Dergisi C. XXV, B.151, 6.12.1922, s.259.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B. 7, 14.03.1921,s100,101.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B. 11, 24.03.1921, s. 196-197.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B. 09, 09.04.1921, s. 410.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B. 31, 09.05.1921, s. 263.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B. 34, 16.05.1921, s. 298.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XV, B. 140, 05.01.1922, s. 328.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B. 143, 12.01.1922, s. 32,33.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIX, B, 21, 06 .04.1922, s.17,18,24,31.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIX, B. 35, 27.04.1922, s. 421.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIX, B. 37, 02 .05.1922, s.453,454,468;

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIX, B. 38, 02.05.1922, s.491.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B. 48, 05.06.1922, s. 184,204.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B. 57, 08.06.1922, s. 247.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXI B. 63, 26.06.1922, s. 80,82.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXI, B. 65, 29.06.1922, s. 147,148.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B. 89, 23.08.1922, s. 281.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIV, B.132, 03.11.1922, s. 335.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.150, 04.12.1922, s. 201.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.151, 06.12.1922, s. 229,230.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.153, 09.12.1922, s. 295.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.158, 18.12.1922, s. 439-440.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B.170, 08.01.1923, s. 240-241.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B.171, 10.01.1923, s. 253,269,270,278,279.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B. 173, 13.01.1923, s. 345,346.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B. 175, 17.01.1923, s. 398-399.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVII, B. 191, 12.02.1923, s. 291-292.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVII, B. 198, 24.02.1923, s. 460-461.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVII, B. 201, 28.02.1923, s. 515,518

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVIII, B. 07, 08.03.1923, s. 56.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVIII, B. 10, 24.03.1923, s. 144.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVIII, B. 19, 07.04.1923, s. 410.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIX, B. 12.04.1923, s. 78.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B. 149, 23.01.1922, s. 133.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B. 89, 23.08.1922, s. 276;

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B. 93, 23.08.1922, s. 409,410.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.27, 04.07.1920, s. 165,171.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B. 07, 14.03.1921, s. 100,101.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.18, 19.05.1920, s. 352.

TBMM Tutanak Dergisi, C. 26, B.169, 06.01.1923, s. 206.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.26, 13.04.1922, s. 249-251.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.76, 19.07.1922, s. 528-532.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.177, 20.01.1923, s. 1216.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.4, ty, s. 80.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.7, 29.04.1920, s. 142.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.17, 30.03.1922, s. 411-412.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.47, 04.06.1922, s. 162.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.58, 04.06.1922, s. 503,509-511.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.151, 12.06.1922, s. 218-219,230-231,236-237.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIX, B.9, 19.03.1921, s. 161.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.36, 19.05.1921, s. 320.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.38, 30.05.1921, s. 371-372

TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.76, 09.05.1921, s. 220.;

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.100, 09.05.1921, s. 279.;

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.13, 23.03.1922, s. 338.;

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.119, 14.10.1922, s.402-404,408,418-419.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.89, 08.10.1921, s. 121-124.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.30, 08.07.1920, s. 216-219.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.153, 02.02.1922, s. 675-677.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.164, 23.02.1922, s. 860.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.9, 16.03.1922, s. 78.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.22, 11.03.1920, s. 439.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.15, 28.02.1920, s. 248,255.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.17, 01.03.1920, s. 310.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.23, 13.03.1920, s. 477.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.22, 11.03.1920, s. 447.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.167, 28.02.1922, s. 172.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.15, 28.02.1920, s. 229.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.22, 11.03.1920, s. 436-438;

TBMM Tutanak Dergisi, C.I,s.131

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.7, 29.04.1920, s. 149.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.8, 01.05.1920, s. 163,175,177,178.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.23, 03.06.1920, s. 67.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.25, 07.06.1920, s. 144.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.27, 04.07.1920, s. 163.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.29, 06.07.1920, s. 203

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.30, 06.07.1920, s. 203

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.34, 08.07.1920, s. 214.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XIX, B.24, 11.04.1922, s. 119.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXVII, B.181, 27.01.1923, s. 6-7.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.32, 12.07.1920, s. 268,269.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIV, B.133, 06.11.1922, s. 391.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.93, 15.10.1923, s. 148.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B.20, 13.04.1923, s. 466.467.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B.19, 11.04.1923, s. 455.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.2, 24.04.1920, s. 36.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.5, 27.04.1920, s. 103.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.5, 27.04.1920, s. 97.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.14, 11.05.1920, s. 273.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.15, 13.05.1920, s. 291.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.17, 17.05.1920, s. 335.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.18, 19.05.1920, s. 345-346.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.20, 24.05.1920, s. 29.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.22, 02.06.1920, s. 50.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.25, 07.06.1920, s. 144.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.30, 08.07.1920, s. 213.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.45, 02.07.1921, s. 106-107.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.2, 24.04.1920, s. 32.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.4, 26.04.1920, s. 71.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.142, 01.02.1921, s. 362.

TBMM Tutanak Dergisi, C.I, B.4, 09.12.1920, s. 73.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.27, 04.07.1920, s. 171.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.27, 04.07.1920, s. 172.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.28, 05.07.1920, s. 184.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VI, B.108, 04.12.1920, s. 191,192.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VI, B.109, 06.12.1920, s. 234.

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.17, 12.09.1923, s. 56;

TBMM Tutanak Dergisi, C.II, B.20, 17.09.1923, s. 155,156,157,158,159.

TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.68, 15.12.1923, s. 234,235.

TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.68, 15.12.1923, s. 221.

TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.71, 20.12.1923, s. 370.

TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.75, 27.12.1923, s. 504.

TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.78, 02.01.1924, s. 633,638.

TBMM Tutanak Dergisi, C.IV, B.79, 05.01.1924, s. 695.

TBMM Tutanak Dergisi, C.V, B.85, 17.01.1924, s. 174,175.

TBMM Tutanak Dergisi, C.V, B.87, 21.01.1924, s. 273,274.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VII, B.15, 18.03.1924, s. 653.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VII, B.17, 20.03.1924, s. 823,824,825,826.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.32, 08.04.1924, s. 442.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.37, 14.04.1924, s. 698,699,705,711.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.44, 22.04.1924, s. 1035,1036.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.44, 22.04.1924, s. 1104,1105.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.15, 03.12.1924, s. 438.

¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XI, B.18, 08.12.1924, s. 30,31.

¹*TBMM Tutanak Dergisi*, C. XI, B.20, 11.12.1924, s. 97,98.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XV, B.67, 01.03.1925, s. 64,65,66.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVII, B.94, 05.04.1925,s. 91.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.106, 05.04.1925,
s.189,190,196,204,206,209,210,215,216.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XV, B.76, 12.03.1925,s. 397,398.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.14, 05.09.1923, s. 433,434.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.19, 15.09.1923, s. 115,117,128.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.38, 18.10.1923, s. 757.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.39, 20.10.1923, s. 823.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.68, 15.12.1923, s. 251,255,260.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.70, 19.12.1923, s. 307.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.79, 05.01.1924, s. 672.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.85, 17.01.1924, s. 178;

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.86, 19.01.1924, s. 192.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.99, 11.02.1924, s. 712, 715,722.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.87, 21.01.1924, s. 248.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.11, 22.11.1924, s. 376.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.106, 19.04.1925, s. 182.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.15, 08.09.1921, s. 448.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.17, 12.09.1921, s. 38.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.37, 12.09.1921, s. 708.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.72, 22.12.1921, s. 386.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.5, 16.08.1921, s. 78.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.53, 14.11.1921, s. 397.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.56, 21.11.1921, s. 507.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.57, 24.11.1921, s. 582.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.59, 29.11.1921, s. 672,673.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.62, 05.12.1921, s. 56,58,60.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.65, 10.12.1921, s. 141.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.70, 19.12.1921, s. 304.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.73, 24.12.1921, s. 434.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.75, 24.12.1921, s. 530,531.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.108, 21.04.1925, s. 333

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.112, 01.06.1926, s. 12.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.87, 19.04.1926, s. 138.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VI, B.106, 19.02.1924, s. 159.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VII, B.11, 13.03.1924, s. 401,407.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VII, B.14, 17.03.1924, s. 587.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.25, 31.03.1924, s. 131.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.41, 19.04.1924, s. 841.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.41, 19.04.1924, s. 864,865,877.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.5, 11.11.1924, s. 186,187.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.42, 29.01.1925, s. 363.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.49, 07.02.1925, s. 206,208.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIV, B.56, 15.02.1925, s. 17.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIV, B.58, 17.02.1925, s. 64.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.56, 21.11.1923, s. 490,496.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.19, 15.09.1923, s. 115,117,128.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.39, 20.10.1923, s. 823.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.70, 19.12.1923, s. 307.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.79, 19.12.1923, s. 672.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.83, 14.01.1924, s. 122.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.85, 17.01.1924, s. 178;

TBMM Tutanak Dergisi, C.V, B.86, 19.01.1924, s. 192.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.93, 31.01.1924, s. 513.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.95, 04.02.1924, s. 591,593,594,596;

TBMM Tutanak Dergisi, C.V, B.96, 06.02.1924, s. 616.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.99, 11.02.1924, s. 712, 715,722.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VI, B.103, 10.03.1924, s. 15,28.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VI, B.103, 16.02.1924, s. 11,12.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VI, B.106, 19.02.1924, s. 150,152.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VI, B.114, 28.02.1924, s. 490.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.28, 29.12.1924, s. 281.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.29, 31.12.1924, s. 311.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.29, 31.12.1924, s. 320,321.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XII, B.37, 19.01.1925, s. 169.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVIII, B.106, 19.04.1925, s. 184.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XX, B.28, 21.12.1925, s. 204.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIII, B.70, 13.03.1926, s. 158.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.15, 08.09.1923, s. 448.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.17, 12.09.1923, s. 38.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.37, 17.10.1923, s. 708.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.87, 21.01.1924, s. 248.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.11, 22.11.1924, s. 376.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.106, 19.04.1925, s. 182.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.91, 28.01.1924, s. 406.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VI, B.103, 26.02.1924, s. 10,12.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXI, B.37, 06.01.1926, s. 55.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.25, 31.12.1927, s. 226.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.63, 21.04.1928, s. 189.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B.40, 04.03.1929, s. 18.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.71, 05.05.1928, s. 39.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.67, 26.04.1928, s. 298.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.74, 04.06.1929, s. 229.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.75, 02.06.1929, s. 272.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.7, 22.11.1930, s. 83.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.14, 06.12.1927, s. 82;

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.53, 15.03.1928, s. 44.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.25, 31.12.1927, s. 225.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.29, 09.01.1928, s. 27.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.41, 06.02.1928, s. 155.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.42, 09.02.1928, s. 161.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.70, 09.05.1928, s. 10.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.35, 16.02.1929, s. 38,39.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B.43, 23.03.1929, s. 43.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.52, 23.03.1929, s. 51,52.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVII, B.35, 13.03.1930, s. 12,14.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVII, B.38, 22.03.1930, s. 37,38, 41,42.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVII, B.40, 27.03.1930, s. 85.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.46, 27.03.1930, s. 43.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.67, 02.06.1930, s. 7,8.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.68, 03.06.1930, s. 33.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.72, 03.06.1930, s. 91-94,100,101.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.74, t.y., s. 174,175.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIV, B.20, 10.01.1931, s. 26.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIV, B.20, 10.01.1931, s. 26.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.25, 02.02.1931, s. 5,6.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B.37, 21.03.1931, s. 72-76.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B.39, 26.03.1931, s. 112,113.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVI, B.39, 26.03.1931, s. 114,115.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.11, 08.06.1931, s. 45,53.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.14, 15.06.1931, s. 67.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.30, 18.07.1931, s. 189.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.35, 25.07.1931, s. 356.

TBMM Tutanak Dergisi, C.V, B.22, 07.04.1932, s. 171.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VII, B.38, 11.04.1932, s. 30.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.43, 05.05.1932, s. 38.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.44, 07.05.1932, s. 80.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.48, 16.05.1932, s. 151.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.51, 23.05.1932, s. 226.

TBMM Tutanak Dergisi, C.VIII, B.55, 30.05.1932, s. 393,394.

TBMM Tutanak Dergisi, C.IX, B.69, t.y., s. 276.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XII, B.22, t.y., s. 42.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIV, B.40, 22.04.1933, s. 88.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XV, B.48, 11.05.1933, s. 52.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XV, B.55, 21.05.1933, s. 270.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.54, 21.05.1934, s. 191.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.60, 29.05.1934, s. 457.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.73, 25.06.1934, s. 316.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.76, 02.07.1934, s. 379.

TBMM Tutanak Dergisi, C. I, B.5, 23.05.1931, s. 59-61.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.11, 08.06.1931, s. 47-50.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.15, 20.06.1931, s. 85-88,89,92.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.15, 20.06.1931, s. 80.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.16, 22.06.1931, s. 112-124,130.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.17, 25.06.1931, s. 139,141.

TBMM Tutanak Dergisi, C. II, B.19, 29.06.1931, s. 187.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.9, 03.12.1931, s. 7-9.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.10, 05.12.1931, s. 19

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.16, 24.12.1931, s. 91.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B.62, 11.06.1932, s. 117.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B.63, 13.06.1932, s. 134-136.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.7, 13.06.1932, s. 36,37.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XI, B.11, 05.12.1932, s. 8-12,13.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XI, B.15, 22.12.1932, s. 40,41.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XI, B.19, 02.01.1933, s. 12,13.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.23, 12.01.1933, s. 61.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.24, 14.01.1933, s. 86,89.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.26, 04.03.1933, s. 6.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.28, 11.03.1933, s. 11.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.30, 16.03.1933, s. 28,29.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B.67, 08.06.1933, s. 86,88.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B.68, 10.06.1933, s. 162.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B.70, 12.06.1933, s. 220,221.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B.70, 12.06.1933, s. 208-210.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.28, 17.03.1934, s. 61,64, 66, 67.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XX, B.29, 19.03.1934, s. 97.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.46, 03.05.1934, s. 2,3.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.47, 05.05.1934, s. 43-45,48.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.48, 07.05.1934, s. 59.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.51, 14.05.1934, s. 116,117,123.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.53, 19.05.1934, s. 172.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.54, 21.05.1934, s. 200,201.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.59, 28.05.1934, s. 354-358,361..

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.60, 29.05.1934, s. 437.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.63, 02.06.1934, s. 23.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.63, 02.06.1934, s. 29,31.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.13, 06.12.1934, s. 91,92.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.65, 07.06.1934, s. 66;

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.12, 05.12.1934, s.80;

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXV, B.13, 06.12.1934, s.91-93.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.34, 22.07.1931, s. 311.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.15, 21.12.1931, s. 69.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.16, 24.12.1931, s. 87,90.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VII, B.35, 02.04.1932, s. 4,5.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.43, 05.05.1932, s. 46,47.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.46, 12.05.1932, s. 123.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B.65, 03.06.1933, s. 7.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.53, 19.05.1934, s. 173.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXIII, B.63, 02.06.1934, s. 23.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.26, 20.05.1935, s. 4150-151.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.28, 23.05.1935, s. 195-196.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.32, 30.05.1935, s. 338,339.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.32, 30.05.1935, s. 340.

TBMM Tutanak Dergisi, C. III, B.32, 30.05.1935, s. 342-344.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.33, 03.06.1935, s. 25.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IV, B.38, 14.06.1935, s. 206.

TBMM Tutanak Dergisi, C. V, B.43, 11.10.1935, s. 71.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VII, B.16, 13.12.1935, s. 85,86.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.26, 13.01.1936, s. 36.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.35, 03.02.1936, s. 204-207,210,211.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.36, 05.02.1936, s. 236.

TBMM Tutanak Dergisi, C. VIII, B.37, 06.02.1936, s. 251,256.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IX, B.45, 30.03.1936, s. 85.

TBMM Tutanak Dergisi, C. X, B.55, 24.04.1936, s. 114.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XI, B.66, 22.05.1936, s. 156,157.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XI, B.66, 22.05.1936, s. 169.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XI, B.70, 28.05.1936, s. 295-296.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XII, B.73, 03.06.1936, s. 30.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.3, 13.11.1936, s. 23.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XIII, B.3, 13.11.1936, s. 27.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B.31, 01.02.1937, s. 8.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVI, B.32, 03.02.1937, s. 41.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVII, B.50, 21.04.1937, s. 86.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XVIII, B.66, 27.05.1937, s. 297-299.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IXX, B.71, 04.06.1937, s. 53.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IXX, B.74, 11.06.1937, s. 177-179.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IXX, B.75, 12.06.1937, s. 257-259.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IXX, B.75, 12.06.1937, s. 279-281.

TBMM Tutanak Dergisi, C. IXX, B.76, 14.06.1937, s. 301.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXII, B.26, 10.01.1938, s. 70.

TBMM Tutanak Dergisi, C. XXVIII, B.15, 23.12.1938, s. 111,112.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.46, 03.05.1940, s. 5.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.47, 06.05.1940, s. 22,23.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.50, 13.05.1940, s. 78.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.52, 17.05.1940, s. 155.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XI, B.55, 24.05.1940, s. 231.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XV, B.14, 09.12.1940, s. 35.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XV, B.15, 11.12.1940, s. 46.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XV, B.16, 13.12.1940, s. 66.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XV, B.16, 13.12.1940, s. 59.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XV, B.19, 03.05.1940, s. 113.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XV, B.20.12.05.1940, s. 220,243.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XV, B.24, 03.01.1941, s. 289,290.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVI, B.33, 28.03.1941, s. 51.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.37, 07.04.1941, s. 23.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.38, 09.04.1941, s. 29,30.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.40, 14.04.1941, s. 59,60.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.41, 16.04.1941, s. 71.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.43, 21.04.1941, s. 93.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.43, 21.04.1941, s. 91,93,95-96.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVII, B.45, 28.04.1941, s. 133.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVIII, B.54, 21.05.1941, s. 116.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVIII, B.59, 29.05.1941, s. 283-285,288-289.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVIII, B.60, 30.05.1941, s. 363,364.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVIII, B.61, 02.06.1941, s. 9-10.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XVIII, B.62, 04.06.1941, s. 30.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XX, B.78, 15.09.1941, s. 157.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XX, B.78, 15.09.1941, s. 150-152.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XX, B.80, 19.09.1941, s. 179.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXI, B.8, 26.11.1941, s. 56.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXI, B.8, 26.11.1941, s. 48,51,54,55.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXII, B.16, 15.12.1941, s.65.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXII, B.17, 17.12.1941, s.94.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIII, B.24, 09.01.1942, s.46-48.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIII, B.30, 23.01.1942, s.131,132.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIII, B.33, 30.01.1942, s.194.195.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIII, B.34, 02.02.1942, s.243,244.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, B.42, 03.04.1942, s.72.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, B.43, 06.04.1942, s.97,98.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, B.44, 08.04.1942, s.123,124.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, B.45, 24.04.1942, s.135,136.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, B.50, 24.04.1942, s.214,220.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIV, B.51, 27.04.1942, s.246.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXVII, B.78, 07.08.1942, s.39,40.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXVIII, B.4, 13.11.1942, s.45-46.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXVIII, B.11, 30.11.1942, s.82-84.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIX, B.12, 02.12.1942, s.5-6.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIX, B.16, 11.12.1942, s.54.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIX, B.17, 14.12.1942, s.101.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXIX, B.22, 30.12.1942, s.244-245.

TBMM Tutanak Dergisi, C.XXX, B.23, 04.01.1943, s.23-24.

CHP YAYINLARI

*C.H.F. ntihap Yoklama Talimatnamesi, Hakimiyeti Milliye
Matbaası, Ankara, 1933.*

CHP 1940 Kongre Dilekleri, CHP Genel Sekreterli i Yayınları, Ankara, 1940.

*CHP Genel Sekreterli i, Belediye ve Umumi Meclis Seçimleriyle Parti Kongreleri
hakkında Tamim, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, 1942.*

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ankara, 1923.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ankara, 1927.

Cumhuriyet Halk Fırkası Tefti Raporu, Yenigün Matbaası, Ankara, 1931.

1935 CHP Parti Programı, Ulus Basımevi, Ankara, 1935.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ulus Basımevi, Ankara, 1939.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1943.

TEZLER

BÜYÜKTOLU Recep, *IX. Dönem Çankırı Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2013.

GÜLE EN Sait Zübeyir, *Çankırı'da Siyasal Hayat (1923-1945)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Çankırı, 2013.

GÜRLEY K Selim, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009,

ÖZGÜL Bülent, *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve bir Model Önerisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamı Yüksek lisans tezi, Isparta, 2002.

ENER, Mahmut *Çorum Mebusu smet Bey'in Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri*, stanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), stanbul, 2008.

YILDIRIM Hatice, *I.ve II. Dönem TBMM Çorum Milletvekilleri (Biyografileri ve Faaliyetleri)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.

K TAPLAR

AK N Sina, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 1789-1980*, I. Cilt, Yeni gün haber Ajansı, stanbul, 1997.

AK N Sina, *Jön Türkler ve ttihat ve Terakki*, 5. Baskı, mge Kitabevi Yayınları, Ankara,2009.

AHMAD Feroz, *Bir Kimlik Pe inde Türkiye*, (Çev: Sedat Cem Karadeli), 4. Baskı, stanbul Bilgi Üniversitesi Yay., stanbul, 2010,.

ATATÜRK Mustafa Kemal, *Nutuk*, Öteki Yayıncılık, Ankara, 2010.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Ara tırma Merkezi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

BÖKE Pelin, *Son Osmanlı Meclisi'nin Son Günleri*, Do an Kitap Yayınevi, stanbul, 2008.

Birinci Büyük Millet Meclisi, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Ba kanlı 1 TBMM Basımevi,1999.

ÇAVDAR Tefrik, *ttihat ve Terakki*, leti im Yayınları, stanbul,1994.

ÇAKAN I ıl, *II. Meclis*, Ça da Yayınları, stanbul,1999.

ÇOKER Fahri,*Türk Parlamento Tarihi TBMM I. Dönem 1919-1923*, III.Cilt, TBMM Yayınları,Ankara,1995,

ÇOKER Fahri,*Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1935*, II.Cilt,TBMM Yayınları, Ankara, 1996.

DUMONT Paul-François Georgeon, *Bir mparatorlu un Ölümü 1908-1923*,(Çev.,Server Tanilli), Yayım Yeri Yok, 1997.

DEM R Ulu ,*Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

KARPAT Kemal H.,*Türk Demokrasi Tarihi*, stanbul Matbaası, stanbul,1967.s.1-407

KARAY Refik Halit, *Minelbab lelmihrab*, nkılap Yayınları, stanbul, 1992.

KABASAKAL Mehmet, *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991.

LEW S Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (Çev: Boş Babür Turna), 2. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2009.

MARDİN İrfan, *Jön Türklerin Siyasal Fikirleri, 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

MARDİN İrfan, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

OLGUN Kenan, Cezmi Eraslan, *Osmanlı Devletinde Meclisrutiyet Ve Parlamento*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006.

OZULU Abdulkadir, *Çorum Basın Tarihi Notları*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 2012.

OZULU Abdulkadir, *Çorum Gazetesi Çevirileri 1921-1926*, Cilt 1, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 2008.

OZULU Abdulkadir, *Çorum Gazetesi Çevirileri 1921-1926*, Cilt 2, Çorum Belediyesi Yayınları, Çorum, 2008.

OZULU Abdulkadir, *Milli Mücadele Yıllarında Çorum Gazetesinde Yayınlanan Makaleler ve İncelemeler*, Çorum, 2006.

ÖZTÜRK Kazım, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM II. Dönem 1923-1927, III.Cilt, TBMM Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZTÜRK Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931*, TBMM Yayınları, Ankara, 1995.

SAKALLI Bayram, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, İstanbul, 1997.

SHAW Stanford J., *Ezel kural Shaw, Osmanlı imparatorluğu ve modern Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

TUNAYA Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki*, III.Cilt, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.

TUNAYA Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler- Mütareke Dönemi 1918-1922*, 2.Cilt, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1986.

TUNÇAY Mete, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması, 1923-1931*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010.

TUNAYA Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler II. Mevriyet Dönemi 1908-1918*, I. Cilt, II. Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

TUNCER Erol, *Osmanlıdan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, Tesav Yayınları, 2. Basım, Ankara, 2003.

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Ankara, 2012.

UYAR Hakkı, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1998.

ULUÇ Sevim, *Çorum Tarihi*, İhan Tekeli (Haz.), *Mütareke ve Kurtulu Sava ında Çorum*, Bölüm 4, 5. Hitit Festival Komitesi, Ankara, 1983.

UYKUCU Ekrem, *Cumhuriyet Halk Partisi*, 1919’dan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ansiklopedisi, YYY. 1994.

VEL DEDEO LU Hıfzı Veldet, *İlk Meclis*, Yeni Gün Haber Basın ve Yayıncılık, Yayım Yeri Yok, 1999.

YETKİN Çetin, *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.

MAKALELER

ALTINKA Evren, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Demokrasi Deneyimi TPCF ve SCF”, *Akademik Bakı Dergisi*, Cilt: Sayı:29, 2012.

GÜNE Gönül, “Çanakkale’de Demokrat Parti Döneminde Seçimler”, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt,1, sayı 1, 2013.

GÖRMEZ Kemal, “Demokratikleme Açısından Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri”, *Gazi Üniversitesi BF Dergisi*, sayı 2004/4.

KOYUNCU Ali Sarı, “Kastamonu İstiklal Mahkemesi’nin Pek Bilinmeyen Bir Faaliyetine Dair İki Belge”, *Tarih ve Toplum*, C. 18, İstanbul, 1992.

KOÇAK, Süleyman Yaman -Ali Ekici, “Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye’de Yerel Yönetimler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, , Mayıs 2010.

SUNAY Cengiz, “Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, yıl 2002.

SARISAMAN Sadık, “Osmanlı Mebusan Meclisi’nde Çorumlu Mebuslar (1908-1919),” *Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu 01-03 Ekim 2004*, Çorum, 2006.

UYAR Hakkı, “Türkiye’de Tek Parti Döneminde CHP’nin Toplumsal Kökenleri: İkinci Seçmenler Örneği (1935)”, *Bilgi ve Bellek*, yıl 1, sayı 2, s. 130.

UZUN Hakan, “Tek Parti döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Millî Ef Kavramları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türk Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt:IX, sayı:20-21, 2010.

VARAN Abidin, “Halkevinin kurulu unda Maksat ve Gaye”, *Çorumlu Dergisi*,1938-1946, Yıl 2009,sayı 1, 2009.

TEPEKAYAMuzaffer, ‘1912 Osmanlı Meclisi Mebusun Seçimlerinde Saruhan (Manisa) Sanca 1 ttihat ve Terakki Fırkası Adayı Yusuf Rıza Bey Ve Seçim Beyannamesi’ *Ça da Türkiye Ara tırmaları Dergisi*, , XIII./27, 2013, Güz Dönemi, s.38,39.ss.33-61.

GAZETELER VE DERG LER

Yerel Gazeteler:

Çorum Gazetesi

Fikret Gazetesi

Ulusal Gazeteler:

Ulus Gazetesi

Ak am Gazetesi

Yeni Sabah, (25 Mart 1939)

Dergiler:

Çorumlu Dergisi

Okula Dergisi

EKLER

1.Müezzino lu Kona 1 (Çorum)

2.Velipa a Kona 1 (Yeni Görüntüsü)

3. Çorum CHP te kilatı kurulması dare Kurulu Karar Defteri Sayfası

4.CHP Parti binası Yer Krokisi(Çorum)

5-1923-1946 dönemi TBMM Çorum Milletvekilleri Listesi

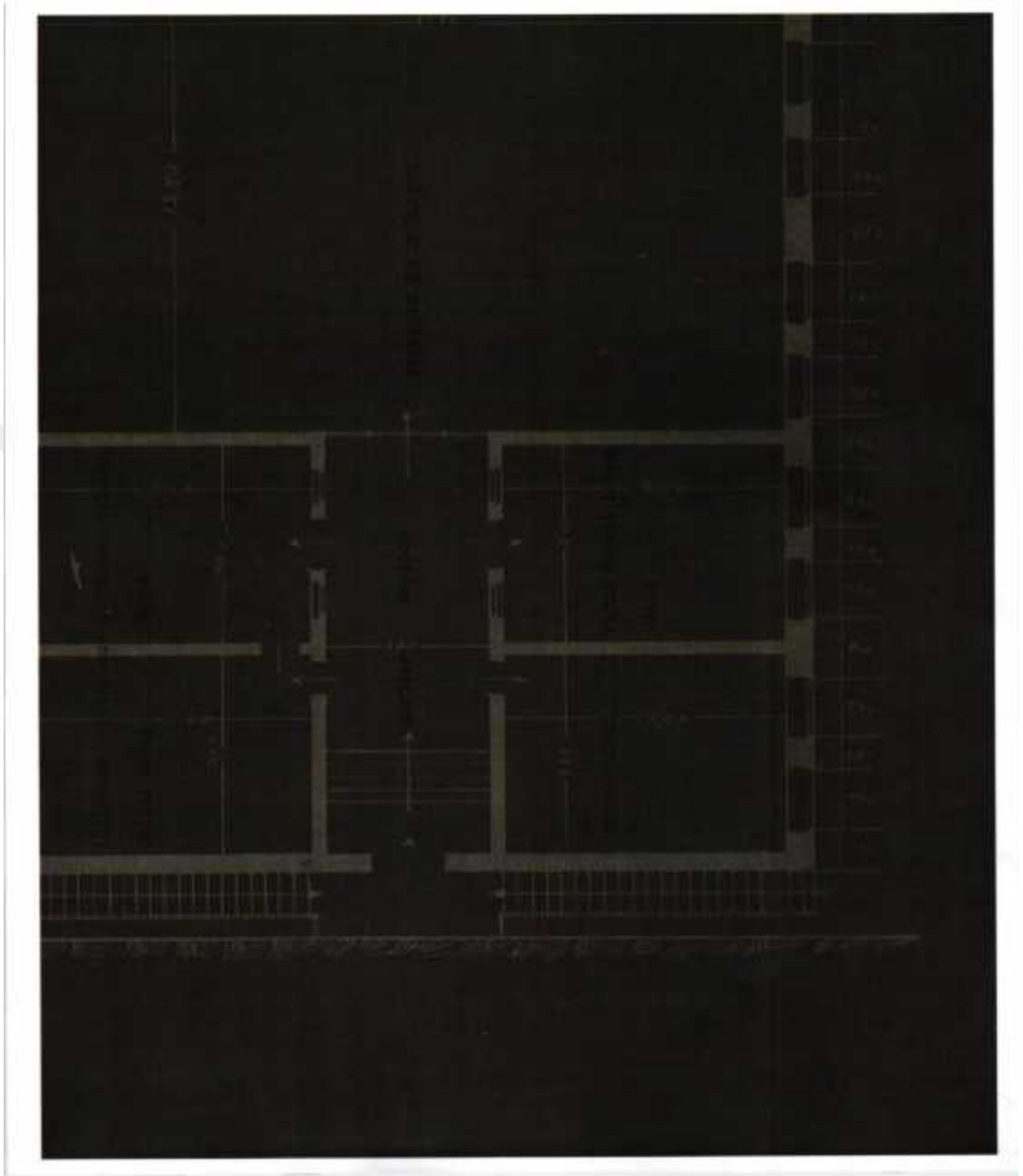
6-Telgraf Örne i

7-1923 Chp Nizamnamesi Ön kapa 1

Çorum il idare Karar defteri

Chp Bina Krokisi

Velipa a Kona 1

Müezzino lu Kona 1

1923-1946 yılları arasında görev yapan Çorum Milletvekilleri

Hüseyin Ferit Törümküney

Mehmet Ha im Apaydın

Sıddık Mumcu

Mustafa Elvan Cantekin

Kemal Alpsar

H.Ferit Törümküney

A.Ziya Tonguç

Münir Ça ıl

Nabi Rıza Yıldırımtekin

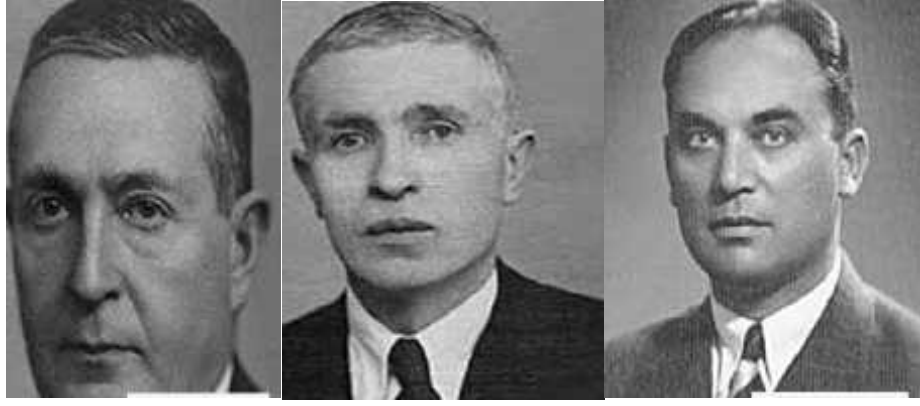
Ali Rıza Özenç

Eyüp Sabri Akyol

akir Balaban

Süleyman Köstekcio lu M.Edip Alpsar

Nuri Kayaalp

Osman Naim Alaybeyo lu M.Cemal Kazancio lu Fuat Bey (TEK)

smet Eker

Dursun Yalvaç

Telgraf Örneği

(Örnek : B. 1)

TELGRAF
YOL

Adres : DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Servis İşaretleri

MÜNKAALAT VEKALETİ
F.F.T.U.M.

İstanbul Telgraf Müdürlüğünden
dolayı mes'ûlîyet kabul olunur

Ankara CHP Genel Sekreterliğine -

İlk merkez	No.	Kelime	Verildiği	Resmi	Orta merkez	Alındığı	İmza
4287	COPUM	487	150	15/6	18/40-	Tarih 15	Saat 21/50

6/4/45 gınlı telimize ekdir 1- adaylıkların koyanlar
abdurrezzak yemenici 2- iskilipte arzuhalcı ahmet cevât akın
ankara ili idare heyeti üyesinden ve suneurlu fahri hemsecisi
bedri tuzun 24 chp mecitozu ilçe başkanı dava vekili ali rıza
karaoöz sarımbey 25 halk odası başkanı fahri veldet 14
sayıstay yar denetçisi dr nejdet yucer ticaret bakanlığı

1923 tarihli CHP Nizamnamesi ön kapa 1

ÖZGEÇM

Adı Soyadı	Alaattin SOYLU
Do umYeri	İlgaz
Do umTarihi	08.04.1977

L SANSE T MB LG LER

Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	İktisat Fakültesi
Bölüm	Kamu Yönetimi Bölümü

L SANSE T MB LG LER

Üniversite	Gaziosmanpa a Üniversitesi
Fakülte	Ziraat Fakültesi
Bölüm	Ziraat Mühendisli i

YABANCI D LB LG S

ngilizce	Orta
Arapça	Orta

DENEY M

Çalı tı ı Kurum	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Görevi/Pozisyonu	ef
Tecrübe Süresi	5 yıl

KATILDI İ KURSLAR VE ALDI İ SERT F KALARI

KURSLAR VE SERT F KALAR	<ul style="list-style-type: none">*Bilgisayar ve İnternet Kurs Katılım Belgesi* Eflık E İtımı Kursa Katılım Belgesi* Ö retmenlik Pedagojik Formasyon Belgesi* İ ve İ Sa lı İ ve Güvenlİ İ Sertifikası
--------------------------------	--

ALDI İ ÖDÜLLER VE BELGELER

	<ul style="list-style-type: none">• Takdir Belgesi (Mülki İ dare Amirinden)• Üstün Hizmet Belgesi (Özel Kuvvetler Komutanlı İ)
--	--

LET İ M

Adres	Aksu Mah.A İ İ İ me Sk. Asil Apt. 8/6 İ ankırı Merkez
E-mail	alaattinsoylu3@gmail.com